

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1923

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

IVAR SIMONSSON

ÅRG. XXIV.

HÄFT. 2.

INNEHÅLL.

	Sid.
Folkunga-ætten. Av HANS FLEISCHER	67
Släkten Ekeblad till Stola. Ett försök till utredning av dess härstamning och ifrågasatta samhörighet med dalagrenen. Av HELMER LAGERGREN	72
Johan Fredrik von Nolckens brev till Fredrik Sparre åren 1773— 1781. Meddelade av H. L. VON DARDEL (m. 1 pl.) . . .	86
Brev från Jakob Berzelius till Gustaf Löwenhielm 1838—1839. Meddelade av ERIK NAUMANN	113
Gustav III på stockholmspromenad. Meddelat av B. W. . . .	124
Ätten Wrangels stamlinjer. Ett tillägg av GEORGES WRANGELL	126
Torsten Uggla †. Av VILHELM LJUNGFORS (m. porträtt). . .	128
Smärre meddelanden	131
Svenska porträttarkivets verksamhet 1916—1922. En rättelse. .	146

Folkunga-ætten.

Av **Hans Fleischer**, Kristiania.

Denne navnkundige æts stamtavle begynder nu å få fast form, takket være bl. a. *S. A.*, som i svensk personhistorisk tidskrift for 1914 (s. 100) har skjænket os en værdifuld oversigt over alle de fra Bengt Folkessön og Ulfhild Björnsdatter utgåtte grener av ætten.

Jeg tror dog ikke at den helt igjennem står for en kronologisk prøve. Ialfald ikke for den hellige Birgittas vedkommende:

Hun var jo datter av Ingeborg Bengtsdatter og Birger Pettersön og blev gift med Ulf Gudmarssön. Men av disse to er hun, Birgitta, ifölge *S. A:s* stamtavler, nr. 8 fra det fælles utspring, Bengt Folkessön, han, Ulf, nr. 5. Og deres datterdatter Katarina, nr. 10, blev gift med den norske drotsete, Ogmund Finssön, på hans gamle dager, en samtidig av Jon Haftoressön, hvis hustru Birgitta, Katarinas »brylling», på samme tavle er opført som nr. 6. Hvilket vanskelig, for ikke si umulig, går an. Man får nok stryke et par led, så der blir så megen balance som på dr. Karlssons tab. 2 i *Svenska Autografsällskapetets tidskrift*, I (1879—88), s. 216 flg., og anbringe Bengt lagmand höiere oppe, nærmere stamfaren, Bengt Folkessön. Men om denne tavle i dette punkt er riktig, var vel dr. Karlsson selv i nogen tvil, skjönt den synes å indeholde den heldigste lösning av dette gamle problem.

Heller ikke tabel 2 kan helt godkjendes.

Forslag till delvis revision: (Se sid. 68).

At Stenkil — som *S. A.* fastslår — var gift med en datter av Anund, er for mig »nyt av året». Jeg holder mig indtil videre til Schück og andre autoriteter.

Kristina, g. m. Erik d. hellige, var sandsynligvis datter av Inge d. yngre, ikke av Björn jernside.¹ Dennes far, Harald Kesja, Erik Eiegods sön, var gift med Ragnhild, Magnus Barfots datter.

¹ NAT. BECKMAN i *Personhist. tidskrift* 1914, s. 10. og SCHÜCK, *Inbjudan till professorsinstallationen i Uppsala 15—16 jan. 1914*.

Men hendes mor var ikke Margareta Fredkulla, Inges datter; ti med hende hadde Magnus ingen barn.¹² Margaretas yngre søster var gift med Björn jernside. Litt underlig, kronologisk set, men vel ikke umulig. At hun var mor til Björn, det »veta vi» — icke.

Ved samme leilighet tillater jeg mig å spørge de ærede svenske genealoger om de kan gi nærmere opplysninger om et par av de i Folkunga-ætten længre ned i tiden indgiftede kvinder:¹³

1) Ingeborg, Bengtsdatter, Brynjulf Jonssöns anden hustru. Jeg

¹ SCHÜCK, *a. a. s.* 39: »Den bästa förklaringen synes då att vara, att Emund haft minst två döttrar, av hvilka den ena gift sig med Stenkil, den andre med Sverkers farfar.»

² SCHÜCK, *a. a.*: »Att Emund haft en dotter som gift sig med Stenkil, veta vi.»

³ SCHÜCK, *a. a.*, s. 34 og 35.

⁴ NAT. BECKMAN, *Personhist. tidskr.* 1914, s. 9 note 3: »Märk att i det hela Stenkils ätt haft förkärlek för grekiska helgonnamn: Margareta, Katarina, Kristina, hvartill kommer Helena som bars av Inges drottning.»

⁵ SCHÜCK, *a. a.*, s. 40: »Sverker har tydligen varit befryndad med den svenska konungaätten, troligen så att han stammat från Emund Slemmes dotter.»

⁶ SCHÜCK, *a. a.*, s. 31: »Det synes då alldeles ofrånkomligt att Ragnvald Knapphöfde och Ragnvald Ingesson varit en och samma person.» — BECKMAN, *a. a.*, s. 9: »Onekligen förefaller detta ganska öfvertygande, men torde icke dess mindre vara oriktigt.»

⁷ Datter av Margareta, Waldemar I:s søster, og Stig Hvitaleder, en storættet mand fra Skåne — se STRINHOLM, *Sv. folkets hist.*, IV, s. 133.

⁸ Datter av den danske stormand Ebbe Sunesen av Hvide-slegten — se STRINHOLM, IV, s. 229.

⁹ Ikke tillike datter av Ingrid Ragnvaldsdatter — se K. H. KARLSSON i *Sv. autografsällsk.s tidskrift*, I, s. 217 noten.

¹⁰ BECKMAN, *Personhist. tidskr.* 1912, s. 16.

¹¹ Datter av Waldemar I, STRINHOLM, IV, s. 241.

¹² HANS OLRIK, *Knud Lavards død og gærning*, s. 62 og 64. RÆDER, *Danmark under Svend Estridsen og hans sønner*, s. 429 og 430.

¹³ Også om en mand er jeg i nogen tvil: Ulf Holmgerssøn, gift med Cecilia Jonsdatter. Hvem var hans nærmeste aner?

gjætter at også hun var en Folkunge og har sin plass blandt Magnus Bengtssöns efterkommere.

2) Ingegerd Magnusdatter, g. m. Knut Brynjulfsson.

3) Margareta Bondesdatter, Knuts anden hustru.

4) Brita Björnsdatter, g. m. Peder Ulfsson.

Forklaringen til disse mine spørgsmål vil man finde i min avhandling i norsk personalhistorisk tidskrift for i år: *Jon Haftores söns frue og barn*, hvis indledning jeg skal få lov til å citere:

»Mange er de, både i Sverige og Norge, som utleder sin avstamning fra fyrster og stormænd i disse — og andre — land, gjennom de norske riksråder, baron Jon Haftoresson og hans yngre broder Sigurd. Ti deres far, Haftore, var gift med ingen mindre end kong Håkon V Magnussöns »naturlige» datter Agnes,¹ og Jon hadde den svenske lagmand av Folkunga-ætten, Knut Magnussöns datter Birgitta, til ekte, medens Sigurd søkte og fandt sin brud i Norge: drotseten Erling Vidkunssöns datter Ingeborg, til Bjarkö og Giske, som nedstammet fra Håkon Håkonsson den gamles og Kanga hin unges »naturlige» datter Cecilia og hr. Gregorius av Stavreims-ætten, med det Stenkilske kongeblood i sine årer.

Å påvisse begge Haftore-sønnenes aner og deres efterkommere, flest mulig av dem ialfald, gjennom 1000 år og skrive litt om de mest fremtrædendes personlige, særlig erotiske liv, er en opgave undertegnede har tat fat på under sit »otium», håbende engang ad åre å få utgit dette store verk.

Det er altså ikke blot »härstamningen från Norges grundläggare Harald Hårfagre» han vil »förhärliga sig öfver» — sig selv og tusener andre — men også blodet, om end i sparsomme dråper, fra nær sagt alle fyrstehuser i Europa og de mest bekjendte stormandsætter i nordn.

Særlig har jo »härstamningen från kejsar Carl d. store länge ansetts vara det främligaste som i dylik väg kunnat tänkas», og veien til ham tror han fremdeles er åpen, også for dem som kun har Knut d. helliges datter Ingegerd å ty til som gjennomgang. Dette til tröst for dem av Folkunga-ætten, som har læst de grusomme ord i Sv. åttartal for 1889: at bemeldte Ingegerds flanderske byrd er »högeligen osannolik». Og alt det övrige til litt adspre-

¹ *Script. rer. Dan.*, III, s. 125: 1302 Hafporir sonr Jons Rauds festi jvngr Agnes dottur Hakonar konungs. — THORKELIN kalder hende i *Anal.* XXV »notha», og MUNCH belegger hende, IV:2, s. 325, som »frugten av en forbindelse i landet selv med en kvinde hvis navn er ukjendt, et barn som kongen dog vedkjendte sig som sådant, og som later till å ha nytt samme hæder som hun hadde varet hans ekte fødte datter».

delse — forhåbentlig — for nulevende mennesker med genealogisk interesse i Norge, Sverige og Danmark.

Uten at det endnu kan siges om resultatet blir det at »långt flera svenskar äro delaktiga i samma företräde» — som skrevet står i hint svenske tidskrift. Hvert land skal pligtskyldigt få sine. Forholdet blir ventelig det at Sverige får de fleste av Jon Haftoressön og hans svenske frues ætlinger, medens Norge beholder broderparten av Sigurd og hans norske frues efterkommere, avseende nogen til Sverige, nogen til Danmark og enkelte til andre land, særlig av fru Ingerd til Austråt og Nils Henrikssön (Gyldenlöves) talrike descendens.

Og han håber han ikke skal bli regnet blandt de »norrmän, som förvisso ej i 9 fall bland 10 kunna uppvisa en slik härledning». Den er, efter hans mening, oplagt, for nordmænd som for svensker. Men like sikker er den jo ikke på alle hold. Særlig har det været vanskelig å få knyttet båndet med ættene Folkunge, Bonde og Griphufvud, og få rede på deres indbyrdes, uredige slegtforbindelser. Men også dette har lyktes, takket være den uvurderlige hjælp han — efter først længe möisommelig på egen hånd å ha strævet med denne vanskelige materie — har fundet hos svenske genealoger, specielt i den berømte dr. K. H. Karlssons avhandlinger i Personhistorisk tidskrift og andre steder.

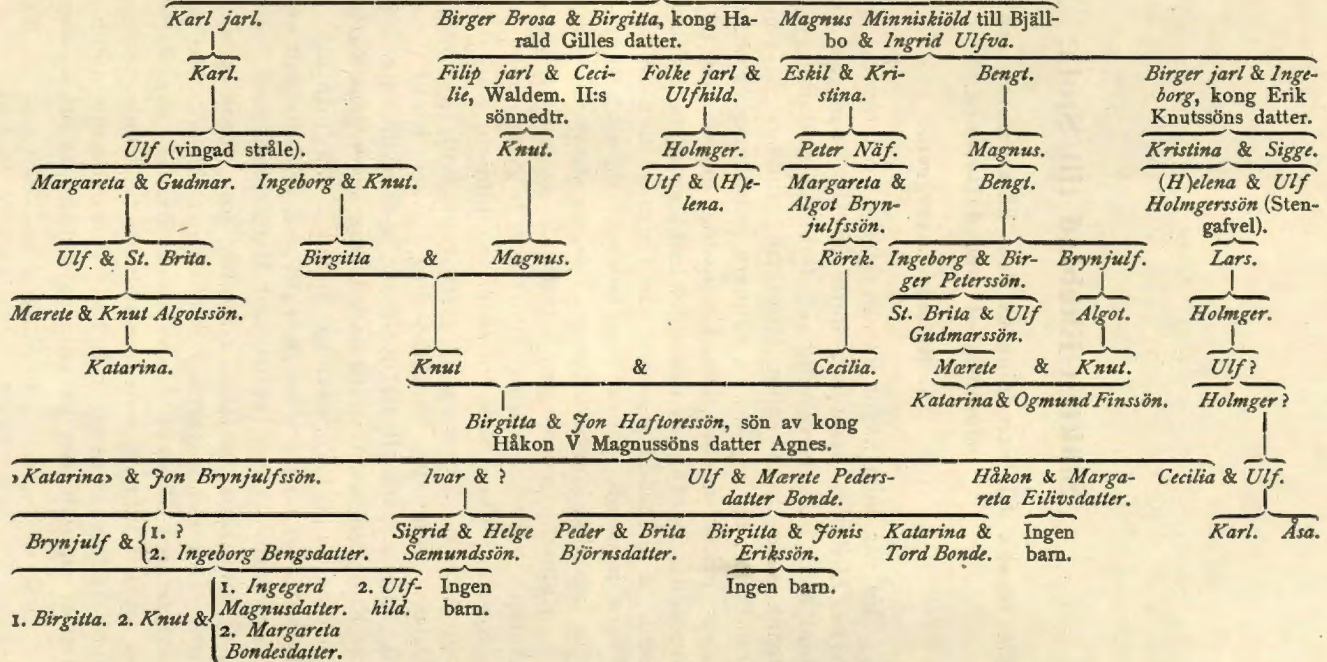
Hvad avhandlingen forövrig indeholder, kan han desværre ikke her meddelele, da det vilde komme i strid med hans avtale med redaktionen av det norske tidskrift. Kun dette: at han har den dristighet å presentere for dets læsere den »hittil ukjendte kvinde», som fødte kong Håkon Magnussön datteren Agnes, og skjænke denne vor stammoder en sønnedatter »Katarina», istedetfor — som dr. Karlsson — en sønnesön Brynjulf.

¹ Om Folkunga-ætten, se også *Sv. autografsällskapets tidskrift*, I (1879—88) s. 216 og *Personhist. tidskrift*, 1914, s. 93—100, og 1918—19, s. 108—110, samt 1910, s. 6, og hosfølgende slegttafle, hvor dog kun de for os nødvendige navn er medtat.

Stamtavle.

Folke digre & Ingegerd, kong Knut den helliges og Adela av Flan-
derns datter.

Bengt & Ulfhild Björnsdatter, kong Inge Stenkilssöns datterdatter.

Släkten Ekeblad till Stola.

Ett försök till utredning av dess härstamning och ifrågasatta
sambörighet med dalagrenen.

Av Helmer Lagergren.

En var, som något intresserat sig för adliga och grevliga släkterna Ekeblads ursprung, torde ganska snart ha kommit under fund med, huru tvivelaktig och förvirrad riddarhusgenealogien för denna släkt, som enligt förmodan grundats på von Stiernmans stamtavlor, ter sig vid en närmare granskning. Frih. G. Djurklou säger också därom: »Den Ekebladiska genealogien på riddarhuset överflödar för öfrigt av bevisligen fritt konstruerade släktled för inpassande af allehanda personer, som i listiden fört samma ättmärke.»¹ Några ingående påpekningar rörande de av honom såsom felaktiga ansedda kombinationerna i sagda stamtavla göras dock icke.

Riddarhusgenealogien beträffande släkten i fråga, återgiven av Anrep i Svenska Adelns Ättartaflor, begynner med en Ingebyörn i Rörebo, vilken hade tre söner, Kettilbjörn, Karl och Lars Ingebjörnssöner. Av dessa uppgives Karl, som 1352 var ståthållare i Dalarna och 1366 häradshövding i Åkers härad i Södermanland, ha haft en son Peder Karlsson, som levde 1390 och blev fader till Karl Pedersson, vilken hade tvenne söner, Jöns Karlsson, häradshövding (1432) i Snävringe härad i Västmanland, och Michel Tasto. Den senare levde år 1453 och skall ha haft en son Qvitzo eller Tasto — gift (1476) med Märta Jönsdotter Posse —, vilken ges faderskapet åt Jakob i Simbla, som »förde ett ekeblad i vapnet». Om denne Jakob i Simla säger Anrep: »Med denne börjar sekreteraren Rasmus Ludvigssons ättartal över släkten, vilket är så mycket säkrare, som han själv en tid kände denne Jacobs sonson Anders Hansson och hade dennes kusins dotter till hustru.» Denna uppgift om en släktens förfader är också, som här nedan

¹ Se G. DJURKLOU, *Arfstvoisten mellan Nils Nilssons till Traneberg och fru Ingegerds till Öja afkomlingar*. (Hist. tidskr. årg. 10, s. 14.)

kommer att påvisas, det hart när enda riktiga av hela den långa medeltida ättelängden.

Angående *Ingebjörnssönerna* vet man med anspråk på viss-
het följande.¹ *Karl* och *Lars*, vilka bevisligen förde ett eklöv i
vapnet, hade en brorson vid namn *Sune* i Ruda i By socken, Da-
larna, vilken omtalas i en handling av år 1353.² *Lars Ingebjörns-
son*, väpnare 1346 och ännu 1379, var hertiginnan Ingeborgs fogde
på Dävö 1360 och erhöll 1362 förvaltningen över Dalarna. Han
var gift med *Kristina Magnusdotter* (2 vingar), som nämnes så-
som änka 1383, och efterlämnade icke manliga avkomlingar. *Karl
Ingebjörnsson* var 1341 anställd i marsken Anund Finvedssons
tjänst, kallas väpnare och fogde i Dalarna 1351, häradshövding i
Åkers härad 1366 och levde 1370. Han var (1348) gift med *Ka-
tarina Fadersdotter* och efterlämnade två döttrar *Kristina* och
Katarina samt en son väpnaren (1377—1386) *Folke Karlsson*,
vilken 1379 donerade jord till Vårfruberga kloster för beredande av
lägerstad därstädes åt sina förenämnda systrar samt bortgav 1386
sin gård Rönöholm åt sin fästmö *Katarina Stefansdotter* att av
henne besittas på livstid. Han var död 1421 utan bröstarvingar.
Genealogien på riddarhuset ger åt Karl Ingebjörnsson ett andra
gifte, med *Ingegärd Nilsdotter* till Öja i Närke, ävensom ännu en
son *Peder Karlsson*. Djurklou påvisar³ emellertid, att sagda
Ingegärd Nilsdotter omöjligt kunnat vara Karl Ingebjörnssons
andra hustru, enär han den 8 november 1348 bevisligen är gift
med Katarina Fadersdotter och fru Ingegärds son Per Karlsson,
åt vilken ärkebiskop Hemming (Nicolai), som avled 1351, gjort
bröllop, måste antagas vara född på 1320-talet, men anser icke
helt och hållet uteslutet, att hon *kunnat vara* Karl Ingebjörns
första hustru. Ehuru ej fullt bevisat, finnas starka skäl antaga,
att Per Karlsson i stället var son av en numera okänd riddare
Karl, vilkens änka, Ingegärd till Öja, sedan gifte om sig med en
riddare *Nils Kettilsson*, efter vilken hon var änka 1344, då hon
donerade sin gård Traneberg i Torsö s:n till Rackeby kloster. Per
Karlsson var gift med ärkebiskop Hemmings systerdotter, vilkens
namn likväl icke nämnes, och hade en son *Karl Persson*. Ingen-

¹ Ben. meddelat författaren av redaktören för nya upplagan av adelns ättar-
tavlor, G. Elgenstierna.

² Daterad 24 febr. och rör sig om ett jordbyte mellan honom och hans hustru
samt farbrodern Karl Ingebjörnsson. Tr. i *Diplomatarium Dalekarlikum* under nr 19.
I *Sv. Riks-Archivets Pergamentsbref f. o. m. år 1351*, där denna handling i sam-
mandrag finnes återgiven under nr 108, säges Karl Ingebjörnsson och Sune vara bröder.

³ *A. a.*, s. 72 n.

dera av dessa, varken far eller son, ha efterlämnat några sigill och förekomma icke i någon enda handling utöver nämnda arvstvist. Att även de i sitt sköldemärke fört ekebladet är, påpekar Djurklou, sålunda icke säkert. Karl Persson hade blott en arvinge, *Föns Karlsson*, som 1413 skrev sig till Berg på Ön och var underlagman i Västmanland 1420 samt var död före 1470. Hans hustrus namn är obekant. Jöns Karlsson hade två¹ söner, *Karl* och *Palne* Jönssöner, vilka båda omtalas 1470, då den förre, som redan 1455 är myndig, upprättar ett köpebrev, vilket bevittnas av den senare och beseglas av båda bröderna med deras faders sköldemärke ekebladet. *Palne* Jönsson efterlämnade inga manliga avkomlingar, men brodern *Karl*, som 1483 och 1485 försålde fädernegården Berga till Sten Sture d. ä., hade i sitt äktenskap med *Inga Fönsdotter* sonen *Anders Karlsson*, rådman i Stockholm. Denne kårade till fädernegården Berg 1513 och blev halshuggen i Stockholms blodbad 1520.

Förutom sonen *Föns Karlsson*, vilken, som ovan nämnts, var sin faders ende arvinge, ger riddarhusgenealogien *Karl Persson* även en son *Michel Tasto*, vilket, säger Djurklou,² är således intet annat än en på fri hand uppgjord konstruktion för att genom honom och [hans, enligt riddarhus genealogien, son] *Gottschalk Qvitzo* fastknyta de från Jacob i Simbla härstammande yngre Ekebladarne vid den äldre släkten eller Ingebjörnsönernas. Dessutom framgår av bevarade handlingar, att *Michel Tasto*, som 1463 försäljer sitt mödernegods Oppeby i Helgesta socken i Södermanland, varit son av *Magnus Michelsson Tasto* till Oppeby, vilken 1410 gifte sig med *Ingegärd Ervastdotter*. Dessa, far och son, förde i vapnet ett eklöv. Gottskalk Tasto, vilken var gift med *Märta Fönsdotter Posse*, uppges vidare i riddarhusgenealogien, såsom ovan berörts, ha haft en son *Jakob i Simbla*, som Rasmus Ludvigsson i den av honom sammanfattade släkttavlan sätter som släkten Ekeblads tidigast kände förfader. Senare forskare vilja emellertid förkasta ej mindre denne Jakobs stamfaderskap för släkten i fråga än även hans samhörighet med dennes i riddarhusgenealogien förekommande son Hans Jakobsson till Krokfors i Dalarna (och Sundby i Södermanland), under förmenande att den senare, som var vapnare 1512—1525, tillhört en annan ätt, möjligen gamla Svinhuvudsläkten, och varit en helt annan än Hans Jakobsson till Sundby.

¹ Riddarhusgenealogien upptar en tredje son, *Matts Jönsson* i Hageby, men dennes samhörighet med familjen till Berg måste t. v. betvivlas.

² Se ovan anförda uppsats, s. 18.

Jämväl daladiplomatiariets utgivare C. G. Kröningssvärd, som i ett tillägg till nämnda urkundssamling, betitlat *Genealogiska tabeller*, under Tab. XII har en stamtavla över släkten Ekeblad, fotad på riddarhusgenealogien, ställer sig skeptisk mot Michels och hans sons, Gottskalk Tasto, inrangerande bland Ekebladarnas stamfäder. Därom skriver han: »Hvilkendera af Ingebiörns afkomlingar varit stamfäder för denna gren är nu mera nästan omöjligt att bestämma. Man har ansedt det vara en vid namn *Michel Tasto*; men denne var en Meklenburgare, som emot slutet af 1300-talet inkom till Sverige och skall haft en son *Gotskalk*, hvilken kallade sig *Quitson* och varit gift med *Märtha*, en dotter af Väpnaren *Jöns Lagesson Posse*. Vida mer sannolikt är det dock, att någon förblandning af namn ägt rum och att stamfadern för denna gren varit *Carl Pederssons* son *Michel Carlsson* och att denne varit gift med nyssnämnda *Märtha*, hälst namnet *Lage* från denna tid blef ett arf inom släkten.² I sådant fall hade denne Michel sonen *Jacob*, hvilken uppgifves, dels hafva bodd på Simbla i nu varande Westanfors socken i Westmanland, dels att hafva antagit detta namn» etc.

Det förefinnes dock en urkund, som, ehuru publicerad i daladiplomatiariet, (under n:r 890) hittills av genealoger icke beaktats och som belyser en del av ovanberörda mörka punkter beträffande släkten Ekeblads ursprung, liksom dessutom ett par handlingar kunna återopas, som, synes det upptecknaren, bekräfta riktigheten av sagda släkts härstamning från Sundborns socken i Dalarna. Det aktstycke, som vid närmare undersökning ger några visserligen sparsamma, men ändock synnerligen värdefulla upplysningar om ifrågasvarande släkts tre första led, är följande, Kopparberget den 21 januari 1484 daterade dombrev (RA):

Jach Gregers matysz j tordsø² Riddher Lagmand j Vesmanaland och offwer Dala Gör wetherleghz mz thz mith oppith breff ath tha jak lagmand tingh holth j Dala hæradh mz almogen opa Copperberghz j nærware ærlegh och velbyrdigh man her niels stwre Ridder och vedken³ j fremmenby ok Niels maenssz domare Anno dnj mcd lxxx quarto odenzdagen næsth epter henrici kom for retthe beskedeleg man hans

² Namnet Lage inom Simlasläkten kan måhända med större skäl ha upptagits efter riksrådet Lage Göstafsson (Sparre) till Hellekis och Torestorp. Dennes hustru Botilla Benktsdotter Pik var nämligen släkt med väpnaren Knut Pik, vilkens hustru Märta Nilsdotter var nära befreundad med Jakob Simlas svärfader riksrådet Folke Turesson ($\frac{1}{2}$ bock). Detta kan möjligen ge ett om ock svagt stöd åt riktigheten av genealogiernas uppgift om Jakob Simlas gifte med Beata Folkesdotter ($\frac{1}{2}$ bock), som jämväl stod i släktskapsförhållande till Hans Jakobsson Simla (se nedan). Förf:s anm.

² Texten suddig. Tordsø = Tyresö.

³ = Vilken Olsson på Främby.

jopssz och kerde tel erik j swnnaborg Och sagde thz swnnaborg vaar hans rettha fæd(er)ne Och haffde hwarche han hans fader eller hans fadersyster nagen tydh fath ther skypte eller vedergeld foore¹ Tha lagde erich pederssz tha j retthen try besilt² perchmans breff lydend, ath hans j[opssz fader]³ fader henrik symbla hade thz köpt aff marqwardh frowenloff for koppar och jern som breffwen klarlike vttv[ise] och hadhe forb:de henrik symbla tha en hust:o het cresten och aflade mz henne en son het jopp och en dotter heth lycka [swa dødhe for:de hust:o cresten och] tha kom tredingen aff thz kopegetz oppa jopp ok hans syster lycke The twa dela som han köpt ha[de] gaff han en anna[n] hust:o som heth helgia Olafs dotter Och hadhe lycke epter sik mz en heth niels tordssz twa døttre cr[esten och — — —] och hade for:de lycka syden Niels tordssz bleff dødh mz en annen man tre døtthrer Swa kom en heth mickel och fik [cresten ly]ckes dotter ther aflade han eth barn mz swa dødhe for:de hust:o crestin tha erfide begge thers dotter modren swa erfide han fremdel[es syn]⁴ dotter Syden togh han syn frylla heth margareta hwilka han hade affladh eth barn mz j lönzskelegge før en [han] gifth waar och heth ælin Och lodh sigh swa vyga vedh for:de margret Och woore the thel hoppa j otta aar syden the vigd waare hwilket olaff olssz och lasse anderssz vitnade ath her olaff i tellebergh hade them vikt thel samman pa then tydh han war kerke here j swerdesyö lagde och for:de erik fram j retten eth pappers breff besilt vnder her Esbiørs kirke here j norbergh och Anders lærssz bergx fogotte sammestadz jusigle hwr:o for:de helgia hade salth mickel j swnnaborgh the twa dela som hennes bonde henrik symbla hade henne gifwith som han köpt hade och the twa dela köpthe mickel för ællewa skypund och fyra lüffs:pd koppar hade och for:de erik ith her ingel jønssz fastebreff lydend hwr:o tz mickel hade gifwet syn dotter ælin alle syna lössøre och the twædele som han köpt hade j for:de swnnaborg ytermer war ok hust:o ælin mickels dotter tellakt ath hwn skulle ey vare æktha ok retta Tha lod jak thennæ for:næ ærende thel nempden hwilket the grannelika ranssakade och offweruogo och sagde for:de köppe breff och fastebreff vedh fullæ makt then gaffwe och köpp laglike giordh vare Och for:d hust:o ælin ækta och rettha Epter nempdens ranssakan vitne och edhe och engen moth mik eller nempden vædhia ville Tha dømpe jak førsthenrik symbla och hust:o crestins barn och affødhe tredingen thell j for:de swnnaborgh vndan tagen the femte del j then tredingh som for:de mickel erfidhe epter syn dotter hwilke twa dela och then fempte dell j then tredingen j for:de swnnaborgh dømpe jak for:de erik hans hust:o ælin och theres oerffwenom thel ewerdeligha æghæ och for:de hust:o ælin æktha och rettha förbywdendes hwarjom enom henne thz føre kasta och fremdeles ey hyndre (-er?) eller qwæl⁵ qwælia

¹ Kanske rättare foer.

² = beseglade.

³ Originalbrevet har ett stort fråthål. Parenteserna ange därför författarens försök till tolkning av den förlorade texten.

⁴ KRÖNINGSSVÄRD har tolkningen »hans frende».

⁵ Så står det otvivelaktigt. Ordet »qwæl» utgör det sista å raden och då det icke kunnat skrivas ut i sin helhet till »qwælia» har skrivaren kanske tänkt stryka det, ehuru det ej skett. »Hinder eller kval göra» är däremot en vanlig term på tiden i fråga.

for:de erke och hans hust:o ælins del j for:de swnnaborgh vedh sex mark for lagmans dom. Thesse epter:ne xu (= XII) satto j nempden jøren peder nielssz vlff karlssz niels jonissz olaff erssz knut jenssz peder helsingh hynsse jønssz Olaf grå lasse anderssz Olaff ysakssz lyder och Oloff larensz Thel ytermere lather jak hengha mith jnsigle nedhen for thz breff Datum anno die loco vt supra.

Att den i denna handling omförmälda arvstvisten rör sig om medlemmar av släkten Ekeblad, synes författaren kunna ställas utom varje tvivel. Namnen Jåp Symbla, riddarhusgenealogiens »Jacob i Simla», Hans Jåpsson lika med Hans Jakobsson till Krokfors, ävensom tvistefröet jord i Sundborns socken Dalarna, den Ekebladska släktens hemvist under 1400- och början av 1500-talen, torde vara bekräftelse nog.

Kontentan av dombrevets innehåll är denna. Hans Jåpsson kärade till »Erik j Swnnaborg» (Sundborn) under förmenande att sagda egendom var hans rätta fäderne. Erik med efternamnet Pedersson berättar då och bestyrker med tre stycken pergamentsbrev i huvudsak följande. Hans Jåpssons farfader *Henrik Symbla*, vilken genom köp av en Markvard Frowenloff¹ blivit ägare till »Sunnaborg», var gift 1:o med en *Kristina*, vilkens tillnamn ej nämnes, och 2:o med en *Helga Olofsdotter*, vilken såsom änka torde ha varit bosatt i Norberg. Med den första hustrun hade han två barn, sonen *Jåp* eller *Jakob* och dottern *Lycka*. Den senare gifte sig 1:o med en *Nils Tordsson* och 2:o med »en annan» onämnd och hade hon i förra giftet två och i det senare tre döttrar. Av döttrarna i första giftet blev den äldsta(?), vilkens namn, enligt vad som framgår av brevet, var *Kristina*, gift med en man vid namn *Michel*² av okänd släkt och fick med denne en dotter, som var död, när ovanstående dombrev utfärdades. Michel hade emellertid, »förrän han gift var», haft en förbindelse med en kvinna vid namn *Margareta*, som »i lönskaläge» fött honom en dotter *Elin*. Efter hustrun Lycka Henriksdotters död lät han emellertid i Svärdsjö viga sig vid nämnda Margareta; därvid en präst »Herr Olof i Tällberg», f. d. kyrkoherde i Svärdsjö,³ förrätade vigseln. Detta äktenskap varade i åtta år, då det upplöstes,

¹ Markvard Frowenloffs namn skrives omväxlande Vrovenlof, Frölig och Fröligh. Han var gift med Sigrid, vilken 1440 som änka till biskopen och domkyrkan i Västerås för mannens en skuld överlät en andel i ett hytteställe i Hosjö damm, som hennes svärfader Markvard Fröligh, gift med Gertrud, köpt av Lars Hyttekämpe. Markvard d. ä. omtalas redan år 1406.

² »Michel i Sunneborg» omtalas i ett fastebrev 1464, tr. i *Diplomatarium Dalecarlikum* under nr 118.

³ Förekommer icke prästlängden för Svärdsjö sn i Västerås stifts herdaminne.

troligen genom hustruns bortgång. Elin Michelsdotter blev gift med Erik Pedersson i Sundborn, vilkens rätt till sagda egendom »beskedlig man» Hans Jakobsson ville bestrida på grund av Elin Michelsdotters, enligt dennes förmenande, oäkta börd. Erik Pedersson fick dock tingsrättens bekräftelse på sin hustru Elins äkta börd och kunde därjämte med »pappersbrev», beseglat av kyrkoherden Esbjörn¹ i Norberg och bergsfogden därstädes Anders Larsson, bevisa, att hans svärfader skriftligen förärat sin dotter »de tvådela» i Sunnaborg, vilka han hade köpt av Henrik Simlas andra hustru Helga Olofsdotter, ävensom »femtedelen i tredingen», som han ärft genom sin första hustru.

Namnet *Symla* eller *Simla* förekommer redan under medlet av 1300-talet som familjenamn. År 1368 omtalas nämligen, dels en *Karl Symbla* såsom köpare av en gård i Västerås, dels ock en *Könike Simbla* såsom fogde i »Östanaros». Namnet har med sannolikhet något samband med Semla gård eller gruvor, senare bruk, i Västanfors socken i Västmanland men fordom tillhörande Norbergs socken, som då lydde till Dalarna. År 1539² omtalas även i Norbergs by en gård Simblegården, bebodd av en Nils Hård.

Den i ovan återgivna dombrev omförmälde *Henrik Symbla*, vilken troligen var en avkomling till Karl eller Könike Simla, omtalas mycket tidigt i urkunder rörande landskapet Dalarna och är då bosatt vid Stora Kopparberget, varest han i likhet med flertalet där befintliga frälsemän säkerligen drev bergsbruk. I juli år 1406 uppräknas han sålunda bland tingsrättens därstädes medlemmar och bevittnar samma år jämte Siukinus Simla, troligen hans broder, ett dombrev. År 1414 inköpte han av Olof Degesson och dennes hustru Margit »en täkt, som heter Dygse täkt, ligande västan (Sundborns-)ån jämte Karlabor (Karlborn) med allt där till ligger, intet undantaget». Köpeskillingen utgjorde 1 skeppund koppar, 28 mark pennningar och sex alnar »kumest» kläde. Karlborn, som i det den 14 nov. 1414 upprättade köpebrevet³ tidigast träder fram i någon handling, är beläget invid

¹ Uppräknas ej bland prästerna i Norberg i förenämnda herdaminne.

² I Otto Nilssons fogderäkenskap. Västmanlands handl. (1539: nr 4), Kammararkivet. I samma by förekommer samtidigt »Vaasegården», vilken förklaras vara öde, men lydande under kyrkan. Sistnämnda gård omtalas tidigare i ett pergamentsbrev 1462^{22/a}.

³ Återgivet av författaren i en den 23 juni innevarande år i Svenska Dagbladet (nr 167) införd uppsats betitlad *Ett pergamentsbrev från Jösse Erikssons dagar. Ett fynd i Grycksbo pappersbruks arkiv. Ett välbevarat dokument, daterat 17 nov. 1414, med 1 illustr.*

nuvarande allmänna landsvägen till Falun, ungefär mitt emellan Sundborns kyrkby och Krokfors, som också utgjorde en av de första Ekebladarnas possession. Som synes av dombrevet 1484 ägde Henrik Simla dessutom »Sunnaborg», då beläget inom Svärdsjö socken. Vilken egendom, som därmed åsyftas, kan författaren icke fastslå. Karlborn kan det ej gärna ha varit, utan torde sagda Sunnaborn ha legat på den plats, där Sundborns kyrka och by nu befinna sig. Uteslutet är icke, att den ett par kilometer söder om kyrkan liggande prästgården med jordområde utgör det gamla Sunnaborn eller Sundeborgen, som det även skrevs. Kapell, lydande under moderkyrkan Svärdsjö, fick Sundborn först år 1620 och utbröts som egen församling år 1634. I ett dombrev den 8 december 1417 omtalas Henrik Simla i sådana ordalag, att man kan sluta sig till, att han då innehaft beställningen såsom domhavande i Österdalarna. Han synes ha levat ännu år 1437.

Denne släkten Ekeblads förste med säkerhet kände stamfader, Henrik Symla, förde icke och, i motsats till vad som uppgives i riddarhusgenealogien, troligen ej heller hans son Jakob Symla eklövet i sitt sköldemärke utan en *femuddig stjärna* inom en halvrund sköld.¹ Därom kan man så mycket mindre vara i tvekan, som avtryck av hans sigill ännu finnas i behåll.² Eklövet och det därav härledda släktnamnet torde ha upptagits av Henrik Symlas sonsonson Anders Hansson till Stola och anses numera härstamma från dennes moder Birgitta Andersdotter, som var dotter av härads-hövdingen i Österrekarna Anders Eriksson (Ekeblad) och hans hustru Ingeborg Markvardsdotter Link. Denna förmodan³ vidkommande sköldemärket ekebladets upptagande är likväl, synes det författaren, icke höjd över varje tvivel. Enligt riddarhusgenealogien förde Anders Hanssons till Stola moder Brigitta Andersdotter, vilkens föräldrar där icke angivas, »en halvmåne» i sitt vapen. Flere genealoger⁴ uppgiva dock, att hon var dotter till

¹ Den s. k. Stjärnasläkten i Dalarna, från vilken Georg Stjernhjelm härstammar, förde också en stjärna, ehuru sexuddig, i sitt vapen. Även den historiskt bekante Anders Perssons på Rankhyttan namne och samtida Anders Persson d. y. av okänd härkomst hade i sitt sigill den sexuddiga stjärnan (i blått fält). Om den senare, se förf:s uppsats *Anders Persson på Rankhyttan*, Dalarnas hembygdsförbundstidskrift 1922, h. 2, och denna tidskr. 1922, s. 205.

² Se brev 1437^{13/9}, tr. i *Diplom. Dalek.* under nr 866.

³ Uttalad av författaren i ovan sid. 78 not 3 omnämnda uppsats. Den delas även av red. för nya upplagan av adelns ättartavlor.

⁴ Av vilka må nämnas K. H. Karlsson (i hans ovan anförda utredning av medeltidssläkter med namnet Pik) och G. Elgenstierna.

nyssberörde Anders Eriksson (Ekeblad). Vid den undersökning,¹ författaren låtit göra, av den sistnämndes sigill, som bl. a. finnes fogat till ett pergamentsbrev, daterat Gripsholm den 29 aug. 1486, framgår emellertid, att Anders Eriksson då i sitt vapen icke förde ett ekeblad utan *en pil*. Möjligen har han, ehuru författaren icke undersökt detta, senare upptagit ekebladet i sitt vapen, vartill han ock kunde ha ett visst berättigande, åtminstone på en tid, då sköldemärkena ännu icke voro så fasta. Hans svärfader väpnaren Markvard Link, som 1:0 var gift med Benkta, Peder Rembolssons (1 bjälke) dotter, var nämligen sedermera i äktenskap förenad med Lars Jonssons i Berga dotter Benkta Larsdotter, som förde 3 ekollon eller blad i sköldens hörn.²

Rörande Henrik Simlas son *Jakob Henriksson Simla* lämna bevarade dala-urkunder inga närmare upplysningar. Enligt Kröningssvälds genealogiska tabeller var han bosatt på Karlborn³ i Sundborns socken åren 1440—1446. Jämlikt riddarhusgenealogien åter var han bosatt på Simla i Västanfors socken i Västmanland och å vapen åren 1470—1490 samt gift 1:0 med *Beata Folkedotter*, dotter av riksrådet och hövidsmannen på Västerås Folke Turesson ($\frac{1}{2}$ bock) på Jämmertuna i Västmanland, vilken enligt Rasmus Ludvigsson skall ha varit gift med Engelbrekts änka Karin Larsdotter, och 2:0 med »en dotter till Olof Olofsson⁴ i Simbla(!), som förde en sexuddig stjärna i blått fält». Dessa uppgifter om Jakob Simlas båda giften emana möjligen från Rasmus Ludvigsson,⁵ vilken, som ovan berörts, var gift inom Simlasläkten, och få måhända, om så är händelsen, tillmätas en viss trovärdighet. Några samtida handlingar, som bekräfta detta, känner författaren dock icke till och har icke varit i tillfälle att för ändamålet genomgå riksarkivets m. fl. pergamentsbrev.

¹ Ben. verkställd av förste aman. i riksarkivet, kammarherren frih. H. Fleetwood. Ovanberörda sigill visar, en ginbalkvis ställd pil med spetsen uppåt. »Pilen är», säger frih. F., »gjord kort och bred, varvid de för densamma mest karakteristiska delarna nämligen spetsen och nedre befjädringen gjorts onaturligt stora. Detta har givit anledning till, att pilen felaktigt tolkats som ett eklöv.»

² Se K. H. KARLSSON i ovan anförda uppsats.

³ Gårdsarkivet på Karlborn, som uppgives ha varit ganska rikhaltigt men av forskare veterligen ej genomgånet, har nyligen vid egendomens försäljning, i tanke att det var värdelöst, blivit uppbränt. Enahanda eller annan förstörelse har övergått arkiven på Främby, Grycksbo, Höjen, Liljan, Noret, Rotneby samt de gamla Stjärne-släktgårdarna Råfsarvet, Bollergården och Svartskär. De gårdsarkiv i Falustrakten som pietetsfullt bevarats genom tiderna, torde endast vara Lönnemossa, Stabergs med Ragvaldsberg (Rasberg) och Svedens.

⁴ Se K. H. KARLSSON ovan anförda uppsats. Folke Turesson anges där av förf. vara nära befryndad med väpnaren Knut Piks († 1488) hustru Marita Nilsdotter.

⁵ I den stamtavla av Rasmus Ludvigssons hand, som finnes under. avd. Biografica (Stjernhjelms) (RA), finnas ovan berörda giften dock icke upptagna.

Jakob Simla efterlämnade enligt riddarhusgenealogien fem barn, söner *Vilken*, *Hans*, *Lage* och *Peder*, samt dottern *Ingeborg*, gift, så vitt författaren kunnat utröna, med en *Olof Hemmingsson*. Utöver dessa barn ser det ut som om han haft en son *Foen*. På ting å Kopparberget den 14 april 1545,¹ där en arvstvist rörande Karlborn förekommer till behandling, omtalas nämligen en *Erik Joensson* såsom brorson till Lasse Vilken²son, vilken var son till Hans Jakobssons till Krokfors m. m. broder Vilken på Karlborn. Huruvida denne Erik Jonsson är identisk med den då på Uggelviken boende bergsmannen med samma namn, som (1542) var gift med en dotter till Hans Skåning, har icke varit möjligt att fastslå. Bemålde Hans Skåning, som bland andra egendomar i Faluorten ägde Gräsälja i Svärdsjö socken, hade ytterligare en dotter *Karin*, vilken var gift med Jakob Simlas son *Lage Jakobsson* på Karlborn. Hon omtalas år 1545 och var då änka. Sistnämnda makar hade förutom sonen *Jakob Lagesson* på Krokfors en dotter *Kjerstin Lagesdotter*, gift med en *Olof Persson*, med vilken hon hade en dotter *Malin*, som blef gift med kyrkoherden i Funbo och Hötuna i Uppland »Herr Jöns»,³ och dessutom³ döttrarna *Gertrud*, *Barbro* och *Brita* och en son *Hans Lagesson*.

Jakob Simlas son *Peder Jakobsson* var gift med *Anna Gerlaksdotter*, som var dotter till Gerlak Markvardsdotter (sexuiddig stjärna) och hans hustru Gertrud Hansdotter (Westfal) och som efter Peder J:s död gifte om sig med bergsmannen Olof Andersson på (Stora) Näs i Hosjö. Peder Jakobssons dotter *Margareta*, gift med ägaren till Pershyttan i Hédemora landsförsamling och Nyhyttan i Silvberg i dåvarande Stora Tuna socken, *Nils Pedersson*, vanligen kallad »Nils orgellekare», blev som bekant genom dottern Klara Nilsdotter svärmoder åt den kände genealogen Rasmus Ludvigsson.

Vad slutligen Jakob Simlas son *Hans Jakobsson* beträffar, omtala bevarade urkunder, att han den 13 januari 1485 var ledamot i Stora Kopparbergs tingsrätt och den 2 aug. 1492 nämnes han bland de »XII dandemen», som fått i uppdrag att verkställa syn angående rågången mellan Vika och Stora Schedvi socknar, där-

¹ Tingsprotokollet i fråga tr. i daladiplomatariet under nr 684.

² Kyrkoherde Jöns' ovanstående gifte är icke bekant för utgåna av ärkestiftets herdaminne. — Förutom ovannämnde barn torde Lage Jakobsson jämväl ha haft en son Nils Lagesson, vilken omtalas år 1552.

³ Enligt Rasmus Ludvigssons egenhändiga anteckningar om Jakob Simlas avkomlingar. Biografica (Stjernhjelms) RA.

vid han säges representera Svärdsjö socken.¹ Han uppgives ha varit bosatt på Krokfors² i Sundborns socken. Efter sistnämnda år påträffas han icke i någon urkund rörande landskapet Dalarna. Detta kan tilläventyrs bero på, att han, sedan han genom hustru-arv kommit i besittning av det betydande godset Sundby med dess underlydande elva gårdar, ansett det ofrånkomligt att flytta ned till Sundby och själv övertaga förvaltningen av det stora godset. Hans död torde ha inträffat omkring år 1530. Enligt riddarhusgenealogien var han gift 1:o med *Beata Pik*, dotter av Måns Knutsson Pik (mussla) till Bjursnäs, vilken år 1508 blev ihjälstucken på Västerås slott av Klemens Hogenskilds tjänare, samt änka efter Erik Pedersson till Dräggestad. Denna Beata återfinnes icke i den Pikska släkttavlan, som upprättats av K. H. Karlsson, och denna är även beträffande hennes föregående gifte felaktig (se nedan). Vad man med visshet tror sig veta, är emellertid, att *Hans Jakobsson* var gift med förenämnde Erik Pederssons (skaftat blad) i Dräggesta änka *Birgitta Andersdotter*, dotter av Anders Eriksson (Ekeblad) och Ingeborg Markvardsdotter Link.³ Det är otvivelaktigt genom detta sitt gifte, som Hans Jakobsson bekom äganderätten till godset Sundby i Jäders socken i Södermanland. Hans hustru Birgitta Andersdotters mormoder Bengta Larsdotter (3 ekollon eller blad) blev nämligen efter sin man väpnaren Markvard Links död omgift med häradshövdingen i Åkers härad Magnus Pik († 1462), som år 1428 var gift med Ingegärd Knutsdotter (Blå), vilkens fader Knut Benktsson ägde Sundby (och Arnäs), och som då jämväl fick Sundby i arv efter sin svärfader. Efter Hans Jakobssons till Krokfors fränfälle bortbytte hans änka med barnen Anders' och Ingeborgs samtycke den 17 mars 1530 Sundby säteri med tillydande mot ett dussin andra i Södermanland och Västmanland belägna gårdar till konung Gustaf I.

Hans Jakobsson till Krokfors och Sundby hade följande barn:

Margareta Hansdotter, troligen död omkring 1529. Hon var gift 1:o med bergsmannen *Greger Ulfsson* (rött lejon) på Gammelgården i Kniva bergslag av Vika socken i Dalarna och 2:o (enligt riddarhusgenealogien) med en *Ulf Pedersson*, båda troligen avlidna före år 1529. Vid den syndaförlåtelse, kung Gösta den 6 sept. sistnämnda år gav Mårten Skinnare i Vadstena för

¹ Se *Diplomatarium Dalekarlikum* under nr:is 135 och 148.

² Enligt Kröningssvärds genealogiska tabeller samt riddarhusgenealogien. Krokfors omtalas första gången i ett köpebrev den 6 juni 1403, tr. i daladiplomatariet under nr 60.

³ Se ovan s. 79.

hans uppdragade andel i det Småländska upproret, hade Mårtens löftesman på hans vägnar såsom försoning för hans ifrågavarande förseelse gjort vissa utfästelser, bl. a. att han var villig avstå »the två gårda, som han hadhe til panta aff Anderss Hanssons syster hustrw Margareta i knyffua, huilke två gårda wij igen vntt haffue för:de Anderss Hansson».¹ Margareta Hansdotter torde ha avlidit före den 1 febr. 1530, enär konungen då till bemålde hennes broder skänkte 2:ne gårdar i Harakers s:n i Västmanland, även ledes pantsatta till och frånträdde av Mårten Skinnare.

Anders Hansson, regementsråd (1529), fogde på Älvsborgs slott, sedan slottsloven på Läckö. Skrev sig till Stola i Kållands härad i Västergötland och torde ha avlidit i Hamburg 1544, dit han året förut anlänt som svenskt sändebud. Se i övrigt ANREP Sv. adelns ättartavlor.

Ingeborg Hansdotter lär ha levat ännu 1565. Hon var gift 1:o med *Per Knutsson* på Gylle i Stora Tuna socken, Dalarna, död före 1530, och 2:o med *Nils Larsson* (1 vinge) till Fornby i nyssnämnda socken, vilken levde ännu 1544 ^{23/4}, samt

Benkta Hansdotter, abedissa i Sko kloster.

Att Hans Jakobsson till Sundby gifta döttrar båda fingo dalkarlar till män får nog ej anses endast som en slump. De voro helt visst liksom brodern Anders Hansson till Stola själva bördiga från Dalarna. Ett ojävaktigt bevis därpå finnes, ehuru måhända tillförene ej beaktat. När f. d. bergsfogden vid Stora Kopparberget Jeppe Hansson (Svinhufvud)² liksom en del andra upproriska dalkarlar »för någon hans brutt skuld affhuggen wart», fäste Anders Hanssons till Stola sväger Nils Larsson till Fornby konungens uppmärksamhet vid, att bland den fasta egendom, som tillhört den avrättade och på grund av den över honom fällda domen enligt lag borde tillfalla K. Maj:t och kronan, befunno sig en äng, benämnd »Sunnerborg» i Svärdsjö socken, »som skall ware hans [Nils Larssons] hustrwes rätte arff», men som hon för någon tid tillbaka hade pantsatt till bemålde Jeppe Hansson. Konungen tog saken i övervägande och beslöt att av »synnerlige

¹ *Konung Gustaf den förstes registratur*, VI, s. 281.

² Denne, som skrev sig till Risholm, har understundom förblandats med Jakob Hansson till Krokfors och Sundby. Jeppe Hanssons broder Ingel Hansson blev för rädiska stämplingar mot konungen även han avrättad (1534). Båda voro söner till bergsfogden vid Stora Kopparberget Hans Jeppesson (Svinhuvud). Förf. Karl Erik Forslund gör Ingel Hansson oriktigt till bondson från Danielsgården i Nedre Gärsbyn, Rättviks socken. Se *Med Dalälven från källorna till havet*, bok VIII, sid. 65.

gunst och nåde» med ett öppet brev, daterat Gripsholm den 23 april 1544, »vnne och tillathe» Nils Larsson till Fornby, »att hann frij och ubehindret må och skall komme till samme äng igenn och henne nytte, bruke och beholle, hann och hans effterkommende effther honom».¹ Sundborn ägdes, som ovan närmare framhållits, redan i början av 1400-talet av stamfadern för den släkt, som är föremål för föreliggande utredning. Betydelsen av godsbesittning i samma trakt och de sannolikhetsskäl, som därav kunna dragas, känner envar genealog till.

Ännu ett enligt författarens förmenande ovedersägligt bevis finnes slutligen vidkommande Stolaättens samhörighet med Sundbornssläkten. I Otto Nilssons fogderäkenskap för Svärdsjö socken å 1539 omtalas, att egendomen Backa därstädes, som skattar 6 öre i markgäldspenningar och 1 öre i skogskatt samt 2 fodringshästar, är förpaktat till en Engelbrekt, rörande vilken uppgives, att han »gör Anders Hansson på Stola i Afrad 10 mark». Det får med all säkerhet icke betraktas som en tillfällighet, eller en kapitalplacering, att denne i Västergötland bosatte frälseman är godsägare just i den trakt, varest Henrik Simla och hans ovan angivna avkomlingar i mer än 100 år besuttit jordegendomar och varit brukande bergsmän. Den av riddarhusgenealogiens författare gjorda förläggningen av släkten Ekeblads till Stola tidigare verksamhetsområde till landskapet Dalarna, har, såsom författaren här ovan sökt påvisa, skett av verkligt bindande skäl.

För större översiktlighet meddelas en släkttavla, dock endast upptagande ovan omnämnda ättemedlemmar.

¹ *Konung Gustaf den förstes registratur*, XVI, s. 253.

Henrik Simla (5-uddig stjärna),
g. 1. m. *Kjerstin*, 2. m. *Helga Olofsdotter*.

1. *Jakob H—n*, g. 1. m. *Beata Folkesdotter* ($\frac{1}{2}$ bock),
? 2. m. — — *Olofsdotter* (6-uddig stjärna).

1. *Lycka H—r*, g. 1. m.
Nils Tordsson, 2. m.
okänd.

Vilken J—n
till Karl-
born.

Hans J—n till
Krokfors och
Sundby, g. 2. m.
Birgitta Anders-
dotter (Ekeblad).

Lage J—n,
g. m. *Karin*
Hansdotter
Skåning.

Peder J—n,
g. m. *Anna*
Gerlaksdotter,
omg. m. *Olof*
Andersson
på Näs.

Joen
J—n,
okänd

Ingeborg
J—r, g.
m. *Olof*
Hemings-
son.

1. *Kjerstin*,
g. m. *Michel*
i Sundborn,
omg. m.
Margareta.

1. dotter,
2. 3 dött-
rar, alla
okända.

Lasse V—n
till Karborn.
3 barn, se
riddarhus-
genealo-
gien.

Jakob
L—n
till
Krok-
fors.

Kjerstin
L—r,
g. m. *Olof*
Persson.

Hans
L—n till
Karl-
born.

Gertrud
L—r,
gift.

Barbro
L—r,
gift.

Brita
L—r,
gift.

Nils
L—n
?

Margareta P—r,
g. m. *Nils Peders-*
son Orgellekare.
Dotter *Klara*,
g. m. *Rasmus*
Ludvigsson.

Erik J—n,
g. ? m. —
Hansdotter
Skåning.

2. *Elin*, g. m.
Erik Peders-
son i Sund-
born.

Margareta H—r,
g. 1. m. *Greger*
Ulfsson (rött
lejon), 2. m. *Ulf*
Pedersson.

Anders H—n
(Ekeblad) till
Stola, se sv.
ad. ättartavlor.

Ingeborg H—r,
g. 1. m. *Per*
Knutsson på
Gylle, 2. m.
Nils Larsson
(1 vinge) till
Fornby.

Bengtla H—r,
abedissa i Sko-
kloster.

Johan Fredrik von Nolckens brev till Fredrik Sparre åren 1773—1781.

Meddelade av **H. L. von Dardel.**

Friherre J. F. von Nolcken, som var född 1737, ägnade sig först åt sjövapnet och avancerade till kapten vid flottan, medan han samtidigt fästes vid hovet i egenskap av kammarherre hos änkedrottning Lovisa Ulrika. Härunder lyckades han förvärva sig Gustav III:s ynnest, och han synes å sin sida hava hört till denne konungs ivrigaste beundrare. År 1773 utnämndes v. Nolcken till envoyé i S:t Petersburg, i vilken befattning han kvarstod till krigsutbrottet 1788. Det var hans depescher angående ryska rustningar mot Sverige, som av konungen togos till förevändning för de svenska stridskrafternas överförande till Finland.

Efter freden med Ryssland förflyttades v. Nolcken 1791 till envoyé i Wien, därifrån han likväl rapellerades 1794 i samband med den Armfeltiska högmålsprocessen. Bland Armfelts beslagtagna korrespondens fanns nämligen även brev till denne från v. Nolcken med förklenliga uttalanden om regeringen. Dessutom lade man honom till last, att Armfelt efter sin flykt från Neapel kunnat passera Wien utan att bli anhållen.

Hedvig Elisabet Charlotta skriver i sin dagbok härom bl. a. följande: »Ehuru det i hans (v. Nolckens) skrivelser ej fanns något direkt brottsligt, begagnade regeringen med förtjusning detta tillfälle för att återkalla honom ty han är icke någon framstående diplomat,» och vidare: »Rikskanslern är i själva verket skuld till att baron v. Nolcken råkat i onåd, ty Sparre kan icke tåla honom. Orsaken därtill är, att N. i sina brev yttrat sig tämligen oförbehållsamt om Sparre, varöver denne blivit sårad och förmodligen nu vill hämnas». Den forna vänskapen mellan Sparre och v. Nolcken, som givit sig uttryck i den brevväxling, varur utdrag här nedan meddelas², förbyttes sålunda senare i motsatsen härtill. J. F. v. Nolcken avled i Stockholm 1809.

² Breven, skrivna på franska, tillhöra arkivet på Börstorp.

FRIHERRE JOHAN FREDRIK VON NOLCKEN.
Porträtt i olja av Alexander Roslin (1776). Jordberga.

I det första av dessa brev, daterat Petersburg den 21 juli 1773,¹ uttalar v. Nolcken sin stora glädje över Sparrres utnämning till hovkansler samt sin aktning och tillgivenhet för denne. Därefter övergår han till att tala om sin egen nya ställning. »En persons debut i ett främmande land är ju i allmänhet svår, men för mig har den mycket underlättats genom det vänliga mottagande man berett mig vid hovet, och den artighet, med vilken alla människor överhopat mig. Detta behövdes också för att, i trots av det smickrande i min mission, trösta mig för att nödgas leva avlägsnad från en konung, som jag dyrkar, och från alla mina vänner. Det enda, som skulle skänka verklig tröst åt mitt hjärta, vore tillfredsställelsen av att med framgång kunna tjäna kungen och få se det goda samförståndet mellan de båda hoven riktigt återställt.»

»Jag har just emottaget ett porträtt av kungen, som jag beställt av herr Lundberg, varvid jag bett honom att göra sitt allra bästa. Han har lyckats över förväntan. Porträttet är utmärkt väl målat, mycket likt och ramen av utsökt skönhet. Jag är utom mig av glädje över att äga detta porträtt och erfar aldrig någon angenämare känsla än då jag kastar mina blickar på denna enastående fysionomi, som uttrycker så mycken nobless, esprit och själ och som tillhör en Herre, vilken jag älskar lika varmt, som om han vore min like.»

I ett följande brev av den 13 december samma år, som överbringats genom en baron Pfeif,² »broder till den vid gardet», säger han om denne. »Hans äventyr äro för många för att jag skulle företaga mig att redogöra för dem. Jag vill i få ord säga Er, att han har tillbragt flera år i Ryssland (efter att ha genomrest hela jordklotet) i egenskap av snickare och under namnet Sauvage, att hans arbetens elegans, hans hederliga karaktär och goda seder hava förvärvat honom aktning av landets store, och att, sedan han yppat sin börd och stängt sin verkstad, hava flera och bland dem greve Panin överhopat honom med godhet och artighet. Det fattas honom varken begåvning eller kunskaper, men saknaden av bättre umgänge har givit honom un air neuf, se där allt. Hans önskan är att få komma in på något byggnadskontor. Jag har givit honom ett brev till H. E. greve U. Scheffer, som jag hoppas vill göra något för honom.»

I fortsättningen av sitt brev redogör v. Nolcken rätt utförligt för intrycken från sin nya post:

¹ Detta liksom följande data hänför sig till nya stilen.

² Daniel Pfeif, sedan hovintendent.

Om jag endast läte mig ledas av ärelystnaden, skulle jag känna mig särdeles belåten med en så smickrande post, som den konungen anförtrött mig, men min känslighet har tyvärr alltid förkvävt ärelystnadens och fåfångans röst i min själ. Ett pålitligt och angenämt umgänge, intima vänskapsförbindelser, se där den enda lycka, som jag njutit i världen, den enda, som min själ eftertraktat, och vilken jag för närvarande ser mig med smärta berövad. Jag lever i ett land, otillgängligt för sådana oskattbara förmåner, och där misstron och misstänksamheten valt sin hemvist, vilka behärska alla sinnen här och förkväva lusten till umgängesliv samt medföra att utlänningar hållas på avstånd. Här finnas endast två hus, där vi äro mottagna, nämligen familjen Czernischews. Återstoden av nationen flyr oss som pesten. Damerna i Ryssland äro i allmänhet föga aimabla, utan kalla, fier och blyga tillsammans med utlänningar. Paruren utgör deras enda studium, deras enda sysselsättning. De kunna dock ej undgå att frappa vid första ögonkastet. Prakten, smaken och elegansen i deras klädedräkt, mängden av juveler, med vilka de äro betäckta, det otvungna och nobla i deras sätt att uppträda, allt detta intager en att börja med, men detta intryck försvagas betydligt vid en närmare granskning. Deras uppfostan har varit mycket försummad, och de äro i saknad av de mest elementära kunskaper. Deras till följd härav befintliga brist på idéer gör att de frukta för samtal med utlänningar, fastän de tala mycket väl franska. Däremot finna de sig väl tillrätta med sina egna landsmän, då de kunna använda sitt eget språk och på grund av den överensstämmelse i intellektuellt avseende, som förefinnes mellan båda könen i detta land. Okunnigheten är en gemensam egenskap hos dem. Man kan vara övertygad om att paruren och kläderna utgöra det ständiga ämnet för deras konversation. Männen likna i detta hänseende i allmänhet kvinnorna: En vacker fernissa, tomma huvuden, falska världsbegrepp, mycken slapphet och ingen idé om den sanna hederns fordringar. Några ryssar, uppfostrade utomlands, utgöra ofta undantag från den allmänna regeln, men långt ifrån att bliva tagna till mönster för andra, bliva de betraktade såsom högst löjliga, och om de ha mod att framhärda i sina principer, skörda de ingen annan fördel härav än sin personliga tillfredsställelse. Större delen av dem väljer den utvägen att återgå till det råa tillståndet för att kunna njuta av de nöjen och förmåner, som societetslivet erbjuder. Damerna äro för övrigt behäftade med tvenne stora svagheter. De utmärka sig för en utormordentlig gourmendise, vilket gör att smärta figurer

äro ytterst sällsynta i Ryssland, och de äro fasligt osnygga. Lika omsorgsfullt behandlad som den synliga delen av kroppen är, lika försummad är, säger man, resten av densamma. Utländska damer ha försäkrat mig, att det är någonting alldeles otroligt. Männen måtte här vara bra överseende. Då de ryska damerna ej kunna förutsätta samma egenskap hos oss, förefinnes härigenom ännu ett skäl, varför de ej vilja mottaga oss i intimité. Jag känner två å tre charmanta damer här, som äro vackra, älskvärda, fulla av behag och talanger och vilka tycka om utlänningar, men en fars, en mors eller makes tyranni eller andra hänsyn hindra dem i deras goda avsikter, varför ock deras behag äro förlorade för oss.»

»Ni kan på grund av denna ofullkomliga skiss döma om de resurser, som sällskapslivet i Petersburg erbjuder, och om den saknad, man måste känna, då man haft lyckan få njuta förmånen av den mest angenäma av societeter. Till följd av mitt lynne, som är stämt för hypokondri, kräves det den största ansträngning av mitt förnuft, för att jag ej skall duka under vid ett så tråkigt liv. Lägg härtil, att naturen här, långt ifrån att göra vårt tillstånd mera uthärdligt, bidrager att göra det ännu obehagligare. Kölden är här långvarigare och mer bitande än i Sverige, och Petersburg, omgivet av träsk och byggt på sumpmark, mottager de mest elakartade, ohälsosamma avdunstningar, som under hela året utbreda tusen sjukdomar bland innevanarna och företrädesvis bland utlänningarna. Slutligen, och för att fullborda tavlan, så övergår dyrheten allt vad man kunnat inbilla sig. Allting är förskräckligt dyrt, nödvändighetsartiklar, lyxsaker, bostäder, betjäning, med ett ord allt. Med iakttagande av den största sparsamhet har jag ej kunnat ungå att göra skulder. Storfurstens bröllop är i själva verket en utomordentlig händelse, men olyckligtvis finner jag att man hemma hos oss betraktar den såsom en helt vanlig. Oaktat all omsorg och sparsamhet från min sida vid detta tillfälle, så ha mina utgifter med anledning därav stigit till 4,000 rubler, medan vårt hov endast försträckt mig 1,200.»

»Det enda, som uppehåller och tröstar mig är den framgång jag haft beträffande de offentliga angelägenheterna, och för vilka vi ha omständigheterna att tacka.

Konungens av Preussen försvagade inflytande vid härvarande hov (som ej längre stöder sig på den beundran han förr väckte, utan på den makt, han vetat att förskaffa sig), långvarigheten av ett kostsam krig, på vilket nationen tröttnat, inre oroligheter, svåra att stilla, och en berättigad fruktan att genom ett anfall på

Sverige antända krigets fackla i alla hörn av Europa, se där garantierna för Rysslands fredliga avsikter gent emot oss, åtminstone för någon tid framåt. Denna tid av lugn bör emellertid väl användas, så att vi kunna bliva i stånd att möta en så fruktansvärd fiende och hindra honom att intränga på vårt område. Vad vår store och vise monark redan utfört detta år har återskänkt oss en stor del av det anseende, vi förut förlorat. Styrt av en upplyst och verksam regent äger Sverige alla de resurser, som böra kunna försäkra detsamma om lycka i det inre och göra det respekterat av dess grannar. Måtte vi ännu en tid få åtnjuta ett behöfligt lugn, på det att kungen må kunna fortsätta med att återuppliva och giva styrka åt allt det, som vår förra beklagliga styrelse låtit förfalla, och herrar ryssar skola betänka sig två gånger innan de söka sak med oss. Det är i synnerhet flottan, som är förtjänt av uppmärksamhet från kungens sida. Ryssarna förbliva alltjämt barn i fråga om sjömansyrket, och om vi äro överlägsna dem till sjöss, komma alla de krig, som de företaga mot oss, att sluta till deras nackdel. Deras trupper till lands åter äro ojämförliga, den ryske soldaten är måhända den bäste som existerar, men deras officerare äro djupt okunniga. Om vi förstå att draga fördel av dessa saker, böra vi kunna känna oss trygga för framtiden. — — — — — Man har ännu ej kommit till rätta med den dåre,^{*} som gav sig ut för Petter III och satt sig i spetsen för de upproriska, vilkas antal t. o. m. befinner sig i ansenlig tillväxt. För att bringa dem till förnuft ämnar man skicka dit en general, benämnd Bibikov, en man av mycken förtjänst, som säkerligen kommer att betaga den föregivne tsaren lusten att regera³.

»Jag tror mig i ett föregående brev ha talat med Er om kejsarinnans alla älskvärda egenskaper, hennes stora sådana känner Ni väl till förut. Beskrivningen av dessa kommer att bli rakt motsatt den, jag gjort av nationen i övrigt. Om alla damer i hennes rike liknade henne, skulle detta vara ett jordiskt paradiset. Om hennes undersåtar ville följa hennes exempel i godmodighet och hövlighet, även mot utlänningar, skulle Petersburg vara den mest charmanta stad i världen, men olyckligtvis äro de fast övertygade om denna furstinnas oesterliknelighet och vilja ej utsätta sig för skammen att misslyckas. Jag skulle betrakta det som höjden av lycka, om kungen och kejsarinnan lärde att känna varandra. De skulle då ej kunna undgå att beundra varandra, och som avundsjukan ej torde ha så lätt att uppstå mellan personer av olika kön, är jag

^{*} Pugatjev, avrättad 1775.

övertygad om, att de skulle komma att tycka om varandra. De äro helt visst de mest älskvärda varelser, som finnas i detta sekel.»

Den 2 september 1774 omtalar v. Nolcken att ryska hovet inom kort ämnar begiva sig till Moskva för att stanna där en längre tid. Han beklagar sig över att nödgas flytta med dit, vilket måste medföra dryga kostnader, men tröstar sig med att »man har ej sett Ryssland, om man ej tillbragt någon tid i Moskva». För skötandet av de löpande göromålen i Petersburg ämnar han där kvarlämna sin sekreterare Kjørning,¹ men hoppas att man från Stockholm vill sända honom någon intelligent ung man, som kan åtfölja honom till Moskva.

Direktören vid teatern i Stockholm friherre G. J. Ehrensvärd befann sig vid denna tid på besök i Petersburg.² Om denne heter det i samma brev: »E. använder tiden på bästa sätt. Han ser och tar kännedom om allt, som är förtjänt av en resandes uppmärksamhet. Jag är mycket belåten med hans sällskap». Ännu i slutet av november är E. kvar i Petersburg. v. Nolcken skriver nämligen den 28 nov., att han övertalalat E. att stanna ännu några dagar »för att se en ny italiensk opera, som heter Lucio Vero». I ett brev av den 14 oktober 1774 uttrycker v. Nolcken sin djupa bedrövelse över Fiken v. Fersens död.³ »Aldrig, aldrig kommer jag att kunna glömma den mest älskvärda kvinna, som jag känt, den mest sällsynta karaktär, den uppriktigaste av vänner.»

Att såsom sekreterare åtfölja v. Nolcken till Moskva utsågs legationssekreteraren Gramstorff, varöver N. uttalar sin synnerliga belåtenhet. »Detta val har gjort mig stor glädje. Jag har känt honom sedan länge, det är en mycket präktig karl, som bör vara rutinerad i fråga om det arbete, som väntar honom, eftersom han i nära 20 år varit använd i karriären. Det enda som oroar mig är hans dåliga hälsa, som jag fruktar att klimatet här kommer att ytterligare försämma.»

Nolckens första brev från Moskva är daterat den 2 mars 1775. »Oaktat jag varit här närmare en månad, är jag föga orienterad i Moskva. Denna stad har en ofantlig utsträckning, och som den är ganska oregelbundet byggd, fordras det en väldig tid och många fotvandringar, något som årstiden ännu ej tillstädjer, för att lära känna densamma. Här finnes en otalig mängd adelsfolk, vilket gör hovet mycket lysande. Under de vanliga courdagarna ses i

¹ Georg v. Kjørning, sedan kommerseråd.

² Dennes titel och förnamn angives ej i brevet, men med all sannolikhet avses G. J. E.

³ Sophie v. F., g. m. överhovstallmästaren greve A. F. Lewenhaupt.

allmänhet 2 à 3 hundra damer och på hovmaskeraderna 4,000 personer, alla tillhörande adeln. Den senaste maskeraden fick en särskild glans till följd av tvenne kadriljer, båda mycket vackra, magnifika och gnistrande av juveler, kejsarinnans i turkiska, storfurstens och storfurstinnans i spanska dräkter. Kejsarinnan superade därefter med sin kadrilj och anställde till dess förmån ett lotteri på nipper, där envar erhöll sin vinst, några av stort värde, ända till sextusen rubel! Det är att förena det nyttiga med det angenäma.»

»Beträffande umgängeslivet i övrigt äro vi inskränkta till den utvalda krets, i vilken vi levat i Petersburg, familjen Czernichev, och vi känna oss lyckliga över att den förflyttat sig hit. Det är omöjligt att bliva introducerad i någon av här bosatta familjer. Familjerna äro ytterst talrika, ha var och en sin vidsträckt släktkrets och umgås uteslutande inom denna. Ryssarna själva mottagas knappast annat än inom den egna släkten. Den vackra årstiden kommer att giva oss tillfälle att göra utflykter i Moskvas fagra omgivningar. Men denna vackra årstid dröjer länge med att infinna sig. Man hade skrutit så mycket för oss med fördelen av klimatet här mot det i Petersburg, men hittills har jag funnit att 54 och 60 latituden likna varandra som tvillingar. De senaste 14 dagarna hade kunnat vara värdiga Torneå.

Jag är ytterst belåten med Gramsdorff. Jag söker endast men utan framgång att moderera hans nit i arbetet, av fruktan för att hans svaga hälsa ej skall stå ut härmed. Ni måste medge att arbetet med att sätta två långa depecher i chiffer och att dechiffera en, som samma dag ankommer, nästan överstiger en människas krafter, och jag är övertygad om, att han är den ende legationssekreterare, som skulle underkasta sig något dylikt. Ni hyser välvilja mot denne präktige karl, min käre baron, värdigas giva honom ett prov härpå! H. E. Carl Scheffer hade redan i Berlin smickrat G. med att han skulle bli adlad. Han hade till och med lovat det åt herr Zöge^x och åt mig. Många ha hedrats med en sådan utmärkelse, vilkas tjänstemeriter och personliga egenskaper ej gingo upp mot hans, och den stackars G. blev bortglömd.»

Ett efterlängtat avbrott i den långvariga Moskvavistelsen bereddes v. Nolcken, då han under sommaren 1775 vid ett besök, som Gustaf III gjorde i Finland, fick tillfälle att uppvakta konungen. Hänförd häröver skriver N. den 30 juni till Sparre. »Det är Er jag har att tacka för den tillfredställelsen att ha fått uppvakta vår

^x Otto Jacob Zöge v. Mantteuffel, svensk minister i Berlin.

store och dyrkade monark, att ha fått återse denne furste, som jag älskar av hela min själ. — — — — Kungen bemötte mig med den mest utsökta älskvärdhet, jag kan säga med den ömhet, som sedan länge utgjort min ära och lycka, och vars förnyande uppfyllt mitt hjärta med tacksamhet och sådana sensationer, för vilka säkerligen icke gives någon tillräckligt poetisk benämning på något språk. De närma sig till avgudadyrkan — — — — Allt vad jag sett kungen göra, allt vad han sagt och all den godhet, han visat mig under loppet av denna resa, har ökat min beundran för denne furste, och jag prisar mig lycklig att vara hans undersåte.»

Härefter övergår brevskrivaren till andra ämnen.

»Ni får inom kort se greve Schuwaloff, som kommer för att besvara greve Lewenhaupts compliment.¹ Jag har haft föga tillfälle att lära känna honom, men han är, efter vad man säger, mycket förbindlig, mycket spirituell, har gott minne och deklamerar överlägset, däruti han såsom lärare t. o. m. haft den ryktbara Clairon. Dessutom är han poet, och hans epistel till Ninon, som ni utan tvivel känner till, är ett mycket behagligt verk. Jag är ledsen över att hans fru ej åtföljer honom till Sverige; hon är särdeles älskvärd och besitter många stora förtjänster. Hon skulle ha behagat kungen och alla andra mycket, men jag fruktar att våra damer skulle känt sig en smula förödmjukade på grund av hennes magnificence. Hon besitter diamanter till ett värde av 500 tusen rubler.»

»Vi äro nu i färd med att börja festerna, som givas med anledning av freden och komma att bliva lysande. Man arbetar på förberedelserna härtill med en iver och snabbhet, som närmar sig till det otroliga, och man ser i dag paviljonger, tempel, ja, t. o. m. städer, där ens öga för en stund sedan endast upptäckte nakna slätter.»

»Hovets förflyttning till Petersburg är bestämd till början av december eller vid första inträffande slädföre. Jag tillstår för Er, att jag lämnar Moskva utan saknad, för att ej säga med verklig glädje. Med vilken fröjd skall jag ej åter finna mig i mitt vackra hem i Petersburg.»

Den 24 augusti omtalar v. Nolcken en förändring inom franska beskickningen. »Herr Duvand har nyligen blivit ersatt av marquis de Juigné och återvänder inom kort till Frankrike, uppriktigt saknad av dem, som lärt känna och uppskatta honom på

¹ Överhovstallmästaren greve Adolf L., som i maj 1775 sänds till Petersburg.

grund av hans begåvning, kunskaper och pålitlighet. Juigné besitter alla de egenskaper, som skola göra honom lika omtyckt. Han åtnjuter i Frankrike det största anseende, och han har under sin levnad givit mångfaldiga ptov på beundransvärd oegennytta och friskostighet, för vilka dygder han har särskild böjelse, och som hans stora förmögenhet tillåter honom att utöva. Dess båda omständigheter förefinnas olyckligtvis högst sällan samtidigt.»

»Jag hade för länge sedan skrivit till Torvigge¹ för att bedja honom laga så, att porträttet av hertiginnan av Södermanland, bestämt för hennes höga vän, storfurstinnan,² bleve sänt till Petersburg före seglationstidens utgång detta år, men jag har ej hedrats med ett ord till svar. Hennes kejserliga höghet väntar detta porträtt med otålighet och har ofta gjort mig den äran tala härom. Det som hon ämnar giva H. K. H. är redan färdigt att avsändas. Som denna sak intresserar mig mycket på grund av det nöje, den kommer att bereda dessa båda prinsessor, bönfaller jag Er att taga den om hand. Jag ber Er också säga min gamle vän Torvigge, att jag är mycket stött över hans tystnad. Militärer bruka i allmänhet utmärka sig genom sin punktlighet, men jag märker att hovluften har förkvävt denna egenskap.»

Vad min bror³ är lycklig, som åter befinner sig i fäderneslandet efter så många års frånvaro. Jag älskar mycket denne bror, och jag skulle känt mig överlycklig, om jag kunnat se honom vid detta tillfälle, men det gick ej för sig, och Gud vet om jag någonsin kan få den tillfredställelsen.»

»Jag ber Er omfamna den tjocke Ehrensvärd från mig. Han hör ej till antalet av dem, som äro minnesslöa eller vilkas vänskap snart fördunstar, jag har för många prov på motsatsen härtill. Emellertid har hans lättja hindrat honom att svara på mitt sista brev angående Mille Colat's resa till Sverige. Var god och säg honom, att Falcone skriver till mig brev på brev i detta ämne, och att, om vi förarga honom, kan det mycket väl hända, att han trycker av oss i fortsättningen av sin översättning av Plinius.»

I ett brev av den 2 oktober återkommer Nolcken till sina intryck från Moskva. »Man måste vara född och uppfödd i Moskva för att kunna vänja sig vid de enorma avstånden, den avskyvärda stenläggningen, vid stadens osundhet och osnyggghet, och dessa brister komma alltid att hindra mig ifrån att bliva en beundrare

¹ Gustav Adolf T., överste, förste stallmästare.

² Storfurst Pauls första gemål, Wilhelmina av Hessen-Darmstadt.

³ Gustaf Adam v. N., svensk minister i London.

av densamma, men jag måste tillstå för Er (något som jag var långt ifrån att inbilla mig den första tiden av min härvaro) att jag lämnar Moskva med stor saknad. Jag har här utvidgat kretsen av mina bekantskaper, mer än vad mina kolleger förmått, av vilka ingen vunnit tillträde till något av de verkliga Moskvabornas hus. Jag har kommit in i tre à fyra, där jag funnit esprit, vänskap och pålitlighet och träffat damer, som skulle utgjort en prydnad för societeten i själva Paris. Ni blir säkert förvånad över det häfte, som jag bifogar mitt brev. Se här, varom det handlar. Jag har velat beskriva för Er en sejour, som jag nyligen tillbrakt hos marskalken greve Czernichew¹ på en av dennes egendomar, belägen 116 verst härifrån. Jag hade gjort en detaljerad skildring av detta angenäma besök i brev till min korrespondent i Berlin, Mlle Wréech, och jag tyckte det var bekvämare att låta taga en kopia av detta brev och sända Er den. Ingenting är åtminstone överdrivet av vad Ni läser här. Min beskrivning har endast det felet att vara för matt. Där fanns i sanning allt vad man kunde önska sig ifråga om nöjen.» — — —

»Ni torde nu leva i den högsta oro beträffande hertiginnan av Södermanland, vilkens nedkomst efter vad jag tror är snart förestående. Storfurstens gemål, som varmt älskar H. K. H., visar mig ständigt den hedern att fråga efter henne och med ett intresse, som endast vänskapen ingiver.»

Med anledning av Carl Sparres utnämning till riksråd skriver Nolcken från St. Petersburg den 29 dec. »Måtte Gud tillställa, att vår store och vise monark får tid och lycka att kunna utbilda dugliga ämnen till statsmän, som kunna ersätta honom för den saknad, han kommer att känna, då enligt naturens ordning han ser sig berövad de store män, som nu omgiva tronen. Jag darrar för denna tidpunkt. Det fattas mycket för att den generation, som jag själv tillhör, och ännu mera vad beträffar vår tids ungdom, det fattas mycket, säger jag, för att denna skara på något sätt skall förmå ersätta bärarne av namnen Scheffer, v. Höpken, Fersen, Lieven, Sparre etc. Senare tids uppfostran har hos oss varit så felaktig, så ytlig, sederna ha, i det de allt mer avlägsnat sig från våra fäders stadga och enkelhet, blivit depraverade, andarna ha förlorat sin kraft och verksamhetslust. Slöhet i arbetet, lätt-sinnighet och smak för förströelser, se där vad som olyckligtvis karaktäriserar dem, som i dag skola uppträda på skådebanan.»

Härefter övergår han till att omtala sin förlovning, som han

¹ Troligen fältmarskalken greve Ivan C.

antager att Sparre fått veta genom greve Scheffer. »Min unga fästmö, grevinnan Manteuffel¹, besitter alla de egenskaper, som man kan önska sig av den, med vilken man står i begrepp att förena sig för livet, och som sällan påträffas samlade hos en person. Hon är mild, känslig, pålitlig, och hennes hjärta är ädelt, värdigt hennes börd. Hon är mycket välväxt och utseendet särdeles distingerat. Utan att vara vackert kan hennes ansikte ej undgå att behaga, emedan mildheten, anspråkslösheten och ädelheten där äro uttryckta. Det har varit aktningen, vänskapen och förståndet, som förmått mig till detta steg, men alltsedan jag haft lyckan att behaga henne och hon givit mig sin hand och sitt hjärta, livas jag av en mycket varm känsla, och nu älskar jag henne mer än jag förmår utsäga. Döm då, min käre Baron om min stora otålighet att få fullborda mitt giftermål.» — — —

»Men vad är den jordiska lyckan, min käre baron. Den är ofta endest ett sken, en angenäm dröm, följd av ett förskräckligt uppvaknande. Vi hava framför våra ögon ett särskilt slående exempel härpå i storfurstinnans oväntade död. Hennes ungdom, hennes hälsa, hennes styrka förebådade den lyckligaste barnsäng, men man var okunnig om, att naturen vid hennes skapande hade bestämt, att hon aldrig skulle kunna bringa något barn till världen. All barnförlossningskonst, alla barnmorskor och läkare ha icke kunnat rädda varken moderns eller sonens liv. Denna prinsessas mod under flera plågsamma dagar, hennes undergivenhet, hennes lugn och frimodighet vid dödens annalkande äro värda den största beundran, de torde vara nästan utan exempel vid hennes ålder, då man som hon hade så många skäl att älska livet. Hon var nämligen dyrkad av sin gemål, åtnjöt kejsarinnans gunst och hade intagit allas hjärtan, som haft lyckan att lära känna henne, och detta på grund av hennes begåvning, godhet och hövlighet. Hon tog avsked av dem, som tillhörde hennes uppvaktning, eller hennes och storfurstens trängre sällskapskrets. Hon sade åt var och en något som rörda denne personligen och på ett så lugnt och redigt sätt, att alla kände sig lika rörda som förvånade. Denna prinsessa är obeskrivligt saknad och förtjänar att vara det. Såsom privatperson skulle hon varit en charmant kvinna. I den upphöjda ställning hon intog förenade hon med stor älskvärdhet mycken förnämhet och vänlighet. Jag är gripen av smärta över hennes död och gjuter verkliga tårar härvid. Storfursten är försänkt i den djupaste bedrövelse. Det är så sällsynt, att giftermål bland de höga lyckas så väl som detta.

¹ Johanna Margareta.

Det var ett verkligt borgerligt äktenskap och på grund härav uppskattat av allt hederligt folk.»

Brevskrivaren slutar med vördsamma hälsningar till grevinnan Fersen samt ber Sparre framföra hans lyckönskningar till tvenne nygifta par, grevinnan Sophie Fersen och greve Piper, vilken förening betecknas såsom »ett mycket gott val, som otvivelaktigt kommer att bringa lycka», samt »den vackra Jeanna»,¹ som kommer att bli mycket lycklig med den hederliga Lantingshausen, vilkens lungor jag hoppas komma att förbättras genom klimatet i Italien».

Härefter bifogas följande »apostille»:

»Jag kan ej nog uttrycka min glädje över att se prins Henrik,² vid vilken jag är uppriktigt fästad, ävensom greve Hård³ samt herrarna Wréech och Kniphausen, som intaga framstående rum bland mina vänner. Prins Henrik mottog mig med oförliknelig godhet och överhopade mig artighet och uppmärksamhet. Han påminner sig sin vistelse i Stockholm med mycken glädje och saknad, och vi talade rätt ofta om Sverige. H. K. H. befinner sig för närvarande i Tsarskoje Selo, där han med sitt besök skall söka trösta och förströ storfursten.»

»Jag hade äran skriva till vår herre och konung för att inhämta hans medgivande till mitt giftermål och adresserade brevet direkt till hans höga person. Flera gånger hedrad med de mest älskvärda och vänliga brev från denne monark under en tid, då jag ej hade andra anspråk på hans godhet än en uppriktig men för honom onyttig tillgivenhet kunde återopa, trodde jag mig nu mera värdig härtill, då jag med mina forna känslor förenar egenskapen av att vara en nyttig undersåte, vilkens alla stunder äro ägnade åt hans tjänst, och jag hade följaktligen anledning smickra mig med, att kungen skulle hedra mig med ett par ord till svar. Jag blev grymt besviken i denna glada förhoppning, och det var genom en depesch från riksrådet Scheffer, som H. M. behagade giva mig sitt samtycke. Jag måste tillstå för Er, min käre Baron, att jag är bedrövad i min själ.» — — —

Nästa brev av den 15 oktober 1776 översändes med en prins Kourakin, som varmt rekommenderas till Sparre. »Tusen skäl komma mig att önska det prins Kourakin blir på bästa möjliga sätt mottagen vid hovet och inom societeten. Härvarande hov kommer att bli mycket känsligt ifråga om det mottagande, han

¹ J. v. Stockenström.

² Prins Henrik av Preussen, bror till Fredrik II.

³ Johan Ludvig H., preussisk generallöjtnant.

hos oss får röna. Kejsarinnan utmärker honom särskilt, storfursten älskar honom som en hjärtevän, och han är sin onkels greve Panins¹ avgud. Det val man gjort av honom ådagalägger på allt sätt att man strävar efter att visa kungen att greve Schuvaloffs klagorop och beskyllningar² icke gjort något djupare intryck, men det är också nödvändigt att man gör allt för att dementera dessa genom att behandla prins Kourakin med den största utmärkelse och välvilja. Jag skulle till och med önska, att kungen icke gjorde någon skillnad mellan honom och dem av sina undersåtar, som han hedrar med sin speciella välvilja, och att prins K. får tillfälle att närma sig vår kung så ofta som möjligt och vinna tillträde ej blott till de stora supéerna, där hela staden är med, utan även till dessa små kotterier, där esprit'n härskar och konungens stora älskvärdhet framträder med större glans och fångslar mera omedelbart. Ett sådant artigt mottagande kan icke undgå att göra det största intryck på kejsarinnan, men storfursten och greve Panin komma att bli än mera känsliga härför. Och alla dessa intryck tillsammans och var för sig måste bliva till stor nytta för kungen såväl nu som för framtiden.»

I ett senare brev av den 20 mars 1777 kan Nolcken hava tillfredsställelsen meddela beträffande prins Kourakin, som nu återkommit till Petersburg, att »hans känslor för vår kung och vår nation äro avgjort entusiastiska».

v. Nolcken, som anhöllit om konungens tillstånd att få resa hem till Sverige på ett års permission, ber Sparre i ett brev av d. 2 maj 1777 att understödja denna begäran. »Nöjet att få återse mitt fosterland är ej det förnämsta motivet till denna min önskan, ordnandet av mina affärer fordrar med nödvändighet ledighet, och jag är förlorad, om min framställning avslås.» Han återopar exempel på kolleger, som erhållit liknande tillstånd. »Sprengtporten³ t. ex., som vanligen tillbringar halva året i Sverige, kan verkligen skatta sig lycklig och betrakta sin post såsom bra bekväm och förmånlig. Efter att hava levat mer än fyra år vid Europas mest slösaktiga hov, i det dyraste land, med en avlöning, som ej står i rimlig proportion härtill, förtjänar jag att bliva uppmuntrad på detta sätt, i synnerhet då omständigheterna härför äro gynnsamma och min frånvaro ej kan bli skadlig för min konungs intressen.» I juni 1777 avlade Gustaf III ett besök hos kejsarinnan i Peters-

¹ Nikita P., förste minister.

² I Hochschilds memoarer omtalas, att kungen såsom repressalier för Lewenhaupts kyliga mottagande av kejsarinnan lätit S. länge få vänta på audiens.

³ Ministern i Köpenhamn Johan Vilhelm Sprengtporten.

burg; varefter v. Nolckens begärda tjänstledighet synes hava blivit beviljad, och under sommaren fick han med sin hustru tillfälle att avlägga besök hos Sparre på det vackra Åkerö.

Den 2 oktober 1778 upptager han åter korrespondensen från Petersburg.

»Kungen har förmodligen delgivit Er herr Simolins¹ snart förestående återkallande och vem som skall efterträda honom, baron von Sacken², Rysslands nuvarande envoyé i Danmark. Jag har ej velat dröja med att skriva till Er härom på grund av det livliga intresse jag hyser för baron v. Sacken, med vilken jag är förenad genom nära släktskap och framför allt genom den ömmaste vänskap. Han är spirituell, särdeles älskvärd och av en ovanligt hederlig karaktär. Jag vågar försäkra Er, att kejsarinnan omöjligen kunnat göra något lämpligare val till denna post, och att kungen har alla skäl att bliva belåten med en så präktig karl. Utsikten såsom utländsk minister i vårt land innebär ej något särskilt eftersträfvansvärt, men vår store och älskvärde kung har förmåga att kunna göra den ofantligt angenäm för en person, som har lyckan att behaga honom. Herr v. Sacken är verkligen besjälad av denna önskan, av en sådan ärelystnad, och jag vågar tro, att han skall vinna framgång.»

Med anledning av kronprins Gustaf Adolfs födelse skriver v. Nolcken den 16 november 1778:

»Jag kan ej låta kuriren avresa utan att lyckönska Er till födelsen av den prins, som himlen nyss givit oss, utan att tala om min ousägliga glädje vid mottagandet av denna lyckliga nyhet. Kejsarinnan blev verkligt glad och har oupphörligt uttryckt sin belåtenhet häröver till de personer, som omgiva henne, medan storfursten, vilkens karaktär är så fri från förställning som möjligt kan vara, och storfurstinnan på det mest naiva sätt ådalägga sitt deltagande i vår kungs och vårt folks lycka. Måtte himlen bevara vår unge prins! Det är min första önskan. Den andra är att denna lyckade debut må föranleda vår dyrkade monark att fortsätta i samma genre och lyckliggöra oss med ännu några prinsar. Jag önskar endast tre jämte en prinsessa, som är nödvändig för hovets prydnad, ty man bör vara måttlig i sina fordringar. Jag har med obeskrivlig förtrytelse hört, att vår avskyvärda änkedrottning förgiftat denna fröjderika stund för kungen genom det nedriga brev, som hon vid detta tillfälle tillskrev honom. Gud giv att denne

¹ Johan Mattias v. S.

² v. Osten-Sacken.

furste äntligen ville besluta sig för att avlägsna en sådan furie, som söker att grumla hans lycka och ej blir nöjd förrän hon plågat livet ur honom, en olycka som med kungens känslighet nästan blir oundviklig, om han ej sätter detta odjur ur stånd till att ständigt förfölja honom. Jag är okunnig om vad kungen ämnar göra med anledning härav, men om jag finge giva ett råd, så vore det att förvisa henne till något ställe inom Sverige, och Borgholms slott på ön Öland synes mig såsom den lämpligaste platsen härtill. Om kungen utsåge Stralsund till boningsort för henne, komme hon att ställa till skandaler i oändlighet, bliva en olycka för hela provinsen, och hon skulle oupphörligt käbbla med hovet i Berlin, samt draga in prins Henrik i alla sina avskyvärda stämplingar, varförutom hon komme att göra omåttliga utgifter och överhopa sig med skulder. —

Vilken utväg kungen än finner för gott att taga, hoppas jag dock att han handlar med orubblig beslutsamhet, verkställer sin plan utan att för mycket tala därom och betraktar det såsom alldeles under sin värdighet att inlåta sig på någon underhandling med denna brottsliga mor eller låta henne få framställa något som helst villkor.» — — —

Angående riksrådet greve Schwerins² död skriver Nolcken den 27 januari 1779: »Han blir svår att ersätta hos änkedrottningen. Det var en hedersman, som vid de ofta förekommande trakasserierna vid detta hov handlade så som det anstår en sådan. Till och med hans rusticité förfelade ej att där vara till stor nytta».

I samma brev beskriver han den fest, han nyligen givit. »Nu äntligen har jag givit min fest och har haft tillfredsställelsen se, att såväl hovet som staden varit nöjda härmed. Det var en maskeradbal, till vilken jag utfärdat 700 bjudningskort, varav 40 blivit till följd av sjukdom återsända. Alla gäster voro bjudna till kl. 6. Man började samlas vid denna tid, och då kejsarliga familjen vid 7-tiden anlände, var huset fullt. Kejsarinnan hade ordnat en kadrilj med åtta par, alla iförda domino i vitt och svart, våra gala färger, en uppmärksamhet, som jag ansåg mig kunna försäkra att kungen skulle sätta mycket värde på. Såväl kejsarinnan som Deras kejsarliga högheter voro under hela aftonen glada och älskvärda samt behagade överhopa mig med artigheter. Jag hade haft lyckan finna en enastående person i fråga om att arrangera en fest, greve Panins hovmästare, som funnit på alla upptänkliga detaljer och vilken genom den ordning och smak, han utvecklade, ådrog mig alla människors bifall. Supésalen blev i synnerhet ofantligt uppskattad

² Jacob Philip v. S.

och erbjöd verkligen en alltigenom superb anblick; den föreställde en trädgårdsparterr. Bordet för D. K. H. med 40 kuvert stod i mitten, omgivet av flera andra bord med inalles 200 kuvert. Ett helt orangerie utbredde sig mellan de olika borden, vilket gjorde en mycket god effekt. Supén var särdeles god, och serveringen skedde med utmärkt ordning och raskhet av utvald betjäning. Salen var rikligt eklärad, och en orkester av förträffliga hautboister och klarinetter, tillhörande hovet, utförde taffelmusik. För kejsarinnan serverades i enlighet med hennes vilja supé i ett annat rum tillsammans med värdfolket, men H. M:t värdigades göra en tur i salen och uttalade sedan för alla närvarande sitt beröm över anordningarna. Fast det vid denna fest saknades fyrverkeri, folkförlustelser eller storartad yttre illumination, så kan jag försäkra Er, att det hela var så vackert, så rikt och så nobelt som möjligt och vann allmänt bifall. Men, o. ve! le quart d'heure de Rabelais har ännu ej kommit. Jag fruktar den så mycket mera, som jag redan utbetalt mer än jag erhållit och förbereder mig på en ännu större räkning. Hur stor oro jag häröver än känner, tröstar jag mig likväl vid tanken på vår konungs givmildhet. Kungen måste bli förtjust över att höra, att kejsrerliga familjen hedrat denna fest med sin närvaro, att den värdigats tillbringa hela aftonen och t. o. m. superat hos mig.»

»Greve Gyldenstolpe¹ tillbringar sin tid här på tänkbarast angenäma sätt, firad, smickrad, aktad och avhållen. Kejsarinnan visar honom stor uppmärksamhet, det unga hovet likaså. Dagen efter vår fest var han på middag och supé hos storfursten. Aldrig har en utlänning blivit mottagen såsom han. Jag skulle önska att man gjorde åtminstone hälften så mycket för baron Stroganow². Jag är övertygad om, att han blir överhopad med godhet vid hovet, men den vänlighet, som en utlänning hos oss röner i enskilda familjer, är så sällsynt, så länge förberedd och väntad, att man kan ömka sig häröver.»

»Jag rekommenderar till Er, min käre Baron, framlämnaren av detta brev, herr Grå. Han kommer att få herr Grönings plats såsom translator i ryska. Han har meriterat sig mycket härför under sin vistelse i Petersburg. Han har varit en rätt skral ekonom men är för resten en begåvad gosse och en trogen undersåte. Var god hedra honom med Ert beskydd.» Emellertid tycks denna

¹ Nils Filip G., landshövding, sedan guvernör för Gustaf IV Adolf.

² Alexander S., generalmajor, sänd till Stockholm för att lyckönska med anledning av kronprinsens födelse.

rekommendation ej haft åsyftad verkan ty i det följande brev av den 19 mars heter det:

»Vad som hänt Grå bedrövar och förvånar mig. Varför beröva en person, som är utbildad till translator, denna plats för att giva den åt en annan, som skall vara fullkomligt oduglig härtill, i synnerhet sedan man offrat pengar på att utbilda den förstnämnde. Någon måste ha förtalat den stackars Grå för att gynna sin enfaldige skyddsling, ett handlingssätt, som är verkligt upprörande.»

I samma brev omtalas att »greve Gyldenstolpe medför åt kungen från M:re de Ribas porträttet av M. de Belski. Hon ber mig säga, att hon därvid dristat sig att bifoga en liten biljett, ej till kungen, men till greven av Gottland.»

Tydligt såsom svar å ett brev från Sparre, vilken åtföljt koningen till Gripsholm, skriver v. Nolcken den 8 oktober: »Med saknad i min själ är jag i inbillningen alla dagar hos Er på Gripsholm. Jag deltagar i alla Edra sysslor, vilka vid vårt hov är det samma som nöjen. Jag är närvarande vid vår dyrkade herres lever, jag tycker mig höra honom, jag inbillar mig emellanåt utgöra föremålet för hans välvilja, jag närmar mig detta höga och förtjusande barn, vårt fäderneslands hopp, jag tackar himlen för hans liv och åkallar den för hans lyckliga framtid. Efter denna njutning skänker mig inbillningen ytterligare andra, som härröra av känslorna för mera likställda personer. Jag går att öppna mitt hjärta för min kära mor, att muntra upp mig hos den älskvärda Ulla¹, jag träder in till den vackra Augusta², beväpnad mot hennes behag, erinrande mig att återfall alltid äro farliga, jag styr slutligen mina steg överallt, dit aktningen, vänskapen och glädjen på mig utöva sin dragningskraft, och för alla dessa känslor får jag en yppig näring. Fast allt detta olyckligtvis endast är en dröm, som ett hastigt uppvaknande förjagar, är det så ljuft att överlämna sig häråt, och man är säll åtminstone för ett ögonblick.»

I ett brev av den 6. januari 1780, som sändes med greve Serge Romanzow³, rekommenderas denne till Sparre.

»Greve R. är otvivelaktigt den unge man vid detta hov, som är mest bildad, mest älskvärd och som ingiver de bästa förhoppningar. Hans uppfostran har varit synnerligen omsorgsfullt ledd, och han har gjort en vidsträckt resa genom Europa under ledning

¹ Grevinnan v. Höpken, f. v. Fersen.

² Grevinnan Löwenhielm, f. v. Fersen.

³ Sedan rysk ambassadör i Berlin.

av herr Grien. Han har mycken esprit, finess och glättighet samt en upphöjd själ, som är rätt sällsynt hos hovmän.»

I ett senare brev samma månad översändes en bok till konungen. »Det är en översättning av ärkebiskop Peatons katekes, som kungen uppdragit å greve Serge Romanzow att skaffa honom, och som dennes äldre bror nyligen funnit.»

Ännu i april månad synes greve R. hava varit kvar i Stockholm, ty det heter i ett brev av den 7. april: »Jag är förtjust över att R. haft lyckan falla kungen i smaken och göra sig allmänt omtyckt. Alla de brev, han skriver från Sverige, utgöra lika många lovsånger över vårt hov och vårt land.»

I Riga bodde vid denna tid en änkegrevinna Wachtmeister, född v. Bassewitz, jämte en son Adam Bernhard, kammarherre vid Gustaf III:s hov. Hon hade ägt en dotter, som varit gift med greve Mouschin-Pouschkin i dennes första äktenskap.

Om grevinnan Wachtmeisters planer på att med sin familj överflytta till Sverige handlar v. Nolckens brev av den 5 februari 1780. Längre tveksam huruvida hon vid en så framskriden ålder kunde, givande efter för sin familjs önsknings, besluta sig för en dylik flyttning, hade Pouschkins utnämning till minister i Stockholm häft hennes betänkligheter härutinnan. Ett villkor hade hon dock härvid uppställt. »Då hon i alla de länder, där hon varit bosatt, åtnjutit en mycket hög rang, tillstod hon, att hon hade den svagheten att ej vilja kliva ned på rangskalan, men att om kungen värdigades giva henne vid ankomsten till Sverige riksrådinnas rang med de hedersbetygelser, som därmed följa, så skulle hon tillmötesgå sina barns önskan och överflytta till Stockholm. Herr Pouschkin och greve Wachtmeister ha nyligen delgivit mig detta och en-träget bett mig att söka förmå någon att tala med kungen här om. Värdigas, min käraste baron, åtaga Er denna underhandling. Kungen är så älskvärd och god, han tycker så mycket om att göra människor lyckliga, och beviljandet av denna anhållan av en gammal dam, något fåfång, det är sant, men som genom sitt namn, sitt uppträdande och det vackra kapital, hon tager med sig, synes förtjänt härav, skulle verkligen göra hela familjen lycklig ävensom herr Pouschkin uppfylld av den livligaste tacksamhet.»

»Ni kommer att göra en mycket god akquisition genom herr och fru Pouschkin, som båda äro mycket älskvärda och hederliga samt särdeles intagna till Sveriges förmån. Jag är övertygad om att de bliva omtyckta och deras hus mycket behagligt. Herr P. kommer att åtföljas av sin kusin, en ung greve Pouschkin, löjtnant

vid hästgardet och en mycket vacker, kunnig och trevlig pojke.» I ett senare brev heter det om Pouschkin, att i honom »kommer Ni att lära känna den fullkomligaste motsatsen till hans obehaglige företrädare¹, det vill säga en klok, hederlig och älskvärd man.»

Att Sparre lagt sig ut för grevinnan Wachtmeister hos konungen framgår av v. Nolckens brev av den 7 april, liksom även att svaret varit svävande och ett bifall till den gamla damens anhängan kunde bli beroende av, om hon vore villig övertaga grevinnan von Fersens plats såsom överhovmästarinna. Emellertid hindrade en iråkad svår sjukdom grevinnan W. att t. v. fullfölja sina planer på den tillämnade förflyttningen till Sverige, och hennes höga ålder gjorde dessutom, att hon omöjligen kunde åtaga sig en ansträngande syssla vid hovet.

Under juli 1780 gjorde kejsar Josef II inkognito ett besök i Petersburg. Härom skriver v. Nolcken den 14 i samma månad: »I detta ögonblick skulle jag för allt i världen ej vilja lämna Petersburg, och jag vore otröstlig, om jag undgått att se och lära känna den höge resande, som vi nu hava hos oss, men vilken lämnar oss om 5 eller 6 dagar, greven av Falkenstein. Jag kommer här endast att upprepa de lovord, som man med så stor rätt slösat på denne furste överallt, där han uppträtt under sitt inkognito, men jag kan ej neka mig nöjet att förena min röst med så många andras. Han besitter alla de egenskaper, som dana en stor och god regent; han har också alla sådana, som kunna göra en enskild person berömd och intressant, och de sistnämnda äro hos honom oskiljaktiga från de förstnämnda. Kejsaren är mycket spirituell, besitter stora kunskaper, och alla hans samtal bära prägeln härav. Han tycker om konversation, men hans sätt att tala är, ehuru ledigt och obesvärat, på samma gång okonstlat och liksom hans hela uppträdande präglat av stor flärdlöshet. Han är ytterst artig mot alla människor och förenar härmed verklig glättighet och mot damer en ton av galanteri. Hans inkognito är av strängaste slag; han bor hos sin minister, men intager sina måltider på värdshus, då han ej äter tillsammans med tsarfamiljen. Han mottager för övrigt ej inbjudningar från något håll, utan ägnar sig åt dels att göra sin cour för den härskarinnan, i vilken han med all rätt är så intagen, dels att odla bekantskapen med storfusten och dennes gemål samt dels att studera den mängd av föremål, värda intresse, som här förefinnas. Också har det endast varit i kejsarinnans följe, som han en gång intagit middag hos prins Potemkin och en

¹ J. M. Simolin?

annan dag superat hos överhovstallmästaren. Han kläder sig särdeles enkelt, alltid i uniform utan några ordnar. Om morgnarna promenerar han ofta till fots, iförd en brun surtut, skinnbyxor och stövlar och endast på avstånd åtföljd av en lakej utan livré för att vid behov kunna tjänstgöra som tolk. Det är under dessa vandringar, som kejsaren på det mest beundransvärda sätt njuter av sitt inkognito; han genomströvar arkiven, sjukhusen och alla de ställen, dit han drives av sin nyfikenhet, och med fickorna fulla av dukater strör han härav med fulla händer och utan att giva sig tillkänna för dem, vilkas talanger och skicklighet han önskar belöna och som oftast äro sådana, som antagas vara mest i behov av hans frikostighet. Är detta ej bra ädelt, bra rörande med hänsyn till det på en gång hemlighetsfulla och okonstlade, som här blandar sig.»

»Av allt vad jag nu haft äran meddela Er, min käre Baron, kan ni förstå att denne illustre man bör ha gjort ett synnerligen fördelaktigt intryck. Han har också gjort ett djupt intryck på mig personligen, något som ni och hela vår nation kommer att dela.

Efter att hava bemött mig med mycken artighet varje gång jag haft äran se honom, behagade greven av Falkenstein närma sig mig på maskeradbalen i Peterhov vid kejsarinnans spelbord, omkring vilket vi bildade en ring. Han började med att utfråga mig angående kungens resa och om den var avsedd att utsträckas längre än till Spa. Då jag ej var i stånd att tillfredsställa hans nyfikenhet härutinnan, talade han till mig i de älskvärdaste ordlag om den önskan och det hopp, man hyst i Wien, att där få se kungen, vilkens första resa ju blivit avbruten genom förre kungens död, och han försäkrade mig, att dessa hans känslor voro de mest livliga. Därefter frågade han mig, hur lång tid man behövde för att fara från Kronstadt till Stockholm, och då jag hade äran säga honom, att under lyckliga navigationsförhållanden toge det endast tre dagar, varvid jag citerade fallet rörande greve Kaunitz, sade han mig med livlighet, att det skulle ha varit bra frestande att få företaga denna resa, om kungen befunnit sig i Stockholm. Härpå följde ett det mest smickrande uttalande om vår konung jämte uttryck för kejsarens önskan att få göra hans bekantskap och få lära känna en nation, så värd högaktning, och hos vilken man påträffade så många personer av utmärkt förtjänst, bland vilka han särskilt nämnde grevarne Scheffer. Slutligen frågade han med intresse efter hertigens av Östergötland hälsa och om dennes hjärtesår, som han hoppades nu hunnit läkas, sedan fröken v. Fersens giftermål

under prinsens frånvaro blivit beslutat, och han utgöt sig i lovord över den fasthet och det mod, greve Axel visat genom att avslå en så lysande förbindelse». — — —

I ett brev av den 3. september 1780 redogör Nolcken för sitt sammanträffande med prinsen av Preussen, sedermera konung Fredrik Wilhelm II., först i Riga, där N. och hans hustru varit för att besöka släktingar, samt därefter i Petersburg. »Prinsen», skriver han, »gör sig allmänt omtyckt här i landet och kan ej annat, då han med utomordentlig artighet förenar en älskvärd och öppen karaktär». I ett senare brev heter det: »Prinsens av Preussen avresa har gjort ett slut på baler och fester. Mina kollegar, som äro rika och föra stort hus, ha ställt till ståtliga fester. Då jag ej kunnat åstadkomma så mycket som de, inbjöd jag H. K. H. på en middag, som han godhetsfullt med nöje antog, och han medförde dit sitt angenäma glada lynne samt uttalade sig på det artigaste sätt till min hustru och mig.

Denne prins har under sin resa återupprättat Preussens anseende genom de presenter han utdelat, vilka alla voro i enlighet med sista smaken».

Den 1 augusti 1780 undertecknades en konvention mellan Sverige och Ryssland till skydd för den neutrala sjöfarten, med anledning varav presenter utdelades till härvid medverkande statsmän. Härom handlar v. Nolckens brev till Sparre av den 11 oktober s. å.: »Jag lyckönskar Er av hela mitt hjärta till den vackra gåva, ni erhållit av kejsarinnan och som är så mycket mera hedrande, som den är prydd med hennes namnchiffer. Dosan är för övrigt i enlighet med sista smaken, och jag vet mig ej ha sett någon vackrare. Det beskedliga riksrådet Falkenberg har, som man säger, följt med på släpet. Kungen hade ålagt mig att, för den händelse härvarande hov önskade ge presenter åt hans ministrar och man frågade mig till råds angående vilka personer som härvid borde komma i fråga, därför att de såsom ministrar använts vid denna traktat, nämna greve Scheffer och hovkanslern. Då man frågade mig, uraktlät jag heller ej att bokstavligen följa denna order. Man frågade mig då, om ej riksrådet Falkenberg hade varit med på något sätt, man framhöll för mig, att kejsarinnan svårligen skulle kunna beröva den tredje mannen i vår ministär ett bevis på sin aktning och välvilja, varpå jag ej kunde giva annat svar än att jag ej vågade hindra H. K. M:ts frikostighet, och att hon finge göra, som hon behagade. Följden härav blev en present till greve

F., åtföljd av den anmärkningen från greve Panin, att hans härskarinna ej ansåg sig böra förbigå kungens andre minister.»

Den 19 oktober är Nolcken i tillfälle att kunna omtala en händelse, vilken inträffat i Warschau och som blivit »föremål för förvåning och samtal i alla kretsar». »Herr Thugut, envoyé för österrikiska hovet, hade haft audiens hos det polska majestätet kl. 11 på morgonen, och samma dag på fm var det cour hos kungen, såsom plägseden är, efter messans slut. Thugut träder in i samlingen, märker en herre med blått band, vilken samtalar med påvliga nuntien i en fönstersmyg (det var kungen), närmar sig denne och säger: Ers excellens har väl mottagit den biljett, som jag haft äran skriva, jag skulle bliva förtjust över att få göra Ers excellens' bekantskap etc. Kungen avbryter och säger: Jag förstår ingenting av vad ni säger, min herre. Då den andre åter började med 'Herr Ambassadör', avbröt kungen ånyo: Jag ser att ni tar mig för den ryske ambassadören, men han står där! Thugut vände sig då bort till greve Stackelberg, åskådare till denna scen och som upplyste honom om att det var med kungen han talat. Thugut, helt förskräckt över sitt misstag, gick genast till kungen för att bedja om ursäkt. T. är mycket närsynt, men det förefaller otroligt (jag kan såsom varande nästan blind bedöma det), att man kan vara det till den grad, att man ej kan erinra sig den persons drag, som man sett för endast en timme sedan, och till på köpet en suveräns, hos vilken man just haft audiens. Det är för övrigt svårt att avgöra, för vem denna scen varit mest pinsam, för envoyén, som haft olyckan att så grymt misstaga sig, som debuterat vid ett hov på ett så ohövligt sätt, eller monarken, som ej blivit igenkänd vid sitt eget hov och vid den mottagning han givit. Det säkra är, att kungen blev mycket stött över denna missaktning. En del folk försäkrar att herr Thugut är synnerligen elak och anser, att han varit i stånd till att göra detta med avsikt, vilket dock förefaller otänkbart, emedan det skulle ådagalägga en lågsinnad elakhet, lika oanständig som den vore skadlig för politiken. Ni måste tillstå att denna historia är särdeles lustig. Intet hovs annaler lämna stoff till något dylikt».

Till brevet bifogas följande apostille:

»Vid sin återkomst från Sverige skänkte prins Jousoupov prins Panin små historiska tavlor, vilka föreställde, efter vad jag tror, dygnets fyra avdelningar och voro målade av en svensk. Dessa tavlor behagade greve Panin mycket, och han har till mig uttryckt sin önskan att bekomma ytterligare fyra av samma hand samt bett

mig beställa dem, överlämnande åt artisten att själv välja ämnen härför. Jag har sökt taga reda på målarens namn¹, men prins Jousoupov, som glömt det, meddelade i stället andra upplysningar, som torde hjälpa att finna konstnären. Om Ni, min käre baron, skulle vilja taga reda på honom. Det är nämligen densamme, som målat dörröverstyckena hos änkedrottningen, och det skall finnas flera arbeten av honom i herr Suthers² hus. Var så nådig att skicka efter mannen och beställa de fyra tavlorna av samma storlek, som dem han gjort åt Jousoupov, och bed honom lägga ned lika mycken omsorg på dessa och låta infatta dem elegant men enkelt och i anslutning till ämnesvalet, och gör er för all del mödan att vägleda hans smak. Ni skulle också göra mig Er förbunden, om Ni sade honom, att det vore för Er, han arbetade, ty vid beställning åt en utländsk magnat kunde priset på tavlorna stiga i höjden.»

Den 2 november skriver v. Nolcken och undrar på att han ej hört något »om herr Peyrons³ återkomst med ratifikationerna och kejsarinnans presenter till kungens ministär. Motvind eller stormar måtte ha uppehållit honom på vägen, ty jag hoppas väl, att ingen olycka hänt honom».

Kort härpå synes v. Nolcken hava erhållit i detta avseende lugnande underrättelser från Sparre jämte beskrivning å den nye ryske ministerns, greve Mouschin-Pouschkin, mottagande i Stockholm. N. skriver härom d. 10. nov. »Jag ser av Ert brev med verklig glädje, att min vän Pouschkin på ett så smickrande och angenämt sätt debuterat hos vår nådige herre, i det han blivit kallad till enskilt företräde hos kungen samma dag, han haft sin audiens, en utmärkelse och ett bevis på förtroende, som ingen utländsk ministär hos oss kunnat skryta med och tydligt ådagalägger de känslor, kungen hyser för kejsarinnan. Döm därför om min förvåning, då jag i slutet av Ert brev läser, att Pouschkin öppet beklagat sig för Er över ett fel mot etiketten, som begåtts vid hans audiens, men vars beskaffenhet Ni ej omnämner. — — — — —

Jag önskade likväl inhämta detaljer angående denna sak, varför jag under samtal med greve Panin och greve Osterman vidrörde Pouschkins audiens, förmodande att de skulle omnämna den sistnämndes klagomål, men ingen av dessa ministrar inlät sig härpå. Hysande berättigat förtroende för greve Panin, eftersom jag vid de förhandlingar, jag haft med denna värdige minister, rönt så många

¹ Antagligen Hugh Taraval.

² Den bekante samlaren och juveleren Per S.

³ Claes P., sed, ministerresident.

prov på hans hederlighet och välvilja, talade jag slutligen med honom om den sak, varom Ni gjort mig den äran att skriva till mig, herr Pouschkins klagan. Då jag väl känner greve Panins principer, blev jag alls ej överraskad vid att höra honom med lätt hand glida över den etikettsförsummelse, varöver Pouschkin beklagat sig, påpekande den tillfredsställande ursäkt, som följde på detta enkla förbiseende av hovmarskalken. Greve Panin behagade uttrycka sitt ogillande av att Pouschkin lagt sådan vikt vid en sak av så ringa betydelse, och gjorde mig den äran meddela, att kejsarinnan uttalat ett liknande omdöme, och han lät mig förstå, att man ämnade tillråda herr Pouschkin att med hänsyn till det intima förhållande, som råder mellan de båda hoven, och de känslor, som besjäla de båda suveränerna, för framtiden visa mindre ömtålighet.»

Sparre hade i ett brev till v. Nolcken skildrat livet vid Gustaf III:s hov, varför N. tackar i sitt brev av den 22 december (?) 1780, däri han skriver:

»Den beskrivning, Ni haft godheten göra mig över det liv, man för vid vårt hov, synes mig särdeles lockande, och det är endast nattvaken, som jag finner överflödiga, och vilka skämma det hela. Jag är så mycket mera ledsen över dessa, som de förr eller senare kunna skada vår store konungs hälsa, men olyckligtvis synas alla föreställningar häremot fåfänga. Huru ofta har jag ej med all iver sökt göra sådana; de hava upptagits med godhet, men vi ha icke desto mindre fått vaka till tre timmar efter midnatt. Vilken lycka om kungen, som äger så många vackra och stora egenskaper gemensamma med kejsarinnan, även sökte att i denna punkt efterlikna denna furstinna, som han med rätta beundrar och älskar, om H. M. ville vid sitt hov införa samma ordning, som råder vid det härvarande, ett liv lika enkelt som ordnat! Och nöjena kunde ändå hava sin gång och vara lika länge, emedan det blott skulle bli fråga om att flytta fram tiden. Men jag fruktar, att alla förhoppningar härom bliva gäckade, och jag måste nöja mig med att önska, det kronprinsen i detta hänseende ej blir såsom sin store fader och hela den kungliga familjen, som är uppfostrad i denna olycksaliga smak för nattvak, något som ej kan undgå att enervera och försvaga kroppen, som ofta förkortar livet och städse medför en ledsam och sjuklig ålderdom, om man överhuvud taget kan med en sådan regim uppnå en hög ålder. Emedan detta angår våra regenter, den nuvarande och den kommande, vill jag endast åberopa kejsarinnans exempel. Denna furstinna har överskridit 50-talet, men hon besitter ungdomens fulla fraicheur, och de åtta år,

som jag tillbragt vid hennes hov, hava ej åstadkommit någon försämring häruti eller den minsta ändring av hennes ansikte eller figur. Hon arbetar och skriver, ensam eller med sina ministrar, från kl. 5 på morgonen till kl. 11 fm. och hon underkastar sig noggrant alla de tröttande andaktsövningar, som den grekiska kyrkan påbjuder. Om hon har naturen att tacka för alla de härliga och sällsynta gåvor, varmed hon är utrustad, så är det lika visst, att denna suverän har sitt förståndigt ordnade levnadssätt att tacka för sin kraft och spänstighet, för bibehållandet av sin ungdom ofantligt mycket längre än andra av sitt kön, för glättigheten och jämnheten av sitt lynne och för en hälsa, som tyckes tillförsäkra hennes undersåtar att ännu i många år få leva under hennes spira. Jag skulle önska att detta exempel inverkade på hennes »august bratt», som man säger i Ryssland och som kejsarinnan kallar kungen, och jag tror att det ännu ej är för sent».

Sparre hade skrivit till v. Nolcken angående sin myndling fröken Adlerfelt² och hennes planerade giftermål med den i Ryssland boende greve Wachtmeister. I v. Nolckens svar av den 27. februari 1781 behandlas denna angelägenhet. »Den längtan, som Ni uttalar efter greve Wachtmeisters ankomst för att befria Er från en så behaglig börda (förmyndareskapet för fröken A.) bör vara bra smickrande för honom. Jag tycker för mycket om W. för att undanhålla honom detta, och ehuru sjuk och svag syntes han, då jag uppläste denna punkt i Ert brev, rörd av den livligaste tacksamhet. Om han lyckas komma ut ur detta land med hela sin förmögenhet, blir han å sin sida ett särdeles gott parti. Han har förresten ett förträffligt hjärta, en mycket hederlig karaktär och kommer till följd därav att göra sin hustru fullkomligt lycklig, om han någonsin gifter sig, men hans hälsa är mindre att rekommendera, han har en ytterst klen konstitution, en mycket förstörd kropp, och han plåstrar ständigt men med föga framgång med sin hälsa. Emellertid passar allt detta föga ihop med ungdomens vår, med den fraicheur och de knoppande behag, som Ni ämnar honom. Efter att grundligt hava övertänt, vad Ni genom mig meddelat honom, har greve Wachtmeister bestämt föresatt sig att vårda sin hälsa, söka förbättra den och, med ett ord, vara mycket förståndig, och som han ännu befinner sig i den ålder, då en dylik förbättring av såväl kropp som själ kan anses möjlig, vågar man ännu hoppas, att hans hälsa och krafter återvinnas. I avvaktan härpå

² Betyder på ryska »broder».

³ Sannolikt Charlotta August A., sedan g. m. triherre A. Rålamb.

har jag givit min välsignelse åt hans goda föresatser». Sedan övergår v. N. att tala om hovet. »Vårt hov torde med rätta vara berömt såsom det angenämaste i Europa på grund av vår kungs ovanliga och älskvärda egenskaper samt den smak, otvungenhet och glättighet, som råder vid hovet. Den fest, som hertigen givit för kungen, måtte ha varit bra vacker, bra hänförande¹. Jag har läst alla detaljer härom, alla verserna med obeskrivligt nöje, och jag tackar Er ödmjukligen för att Ni delgivit mig dessa. Sedan jag erhållit ännu ett exemplar genom fröken Strokirk², har jag givit det, Ni haft godheten sända mig, till greve Panin, som låter översätta det, liksom överhovstallmästaren låter översätta det exemplar, som hans son sänt honom från Stockholm. I allmänhet måtte det liv, Ni för i huvudstaden, min käre baron, vara bra behagligt; dessa assembléer hos olika damer vid hovet och i staden, där hela den fina världen samlas på aftnarna, framträda tydligt för min inbillning, och supéerna hos kungen måtte vara gudomliga. Dessa små tafflar, den frihet och glädje, som där ständigt råda, och den hälsning, med vilken kungen hedrar sällskapet, då midnattstimmen slår, allt detta förefaller mig förtjusande och ökar min saknad över att ej få vara med».

»Vid hovet här åter är allting magnifikt, stelt och ledsamt, och man skulle kunna sammanfatta beskrivningen av alla fester i detta land, vid hovet förstås, till dessa ord: mycket juveler och gruvligt tråkigt. Förresten, överallt där börden betyder föga, men rangen allt, måste sällskapstonen bli tvungen. I Ryssland måste man hava någon rang för att våga vara älskvärd, och i brist på sådan betyder man intet för societeten här. Då jag talar om den ledsnad, som råder vid härvarande hov, måste jag göra undantag för storfurstens, där man är alldeles à son aise, där man gör allt vad man vill, och där följaktligen alla ha roligt och angenämt. Storfursten och storfurstinnan³ visa en artighet och uppmärksamhet, som intager alla människor, och då man har äran vara hos dem, behagar man dem mest genom att hängiva sig åt glädjen. Greve Gyldenstolpe torde ha sagt Er allt möjligt gott om storfursten, och han skulle fördubbla sitt lov, om han nu såge denne furste, som sedan dess blivit ännu mera älskard, och vars öppna och pålitliga karaktär utvecklar sig dag för dag.» — — — — —

¹ Syftar på divertissementet »Sibyllans grotta», uppfört den 24 januari 1781 med anledning av Gustaf III:s födelsedag.

² Anna Magdalena S., kammarfröken hos hertiginnan av Södermanland.

³ Maria Feodorowna av Württemberg, storfurst Pauls 2. gemål, med vilken han förmälde sig 1776.

»Flera rykten rörande Er ha nått hit, och alla äro för Er fördelaktiga. Man har försäkrat mig, att Ni står i begrepp att bli riksråd och att Ni därefter skall få ledningen av kronprinsens uppfostran. Båda dessa lysande utmärkelser hava livligt glatt mig, den förstnämnda på grund av min tillgivenhet för Er person, den sistnämnda på grund av min kärlek till detta höga och dyrbara barn och till mitt fädernesland. Kungen har ej kunnat träffa ett bättre val, — som också kommer att allmänt gillas. Men en sådan eventualitet kommer att göra ett slut på vår korrespondens, min käre baron. Ni blir för högt uppsatt, för att jag därefter skall kunna använda den familjära, vänskapliga och ej cirklade stil, som Ni tillåtit mig bruka.»

I ett brev av den 12. juli, som begynner med »Monseigneur», och i vilket Sparre tituleras »Excellens», lyckönskas denne till riksrådsutnämningen. Sedan denna tid bliva breven från v. Nolcken till Sparre, såsom förutsett var, kortare, mera ceremoniösa och sparsamma, till dess korrespondensen mellan dem med året 1784 synes alldeles hava upphört.¹

Den 21 september 1781 uttrycker v. Nolcken sin glädje över en byst av kronprinsen, som kungen lovat att förära honom. »Ingen gåva kunde för mig vara mera kärkommen och smickrande», utbrister han, och den 26 oktober skriver han: »Tusen ödmjuka tacksägelser för sändningen av tavlorna och bysten, jag väntar deras ankomst med otålighet, och jag gläder mig på förhand över det nöje, dessa taylor komma att skänka greve Panin, som tyvärr har gott om tid för att roa sig härmed. Vilket öde för en så ansedd man, som förtjänat att hans suveräns tacksamhet följt honom ända till graven, och vilkens styrelse varit lika vis som ärofull!»

Därefter övergår han till en annan händelse, som djupt grämer honom, greve Wachtmeisters förlorade process. Detta slag har varit förskräckligt för min vän W., och jag fruktade i första ögonblicket, att det skulle kosta honom livet. För närvarande är han dock i en alldeles lugn sinnesförfattning, uteslutande upptagen av sin stackars mor, åt vilken han oavslåtligen måste ägna sin uppmärksamhet, emedan hennes ålder ej medgiver henne att hava några följdriktiga tankar i sitt huvud, och hennes ytterliga häftighet göra henne i stånd till de besynnerligaste tilltag. Ingenting går upp emot de scener, som hon ställt till inför oss dessa dagar; min hustru har varit så uppskakad härav, att hon varit nära att insjukna.»

¹ Ett brev från Nolcken till Fredrik Sparre 1793 ²³/₃ finnes på Ericsberg (gratulationsbrev).

Brev från Jakob Berzelius till Gustaf Löwenhielm 1838—1839.

Meddelade av Erik Naumann.

Bland de arkivalieserier, som från utrikesdepartementet under de senare åren överlämnats till riksarkivet finnes även en volym innehållande skrivelser till svenska sändebudet i Paris greve Gustaf Löwenhielm från åren 1837—1839. Löwenhielms privata papper i övrigt ha från Long överlämnats till riksarkivet. En sluten deposition överlämnades 1875 av Anders Fryxell. Samlingen öppnades och ordnades 1905. En accession från Long tillkom 1914.

Dessa papper, som till större delen bestå av skrivelser till Löwenhielm, innehålla huvudsakligen brev från tidigare år. Bland brevskrivare i den nu berörda samlingen märkes t. ex. Magnus Brahe, Bernhard von Beskow, svenska sändebudet i Petersburg N. F. Palmstierna. Ett större antal skrivelser föreligger från E. Lagerheim från Köpenhamn 1837—1838 och från Stockholm 1839. Från B. Cronstrand finnas några brev daterade Kairo, Konstantinopel, Rom och Neapel 1838—1839. Av särskilt intresse äro ett par brev från Berzelius 1838 och 1839, däri han bl. a. uttalar sig om de politiska förhållandena i samband med rättegången mot Crusenstolpe. Sedan sin stora resa 1818—1819, då Berzelius en längre tid vistades i Paris och även bodde hos Löwenhielm, stod han i nära förbindelse med denne. Såsom av rätten utsedd juryman deltog Berzelius i handläggningen av det ryktbara tryckfrihetsmålet.¹ Om hans votum ha olika meningar uttalats. Ahnfelt anförde en tradition, enligt vilken det skulle varit frikännande men hänvisade samtidigt till, huru den samtida pressen utpekade Berzelius som en av dem, som fällt Crusenstolpe. Om Crusenstolpe uttalade Berzelius i brev mycket skarpa omdömen, ett utdrag av ett av hans

¹ AHNFELT, M. J. *Crusenstolpe* I, s. 181 och II, s. 209, TROLLE WACHTMEISTER. *Anteckningar och Minnen* utgivna av Elof Tegnér II, s. 223 o. f., *Briefwechsel zwischen J. Berzelius und F. Wöhler* herausgegeben von O. WALLACH. II, (1901) s. 40.

brev till Wöhler citeras av Anhfelt.¹ Trolle-Wachtmeister, som bekant Berzelius' nära vän, meddelar i sina Anteckningar den upplysningen, att Berzelius vid en middag hos Brahe uttalat sig för att Crusenstolpe borde fällas. På grund av detta yttrande erbjöds han en plats i juryn, vilken han ej ansåg sig trots sina vänners, såsom Poppius och Brinkmans, avstyrkande råd kunna vägra att mottaga. »Omsorgen att icke giva sig dementi ledde hans votum i juryn och Crusenstolpe blev på en röst således på Berzelii fälld.» Enligt Trolle-Wachtmeister inverkade det anfall, varför han utsattes, trots det förakt härför, som han uttalade, synnerligen nedstämmande på honom. I utländska tidningar inflöto uppgifter om de obehagligheter, varför Berzelius utsatts.² Enligt hans egen uppfattning inverkade hans deltagande i juryn på statsutskottets votering vid 1840 års riksdag vid behandlande av förslag till nationalbelöning åt honom.³

Stockholm d. 24 Aug. 1838.

Eders Excellence.

Jag lyckönskar Eders Excellence at, efter den långa frånvaron, vara återkommen til sina penater, och hoppas at familjen befunnits i god hälsa. Vi hafva, sedan Eders Excellence lemnat oss, genomgått oroliga tider, som ännu icke slutat til mer än de våldsamma utbrotten, men volcanens hård glöder, med hvar dag värre, och utbrott förberedas af oppositionspressen, som ensam har ljud, som med hvarje vecka stiger i beräknad oförskämndhet, och skal ofelbart leda til någon alvarsammare

¹ »Utdrag av brev från Berzelius till Wöhler den 28 juni 1838. Eine paar Tage vorher sass ich in einer Jury über eine Pressfreiheitssache. Der Delinquent wurde zu 3 Jahren Festung verurteilt. Es ist der hinterlistigste Racker, der jemals die Feder auf das Papier gesetzt hat. Wir haben keine anderen Zeitungen, die gelesen werden, als Oppositionszeitungen von der infamsten Tendenz. Diese forderten zur Rache gegen das Gericht und dem Ankläger auf. Die Fenster wurden beim Justizkanzler und beim Hofkanzler (oder richtiger gesagt bei einem anderen, der jetzt eine Etage bewohnt, aus der der letztere vor einiger Zeit weggezogen war) nachts zerschlagen und eine ungeheure Volksmenge sammelte sich vor dem Gefängnis des Delinquenten, von wo sie schliesslich durch hinzugekommenes Militär vertrieben wurde. Die Mitglieder der Jury wurden jedoch nicht beleidigt, wiewohl die Zeitungen erzählen, dass man bei uns die Fenster eingeworfen hat, vermutlich in der Absicht daran zu erinnern, dass es vergessen wurde. Unsere Regierung ist weder stark noch klug, genug um die Zügellosigkeit zu hemmen, und wenn die Freiheit schon in diese übergegangen ist, ist die Lage viel schlimmer als unter reinem Despotismus. Unter dessen filtriere ich jedoch meine blauen Säuren in grösster Ruhe.» Briefwechsel etc. II, s. 40.

² G. J. Mulder till Berzelius från Rotterdam 17 aug. 1838 och dennes svar 4 sept 1838. B. försäkrade »Ni moi, ni aucun de ceux qui faisaient parti du jury qui declara Crusenstolpe coupable n'a jamais eu d'autre désagrément de cette affaire que les articles des gazettes, qui cependant se sont peu occupées de nous. Or ces gazettes sont de nature que tout homme de bien peut dire: Quel mal ai-je fait, pour avoir mérité votre approbation. JAC. BERZELIUS, *Bref II*: I, s. 117, 125.

³ B. till Wöhler den 4 maj 1840 a. a. s. 173.

brytning. Goda råd äro dyra, at de måtte saknas torde man kunna sluta deraf at ingen ting göres för at hejda strömen, om jag undantager militära försvarsåtgärder, som icke det ringaste inflyta på den verkande kraftens undanröjdande. E. Exc. känner at äfven jag rycktes ur min lugna verkningskrets in i dessa politiska händelser. Mina vänner besvuro mig at afsäga mig uppdraget; men jag har af E. Exc. lärt at när medborgareplikten kallar måste man glömma sit eget jag. Jag uppfyllde min plikt och handlade efter *mitt* samvetes öfvertygelse, utan fruktan för packets, det vil här säga, det i klädesfrack klädda packets, missnöje. — Man har ryktesvis utspridt, at jurymännen sedermera varit utsatte för enskilda vexationer i sällskap, serdeles Professor Göthe^{*} och jag; men detta alldeles utan grund. Det har och visat sig, at det så mycket omskrifna jurymålet icke varit annat än en causa occasionalis til opinions-utbrottet. Skrifvar-banditen håller på at glömmas, der han sitter, Nerman och Hartmannsdorff äro ej mer ensamme les bêtes noires, man kastar sig nu närmare in på styrelse-personalen, hvars liberalaste och skickligaste ledamot, Skogman, behandlas ännu värre än de föregående. En i Freya, af Johanson, med wedernamnet Argus, genom flera blad gående, ännu ej slutad artikel, är af en vida mer direct ingripande och til missnöjets consoliderande verkande natur, än någon af de Crusenstolpiska produkterna. Det ser ut som finge det opåtaladt gå. På ringaste gifven anledning af t. ex. eldsvådor, äro, förut til myckenheten osedda, massor af folket i rörelse, hurra, skoja och utgjuta skällsord öfver militären. Man ser at de hålla sig färdiga, ifall det skulle komma til handling. Så är tilståndet nu hos oss i Stockholm, E. Excellence. Det är icke lätt at ändra och lugna. En resande, som kom från de norra orterna, berättade mig at han fann en dag på de flesta gästgifvargårdar samlingar af bönder. På första stället frågade han anledningen til deras samlande så midt i andtiden. De bevärdigade honom icke med svar; men gästgifvaren uplyste at den dagen skulle posten passera denna väg, at i byarne sammanslå sig åboerna om Aftonbladet och at dessa nu afbidade bladet för hvar sin by, som af postföraren på gästgifvaregården aflemnas. Bondgubbarne äro så nyfikna på denna läsning at de heldre fara sjelfva än skicka gångbud, och samtala ofta en god stund efter läsningen, innan de fara hem för att omläsa för sina medabonnenter. Huru skal en kur någonsin blifva möjlig när giftet så sprider sig i statskroppens äfven mindsta ådror, utan at någon väg begagnas för at ditledade motgiftet. En rättvis emancipation, gifven åt i Sverige bosatta Judar, som icke har något annat fel, än at den borde hafva varit gifven för minst 30 år sedan, begagnas af oppositionspressen med mycken skicklighet, för at äfven sätta afunden (som är et nationaldrag i de nordiska folkslagens lynne) och religionsfanatismen i verksamhet. Under det att allt detta sprider sig med tidningspressen, utskickas, på correspondensväg och muntligen, de nedrigaste och infamaste rykten om konungens person och enskildta handlingar, hvartil hvarken nu eller fordom någonsin den ringaste skugga af anledning funnits, men som tros af medelclassen på landet och af bondfolket. Til och med tid-

* Göthe, Erik Gustaf (1779—1838), den bekante skulptören.

ningarne tala med förtäckta ord om rykten, utan at tillägga at de äro falska. Jag har af vänner från rätt aflägsna landsorter fått frågor om dessa rykten kunna äga grund. Sådan är, i detta ögonblick, ställningen i vårt arma fädernesland. Det är lätt insett at utan ovanlig klokhet och kraft kan den ej förändras. — Men jag slutar min Jeremiad och går till annat.

Eders Exc. blir snart upvagtad af en Norrman, som heter Thaulow.¹ Han är utsedd til lärare i Chemien vid univers. i Christiania, har fått et reseanslag, hvilket han, under min ledning, begagnat til alfvarsamma studier i den practiska chemien, först i Berlin hos Mitscherlich² och Rose³ och sedan i Giessen hos Liebig,⁴ hvarunder jag hoppas at han gjort goda framsteg. Nu kommer han til Paris, för at äfven der taga kännedom om deras Laboratorier och föreläsningsmethoder. Jag tager mig den friheten at bilägga et bref til honom, innehållande introductionslappar til åtskilliga Parisiska chemister. Jag har i en breflappp til Blumm⁵ bett denne introducera honom hos Dumas⁶ och Peligot,⁷ och rec. Thaulow til det bästa hos E. Excellence.

Jag nämde Dumas.⁸ Sedan E. Exc. reste har jag väl haft enskilda bref från Paris, hvari man för mig förklarar stort missnöje öfver hans sätt at framfara; men jag känner ännu icke det ringaste af hvad han yttrat redan vid sessionerna i Maj, och ännu mindre hwad han i et senare sammanträde, d. 2 Juli, ånyo föredragit i Academien, och hvarom min enda underrättelse är hemtad ur aftonbladet, som begagnat et utdrag ur en fransk tidning för at få säga mig några ohöfligheter. (Svanberg⁹ hade upsat en artikel til svar derpå, som jag förbjöd honom at införa.) För några dagar sen fingo vi Par. Acad. Comptes rendus, men när jag lade dem i ordning, befunnos de gå endast til sista måndagen i April. Gubben Brongniart¹⁰ har tillskrifvit mig et ganska vänligt bref och bett mig icke deltaga i den strid, som mit bref til en jeune rien nedkallat öfver hans måg och tillade at han tyckte at jag nyttjat något för hårda uttryck. Jag svarade honom at detta bref icke haft annat ändamål än at tilkännagifva mina åsikter i ämnen, som Dumas förut olika behandlat, at jag icke ämnade ingå i någon skriftvexling icke ens retorquera hvad jag redan viste vara emot mig anfördt af Dumas, emedan om mina åsikter äro riktiga, så behöfva de icke försvar och blifva be-

¹ Thaulow, Moritz Kristian Julius (1812—1850), professor i kemi i Kristiania.

² Mitscherlich, Eilhard (1794—1863), professor i kemi vid universitetet i Berlin.

³ Rose, Heinrich (1795—1864), professor i kemi vid universitetet i Berlin.

⁴ Liebig, Justus von (1803—1873), friherre, professor i kemi vid universiteten i Giessen och München.

⁵ Blumm, Georg, egentligen Bergström, Gabriel Daniel (1790—1863), kanslist vid svenska legationen i Paris.

⁶ Dumas, Jean Baptiste (1800—1884), professor i kemi i Paris även politiker.

⁷ Peligot, E. M. (1811—1890), professor i kemi i Paris.

⁸ Om Dumas, och Berzelius jfr Berzelius till Wöhler d. 28 juni 1838. *Briefwechsel zwischen J. Berzelius und F. Wöhler*, utg. av O. WALLACH, II, s. 33.

⁹ Svanberg, Lars Fredrik (1805—1878) professor.

¹⁰ Brogniart, Alexander (1770—1847), professor i mineralogi i Paris Jfr Brogniarts brev till Berzelius 29 maj 1838 och dennes svar 29 juni s. å. JAC. BERZELIUS, *Bref*, III: 2, s. 32—37.

ståndande och om de äro origtiga, så kan intet försvar bevara dem från at falla. Om jag dervid icke begagnat uttryck, dikterade av samma aktning, som fallet skulle hafva varit om de bestridda åsigterna kommit från Dulong,¹ Gay-Lussac,² Thenard³ eller Berthier,⁴ så kom detta deraf at Dumas ej är en samvetsgrann skriftställare, hvarpå jag meddelade honom några citationer.

E. Excellence hade den godheten at lofva meddela mig de tidningsartiklar som kunna innehålla något angående denna sak. För d. 12 och 19 Maj har jag väl nog af hvad jag redan sett, men på artiklarna efter d. 2 Juli är jag nyfiken. Dulong's frånfälle har innerligen bedröfvat mig. Han var äfven utländsk ledamot af vår Academi, och hans plats der kommer troligen at fyllas af Dumas; men när frågan är om rättvisa, finnas hvarken vänner eller fiender.

Jag har förlorat ännu en vän, som rör mig mycket närmare än förlusten af Dulong, emedan det närmare inflyter på mina förhållanden. E. Exc. känner redan Crusells⁵ bortgång. Han aftynade småningom, magen vägrade mottaga föda och han var redan lik innan han var död. Ännu kort före sin död, då all redig medvetenhet uphört, hörde man på et och annat uttalat ord, at själen sysselsatte sig med musik, och at hans inbildning arbetade med stämmornes sättande til et religiöst musikstycke. Han insåg långt förut at han icke skulle vederfås, resonerade och handlade i enlighet dermed med samma lugn, som han skulle hafva gjort i hvarje annan sak. Han förböd at kroppen skulle öppnas efter döden, som han sade mig, i den ädla afsigt at deraf inga anledningra skulle hemtas til förebråelser emot hans vän och läkare Pontin,⁶ ifall denne, såsom troligt var, gifvit honom läkemedel mot en annan sjukdom än den, som blev anledning til hans död. Han är jordfäst på Solna kyrkogård. Hans familj är i väl behållna omständigheter. Enkan har, tack vare E. Excellences omsorger, något öfver 1000 Rd. i pensioner och han efterlemnar et capital af 25,000 Rd. banco säkert förräntade til en god del à 6 %, utom et välbehållet bo och några mindre fordringar. Hans måg har tilträdt hans tjänst såsom Directeur för Lifgrenadier-Regementernes musikcorpser.

Vi hafva haft förnäma besök sedan E. Exc. lemnade oss, såsom det är E. Exc. bekant. Jag begärde af Potocki⁷ at blifva keysaren föreställd för at få tacka för den orden han gifvit mig. P. drog på saken, nämde at keysaren förbjudit alla presentationer, lofvade försöka på Drottningens bal, men har, efter all anledning, icke vågat nämna derom. Gref Axel Mörner⁸ frågade mig om jag talt vid keysaren, på mit nekande svar drog han mig fram, feck tilstånd at presentera mig. Jag afbördade min tacksägelse och til min förundran fanns k. fullkomligt au fait af den undersökning för hvilken jag fått den. — Efter key-

¹ Dulong, Pierre Louis (1785—1838), professor i fysik i Paris.

² Gay-Lussac, Joseph Louis (1778—1850), professor i fysik i Paris.

³ Thenard, Louis Jacques (1777—1857), professor i kemi i Paris.

⁴ Berthier, P. (1782—1850), fransk kemist.

⁵ Crusell, Bernhard Henrik (1775—1838), kompositör.

⁶ Pontin, Magnus Martin af (1781—1858), hovmedikus, medicinalråd.

⁷ Potocki, Leo, greve, rysk minister i Stockholm 1836—1839.

⁸ Mörner, Axel (1774—1852), generallöjtnant, statsråd.

sarens hemkomst feck jag en ganska artig skrifvelse från Grefve Cancrin,² som på keysarens vägnar tilstälde mig första klassen af St. Stanislaï-orden, hvaraf jag förut hade den andra. Storfursten besökte mig i mitt Laboratorium i sällskap med vår kronprins, och lät, ved sin afresa, genom Ministern tilställa mig en Juvel-ring med sin namnchiffre, vid hvilken en ännu quarsittande nota af Juveleraren utvisade at den varit betald med 2,550 rubel, och samma dag som jag erhöll ringen, feck jag en visit af Brockhausen³ som lemnade mig från k. i Preussen 2:dra Classen af röda örns orden. Besynnerligt nog at dessa utländska utmärkelser tildelades mig, under det at man här hemma förnöjde sig åt berättelser at jag blef utsparkad ur sällskaper och på gatorna feck ruttna appelsiner i ansigtet, och på andra ställen blef spottad i ansigtet. Det förra har gladt mig och åt det sednare har jag skrattat.

Wördnad och vänskap

Jac. Berzelius.

P. S. til Jeremiaden. Rogskörden har börjat. Sedan 3 veckor regnar det dagligen och går in crescendo. Regnet har blifvit med hvar dag mer uthållande och skurarna starkare. Barometern står orörlig och lågt. Vinden går compassen ikring och från alla väderstrek regnar det. Utsigterna för skörden blifva högst betänkliga. Potäterna synas blifva gifvande, men äfven dessa, som ej lida af regnet, hotas från annat håll. Vi få stundom alldeles klara nätter och då blir det fryskallt. Natten til d. 20 aug. hade vi nattfrost, men så lindrig at ingen skada följde.

Stockholm d. 28 Sept. 1838.

Jag har at ödmjukligen tacka för ej mindre än 3 bref och sändning af 1:o Incombustibla tygprofver, hvaraf jag meddelat prof stycken åt Åkerman³ vid technologiska institutet här och åt Palmstedt,⁴ för slöjdeskolan i Götheborg. Dessa synas förtjena all möjlig upmärksamhet, serdeles om de kunna tvättas, som ej finnes angifvet. 2:o Et prof af förtennt koppar. Jag kan icke inse någon förtjenst i detta prof. Det innehåller et ganska orent tenn, har derigenom ike den hvita färg, som publiken hos oss är van vid. Om förtjensten af detta förtennings-sätt skulle ligga i dess lätta verkställbarhet, så bör jag nämna at det vanliga sättet at förtenna våra kokkärl af koppar är så lätt, at jag i min lärobok i chemien sökt fästa upmärksamheten derpå at hvarje köks-piga borde lära det. Jag tror således icke at det vore något skäl i at ingå med upfinnaren i någon transaction för at få hans upgift. För at rätt kunna pröfva värdet af denna, hade varit nödigt at känna hvari dess fördelar bestå, heldst det vanliga förtennings-sättet hvarken faller sig dyrt eller konstigt.

² Cancrine, Georg, greve (1774—1845), rysk finansminister.

³ Brockhausen, Adolf, friherre (1801—1858) preussisk minister i Stockholm.

⁴ Åkerman, Joakim (1798—1876), professor i kemi.

⁴ Palmstedt, Karl (1785—1870), professor och föreståndare för Chalmerska slöjdskolan.

Beträffande phormium tenax, bör jag nämna at det hos oss är i bruk, ehuru ej mycket allmänt; men jag har sett det användas redan för flera år sedan i Gibsonska repslagare-banan i Götheborg. Gibson visade mig vid detta tillfälle åtskilliga stånd af denna planta som han updragit och hvilkas bladstjelkar det var omöjligt at med handkraft afslita. Han hade et icke så obetydligt uplag af detta slags lin.

Min stackars svärfar, Poppius, har råkat ut för blåsesten, som jag likväl hoppas skal genom Ekströmmers¹ biträde på krossningsväg uttagas. Ekströmmer har länge varit obenägen för denna operation, men har på Lazarettet gjort et par lyckliga kurer dermed och synes nu vilja fortfara med dess användande; i annat fall hade Poppius varit nödsakad at fara til Köpenhamn; ty Sæve,² som 1835 instuderade stenkrossning och stenborrning hos Civiale har gjort idel misslyckade försök i denna väg. Då han med understöd af allmänna medel utskickades för detta ändamål, afrådde alla, som något förstodo i saken, at välja honom; men hans recommendatorer hade mera gehör å högre ort. Nu kommer snart nog en af våra bättre yngre läkare, Dr. Svalin,³ som länge under Ekströmmer varit Underchirurg vid Lazarettet, til Paris. Jag anhåller på det högsta at Du ville allvarligen tilhålla honom at inöfva denna vigtiga operation och dertill gifva honom Din mäktiga recommendation hos Civiale; ty det är af stor vikt at vi få tilvanda operatörer. Blåsesten, som förut var en af de äfventyrligaste sjukdomsformer, blir därigenom hädanefter en obetydlig och lätthjelpat åkomma.

Det är ganska väl at Åkerhjelm⁴ samlar materialier til en tryckfrihetslag; blott hvarken han, eller någon af statsrådets nuvarande ledamöter försöker at skrifva lagen; ty oagadt man väl nu har mera erfarenhet af hvad tryckfrihet är och har insett at den ej endast bör skyddas, utan också bör motas, när den urartar, så tviflar jag dock på at den nya lagen blefve en hårsman bättre, än den vi nu hafva, svårigheten oberäknad at med misstänksamma ständer, utan allmänt eget omdöme, få någon slags ändring at gå igenom. Så länge tryckfrihetsbrott skola afdömas af en Jury, som kan väljas ur hopen, blir det alltid en opinions domstol. Ville man helt enkelt hålla sig til det enkla budet at man för hvad man trycker ståndar samma ansvar inför lag och vanligt forum, som för hvad man säger, så behöfdes ingen särskildt lag, och en möjlig orättvis dom i första instanzen, stode alltid at få ändrad i någon af de följande. Nu kan jag strafflöst trycka, hvad jag icke ostraffad får säga, om det åtalas. Men någon ting förståndigt i denna väg har man ingen anledning at hoppas. Du har sett af tidningarna at Hofrättens ena hälft förklarar den andra hälftens åsichter lagstridiga, och at vår högst ömkliga Justitiæ-Ombudsman⁵ dragen i åsneöronen af Tidningspressen, actionerar Himbeckska⁶ Divisionen af Hofrätten för Crusenstolpiska målet, icke strax efter det för olagligt ansedda beslutets

¹ Ekströmer, Carl Johan (1793—1860), livmedikus överkirurg.

² Sæve, Salomon Fredrik (1797—1872), livmedikus, regementsläkare.

³ Svalin, Olof August (1808—1857), med. dr., bataljonsläkare.

⁴ Åkerhielm, Gustaf Fredrik (1776—1853), friherre, statsråd.

⁵ Landin, C. L., (1789—1858), justitieombudsman.

⁶ Hindbeck, Carl Magnus, (1791—1875), hovrättsråd.

fattande, icke strax efter domens afkunnande, icke under, den tid af 30 dagar, som lemnas den dömde för att begära nåd, utan 4 dagar sedan han var afförd på fästning. Förutsätt nu, hvad jag icke anser omöjligt, at högsta domstolen gillar Justitiæ-Ombudsmans anmärkning; ty hos oss finnes intet sammanhang, ingen enhet, intet consequent system i något. Hvilken härfva af olycksaliga oredor skal icke då sammantrassla sig; som ingen dödlig kan reda ut. — Utsigterna äro verkligen bedröfliga. Fredrik den store sade en gång at Svenskarne äro et besynnerligt folk, som beständigt arbeta på at förstöra sig utan at lyckas. Gud låte honom hafva haft rätt för mer än den tiden.

Jude-emancipationen, så länge förut af pressen påkallad, och nu så ifrigt och groft af dem häcklad, förbereder genom tidningarnes bemedling oro och missnöje i landsortsstäderna. Man upviglar dem til böneskrifter deremot, hvilka man, efter Skogmans afträdande, söker förebygga med en förklaring af den första förordningen, hvarigenom denna til en hög grad inskränkes. Pressen och folket jubla deröfver at de styra regeringen. Hvad skal blifva följden deraf, annat än nya försök at göra på lika vis i andra mål. Men hvarför skal jag uppehålla Dig med detta ledsamma gorm? Du har tilförlitligare källor för underrättelser i desse ämnen än jag kan vara.

Mr Corin är här. Jag kan ty värr, vara honom til ganska liten nytta. Jag vistas, förmodligen til efter medlet af nästa månad, på Poppii landsställe och är endast Tisdagar och Fredagar på f. m. i staden. Jag har likväl haft tillfälle at föra honom på Museum och sätta honom i beröring med Fries,² med hvilken han tar et insectbyte för General Dejeans räkning.

Spitsbergs-Expeditionen Ledamöter väntas i dag eller i morgon til Stockholm. Jag fruktar at denna expedition förstår bättre at trumpetä än undersöka. Våra Landsmän hafva blifvit bemötta med all möjlig gästvänlighet och artighet och haft fullt kalas hvar dag på Corvetten; men tyckas icke tilfredsställda af det alltför skyndande i framfarten, så at ingen ting grundligt kunnat, i deras tanke, åstadkommas. Lappska resan anträdde från Hammerfest d. 3 Sept. och den 28:de väntas de i Stockholm. Du kan lätt föreställa Dig grundligheten af forskningarna under en resa, som sker med en så ytterlig skyndsamhet, at den som har bråttom omöjligen kan göra den fortare, och detta hastverk har dock troligen kostat franska regeringen en ganska vacker summa och kommer förmodligen at beskrivas i flera volumer spatiöst tryck med många kostbara plancher; de våra hafva från början påstått at bokmakeri vara Expeditionens hufvudsakliga ändamål. En Tysk mineralog, Dr. Tamnau från Berlin, som var i Köpenhamn, då samma personer återvände från Isländska expeditionen, och som passerade et par veckor här i Stockholm under sommaren, berättade mig at en stor del af Expeditionens Isländska samlingar inköptes i Köpenhamn för ein ungeheures geld. Något af detta borde väl hafva blifvit insett af Vet. Acad. i Paris, ty jag fann i de Comptes Rendus, som Du haft den godheten at i sommar skicka oss, at Académien hos Ministern på det alvarligaste

² Fries, Bengt Fredrik (1799—1839), professor.

yrkade at åtminstone til den Vetenskapl. Exp. til l'Algerie icke skulle antagas andra än fullgoda och af Acad. erkända skickliga Vetenskapsmän, på hvilkas undersökningar man kunde lita. Jag inbillar mig at det måtte hafva varit något slags antithes til den Grönländska, Isländska och Spitsbergs expeditionen. Emedlertid anhåller jag at Du icke i Paris meddelar något af mit nu i förhand gifna förmenande om denna Expedition. Blir man i Frankrike nöjd med den, så kunna vi väl vara det äfvenledes.

Min hustru, som fann sig ofantligt smickrad af de sista raderna i Ditt bref, ber mig framföra sina wördnads betygelser och så gör äfwen hela den Poppiska familjen.

Wördnad och vänskap
Jac. Berzelius.

P. S. Jag har efter Din ynnestfullt yttrade önskan bortlaggt hvad Du kallar Excellensandet, oagadt våra bruk föreskrifva dess användande. — Tillåt mig dessutom anhålla at åtföljande bref til Pelouze¹ på lilla posten får upå sin bestämmelse.

Stockholm d. 20 Aug. 1839.

Jag hade den äran emottaga Din ynnestfulla skrifvelse af d. 18 Juni med ineliggande propositioner af Gref Chassenon, hvilken jag genast expedierede til föredraganden i finance-ärender, med bifogad enskilt tilstyrkande af mig at LBr. Akademien skulle få befallning at anställa försök öfver hurudant vin, som kan frambringas af blåbär, häldst jag ansåg troligt at vi egde lika goda Chimistes fermentateurs, som General Chassenon kan vara. Tiden var då ännu at anställa försök, ty blåbären begynnte at mogna. Jag feck af Tit. Munthe² det svar enskildt at saken var föredragen och skulle til LBr. Ac. remitteras. Blåbären äro nu förbi, men ingen remiss har ännu kommit till Poppius? För i år är således saken ej mer verkställbar. Under tiden har i bokhandeln en liten svensk skrift utkommit om sättet at tilverka viner af inhemska frukter, deribland äfwen af blåbär. Jag kan nog fatta, at i länder der man vant sig vid sådana drycker, som cider och gement vin du pays, man också skulle finna bärvin dragligt. Men här i Sverige är den egentliga hufvudfrågan at skaffa magar, som stå ut med dem. Bond-dryck blir bärvin hos oss svårigen någonsin och den i öfrigt vin-drickande personalen dricker heldre intet vin än dåligt, således blir förmodligen blåbärsvin en icke afsättlig vara, så vidt man icke kan bringa det derhän, at det kunde, hos den arbetande klassen, uttränga åtminstone en del af bränvinet, på hvars utträngande vi alvarligt arbeta, få se med hvad framgång. Vi äro icke alldeles utan vind i seglen. Har man bara godt tolamod och håller fint i, så går all god sak på

¹ Pelouze, Theophile Jules (1807—1867), professor i kemi i Paris.

² Munthe, Sven Abraham (1787—1873), t. f. statssekreterare.

längd; men man får ej misströsta med anledning af äfven ihärdigt motstånd.

En stor sak, hvarpå vi ifrigt arbeta, är den fördömda Husbehofsbränningens afskaffande. Den gör nu brännvinstillverkningen til jordbrukets monopolium, och har i Sverige frambragt åtminstone 150,000 bränvinspannor, men de äro säkert ännu flera. Man kan ej tänka at jordbrukaren afstår den brännerirätt han nu har; men möjligt vore at få rörelsen fri för alla, fri i afseende på redskapens beskaffenhet och tilverkningens storlek, så som all näringsindustri bör vara, och begränsad endast af hvad som bär sig. Med en hög skatt på tilverkningen, hvar-til det icke är så svårt, som man föreställer sig, at gifva användbara grunder kan varan tilräckligt fördyras och då går husbehofsbränning småningom in, derföre at den ej kan hålla pris med den stora tilverkaren. Sedan drank ej mera är et allmänt påräkneligt boskapsfoder (och det är et foder, hvaraf boskapsracerna försämrass ouphörligt), måste man blifva betänkt på fodercultur, som hittills är så godt som alldeles försummad, så på Herregårdar, som på bondhemman, och detta skulle frambringa den största och mest välgörande revolution til förbättring i vårt jordbruk. Skulle Du väl tro at Sverige, med sina ofantliga betesmarker, som borde vara par preference ett boskapsfödande land, har under 1837 utifrån låtit inkomma för något öfver $2\frac{1}{2}$ million riksdaler Banco ladugårdsprodukter? Summan är tullvärdet och har säkert in natura utgått til mer än 3 millioner. Jag trodde ej mina egna ögon, då jag såg specification deraf i Comm. Coll. till K. M. nyligen ingifna und. Rapport för 1837. Jag hopsmorde genast, i sällskap med Major Ekenstam¹ på Gusum, en liten skrift om Husbehofsbränningens inflytande på svenska jordbruket och Boskapsculturen, hvari den specificerade listan på införskrifna Ladugårdsproducter infördes, hvilken skrift Nykterhets sällskapet låtit trycka och hvaraf innan hösten 10,000 Exemplar skola vara utdelade öfver alt i närmare och fjärmare Landsorter. Man förvånas öfver til hvilken grad det onda gått, utan att man, förr än så nyss, begyunt alfvarsamt tänka på dess hämmande. Det har uprigtigt fägnat mig at af Ditt bref förnimma at Du kommer hem til Riksdagarna(!). Du skal säkert hjälpa oss at hamra på kopparskallarna.

Någon har sagt mig at vännen Blumm skulle i sommar vara stadd på en liten resetour och dervid nu befinna sig i Sverige, men icke ämna komma ända til Stockholm; min sagesman hade hört det af en annan och visste ej hvad trovärdighet berättelsen hade. Jag har i närlaggtde bref til Blumm besvärat honom med en liten commission, ej precist för mig, men för våra unga chemister, för hvilka jag gerna vil vara som en far, så långt jag kan. Då Trolle-Wachtmeister² var i Paris hade han åtagit sig at skaffa et par platinadeglar, som när de hemkommo, befunnos så förträffliga och derjemte så billiga at jag blifvit bestormad af den ena efter den andra, at skaffa dem dylika. Jag har derföre beslutat at låta komma 10 sådana deglar på en gång, hvilka jag ville ödmjukast anhålla at Du hade den godheten at medtaga, paketet bör ej bli större än at kunna bäras i en rockficka. — Jag har en fordran

¹ Af Ekenstam, Carl (1798—1879), major.

² Trolle-Wachtmeister, Hans Gabriel (1782—1871), greve, justitiekansler.

hos Utgifvarne af Encyclopedie des Gens du Monde, i hvilken jag skriver då och då Artiklar, och får 150 fr. tryckta arket och med denna fordran ville jag liquidera deglarna. Om Blumm är frånvarande, anhåller jag ödmjukast at Du ville vara god och öppna brefvet och skicka et deri liggande bref til M. Pelouze, som egentligen har beställningsbestyret, hvilken bor på Ecole polytechnique, der han är Chemiæ Professor, samt förvara min invisning til Blumm återkommer, hvilket väl ändå sker långt innan Du lemnar Paris för at hemresa. Storleken af min fordran är mig ännu obekannt, derigenom at flera artiklar äro tryckta, hvilkas sidotal är mig obekant. Om den icke skulle förslå til platinasakernes liquidering, hvilken väl går emellan 4 och 500 frank, anhåller jag at Du ville öka mina förut stora tacksamhetsförbindelser, med at tillägga hvad som kan fattas, hvilket tacksammast här skal blifva Dig återbetaldt.

Jag hoppas at, åtminstone efter Din återkomst, en ministeriell Tidning skal kunna bringas i stånd. Författare deri skola säkert icke saknas; men det vil synas som funnes här ingen som har förmåga at organisera den. Jag tror at det ej skulle vara svårt at organisera Stats-Tidningen dertil, blott man feck göra sig af med de nu på Tidningens stat med stor fix lön försedda personerna, som aldeles icke duga dertil. I et sådant företag bör ingen hafva fix lön, mer än den som ansvarar för det economiska. Alla andras besvär bör gäldas efter Spalt och rader, som de skriva. Derigenom skal man få artiklar at välja i och man kan betala hederligt och Tidningen skall ändå ge pecuniär vinst, så vidt et visst peremptoriskt inflytande kan undvikas. Med detta inflytande skal den aldrig bära sig. I den lilla skriften Läsning för folket, af hvars Direction Du äfven är medlem, går det alldeles förträffligt. Vi betala 25 RDr Bco för tryckt ark, författarne äro dermed väl belåtna, sträfva efter at få detta honorarium, vi hafva alltid goda artiklar och vår öfverskjutande behållna cassa var vid sista sammankomsten 2,300 RDr. Bco, oagtadt det icke är meningen at arbetet skal gifva Direction något öfver. Afsättningen går i tiltagande. Detta är visst et lekverk mot en Tidning, men den är til den economiska inrättningen af samma slag. Efter all den scandal, som nu utgör oppositionspressens updukning och den nära nog nullité som utgör Statstidningens, hafva vi et ytterligt behof af någon ting bättre, hvartil det dock alvarsamt saknas les géranst. Viljor och förmågor ligga spridda, men den som kan och vill förena dem til samverkan har ännu ej framträd.

Men jag uptager din tid med mitt joller och slutar med den anhållan at fortfarande få omfattas af Dig med samma ynnest som hittils.

Wördnad och vänskap
Jac. Berzelius.

Gustaf III på stockholmspromenad.

Meddelat av B. W.

I en liten fickbok, som tillhört min morfars far lärftskramhandlaren i Stockholm Lars Erik Enblom (²⁰/₁ 1742—²³/₁₀ 1810),² har han antecknat bl. a. följande:

A:o 1777 Martii d. 8:de som war en Lördag, hände sig, att Hans Kongl. Majst:et Konung Gusta(!) den 3:dje kom til fots gåendes med en Hof Cavalier ifrån Staden och ämnade sig till Söder; och när Hans Kongl. M:st passerade Bod-raden fram som är på Stora Sluss-Bron, och kom wid LärftsKrämaren Enkan Mad:me Sara Frisks Bod träffade Hans Majj:st som giäck på högra sidan om Cavalieren att halka på en haler Isklint och föll omkull på den högra sidan så att Hans Majjs:ts fötter komer framför nämde härre, och när han skulle hastigt hjälpa Hans M:st upp, halkar han äfwen omkull och slår sig framstupa twärt öfwer Konungen hwaraf Hans Majjs:t tycktes få någon stöt: men märkligt är, att vid denna olyckshändelsen komer En Krydd-Krämare wid namn Hare i tanke att taga upp Hans Kongl. M:sts Kiäpp som tillika med hatten woro fallne på Gattan(!), och i detsamma han bockar sig att taga Kiäppen, war ock Konungen samt Herren uti sitt upprästande, far fötterna undan Krydd-Krämaren så att han liksom skrillade under Konungen och blir sittjandes på Gatan tills Konungen war uppstigen och tar sin Kiäpp af den på Gatan sittjande mannen under det Konungen småskrattar sägandes några gongor tack, tack, hwaruppå Konungen komer instigandes uti förrnämde Bod til att sättja sitt speñe på den vänstra fotten(!) till rätta som war utursluppit hwartil H. K. M:st betiente sig Af en utan för disken stående stol att sätta foten uppå då Cavaliern staraxt(!) war til räds att wara H. K. M:st behiäplig, men nemde Krydd-Krämare sprang skamlig sin wäg. Jag

² Se ÖRNBERG, *Svenska Ättartal*, 1890, s. 145.

Lars Enblom i Co med Enkan som war inom diskiken(!) ståendes åskådade detta ganska tydligt, men kunde uti deñå hastigheten intet igenkiäñå Kl. M:st fören Kl. M:st kom instigandes uti förenämde bod, hwarwid jag blef något Surprenerad, i detsamå gafs nådig befallning med dessa orden, å drag igen dörren fälket ser på oss huru snögiga wij äro, och när spännet hwar till rätta satt, tog jag mig den dristigheten med en wiska Af-sopa Kl. M:st snöön hwarunder några små frågningar om handelen giordes, men under alt detta hwar Kl. M:st ståendes hatlös, sluteligen betackades mig med ganska nådig Compliment, då Kl. M:st tog sin Cavier(!) under armen sägandes Jesus bewara oss at wij intet faller ännu en gong.

Deruppå går Kl. M:st till Adolph Fridricks Torg, Och utsåg detsamma som tjänlig plats för Riddarspället som der-samastådes Somaren derpå hölts för första gongen.

På äldre dar har Enblom tillagt orden: och sedan aldrig mera. Boken innehåller även anteckningar om kungamordet — bl. a. omtalas att »Riksrådet Pecelin» arresterats —, vilka sluta sålunda:

Major eller Öfwerste Bielcke intog förgift, och den 27:de deñes fördes så gott som obetäckt på Bödels-Kärran ut, för at på Galg-backen nedgrefwas.

Den 29:de d:o Kl. $\frac{3}{4}$ till 10 före middagen uppgaf deñe store och högst wise Konungen sin saliga anda, hwartill et sådant förbañat mordskott ensamt hwarit wållandes.

Ätten Wrangels stamlinjer.

Ett tillägg av Georges Wrangell, Reval.

I Personhistorisk tidskrifts XIX:de årgång (1917, s. 162) trycktes i svensk översättning av professor Evert Wrangel min uppsats med ovanstående titel. Genom en av mig först efteråt i estländska ridderskapets arkiv påträffad urkund är jag nu i tillfälle att göra en väsentlig rättelse rörande den därstädes angivna härstamningen av huset *Tolsburg-Ellistfer*.

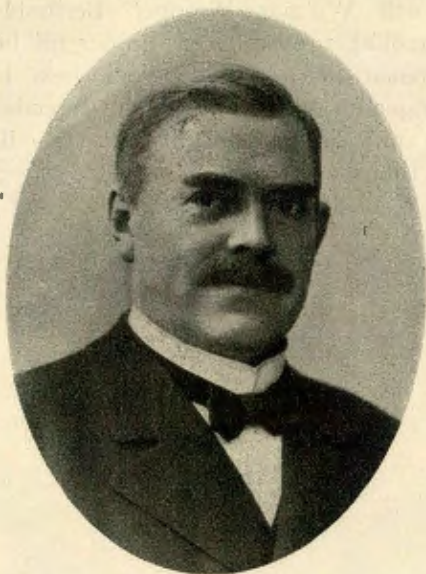
Urkunden, som är daterad den 1 juli 1430 och vilkens innehåll för första gången i tryck omnämnts i min uppsats om namnet Tolsburg i vol. IX (häft. 7—8) av *Beiträge zur Kunde Estlands* (Reval, februari 1923) innehåller ett köpekontrakt mellan Konrad Uxkul, Nikolaus' son, säljare, och Frederik Wrangel, Bertholds son, köpare, angående gården Oyel i Maholm socken jämte kvarn och bland andra ägor även tre bondgårdar (»Gesinde») i Tols. Genom en otryckt, men mig redan tidigare bekant urkund av år 1470 (ur baron Toll-Kuckers arkiv i Reval) vet man, att den äldste kände medlemmen av huset Tolsburg-Ellistfer, Vicke Wrangel, även ägde dessa tre gårdar hörande till byn Tols, och det står härigenom utom allt tvivel, att han bör anses som Frederiks son och arvinge. Härav följer:

1) att Vicke Wrangels fader, huset Tolsburg-Ellistfers stamfader, icke endast troligen, utan säkert hette Frederik, och bör följaktligen frågetecknet vid detta namn i tabell II strykas ut;

2) Frederiks fader och Vickes farfader var icke Hans Wrangel till Oyel av huvudgrenen Hoebbet-Addinal, utan hette Berthold;

3) Wolmar Wrangel, vilken i urkunden av 20 mars 1464 omnämnes som redan avliden och vilken är Vickes farbroder, är i intet fall identisk med Wolmar Wrangel av Hoebbet, Hans' son, utan med den Wolmar Wrangel av Selligel (Selgs) och Kalligel (Kalliküll), som omnämnes 1450 och 1451 (se *Lifl. Urkundenbuch*, XI: 17, 140, 171; *Tols Bfl.* I: 140 med orätt årtal 1423 istället för omkr. 1450);

4) Fredrik och Wolmar Wrangel, Bertholds söner, kunna med största sannolikhet anses som bröder till Jurgen, Bertholds son av huvudgrenen Iess och Itfer, och hela huset Tolsburg-Ellistfer bör därigenom icke anses tillhöra huvudgrenen Hoebbet-Addinal, som i min ovannämnda uppsats (tab. II) angivits, utan grenen Iess och Itfer (tab. III).

Torsten Ugglas.

Med krigsdomaren Torsten Ugglas bortgång sistlidne 17 april led den personhistoriska forskningen i vårt land en svår förlust.

Ugglas var född i Lund den 27 april 1869 och således vid dödsfallet icke fullt 54 år. Fadern, akademieräntmästaren Ugglas, hade året förut slagit ner sina bopålar i den skånska universitetsstaden, och själv förblev han lundabo under större delen av sitt liv. Endast tjänstgöringen i äldre broderns domsaga samt i Svea hovrätt och verken i Stockholm bilda nämligen ett undantag. Vistelsen i Lund satte också sin prägel på honom. Han var hela livet igenom student, verkade i studenternas krets och följdes också av dem till sitt sista vilorum.

Frånvaron från Lund räckte icke mer än 9 år. Han återbördades nämligen dit i egenskap av ombudsman vid Sparbanken i Lund redan 1902. Därjämte fick han tidigt förordnande som auditör vid Södra skånska infanteriregementet och allra sista tiden som krigsdomare vid detta jämte Skånska dragonregementet och

Kronprinsens husarregemente. Sitt intresse för sin hemstad fick han tillfälle att ådagalägga såsom stadsfullmäktig under tvenne perioder.

Det var klart, att en person i Ugglas ställning skulle få en omfattande personkännedom. Och denna kom att omspänna icke blott de många studenterna och blivande ämbets- och tjänstemännen utan även folk av vitt skilda yrken och stånd. När så därtill kom hans utpräglade lust och fallenhet just för personhistoria, så förvånas man icke över att han ägnat sig däråt under sina lediga stunder.

Redan under Stockholmstiden började han sitt arbete på detta område. Det av Hasse W. Tullberg stort anlagda »Svenskt Porträttgalleri» fick sålunda hans medverkan. Han har i del IV behandlat öVERRÄTTER och kollegier samt övriga centrala ämbetsverk, ett omfattande arbete med icke mindre än 620 porträtt och biografier. Ännu mer svällde en annan del, XII, ut. Där fortsatte och avslutade han det av läroverksadjunkten och matrikelutgivaren S. G. Dahl påbörjade arbetet med lärarkåren, vilket icke blev färdigt förrän 1909. Icke mindre än 1,219 personer ha däri fått sin bild och sin kortfattade biografi.

Tillsammans med en annan känd matrikelutgivare förste aktuarien fil. d:r Hjalmar Gullberg har han utgivit Matrikel över e. o. tjänstemän inom Justitiestaten 1903 samt Landsstatsmatrikel, första upplagan 1903—04 och andra 1913. Alla dessa tre publikationer äro uppställda efter samma program, vilket, så vitt det varit möjligt, fullt genomförts. Som alla matrikelutgivare stötte de på svårigheter att få in material, men detta kompletterades då på annat sätt, så att några större luckor icke uppstodo. En ny upplaga hade nu varit av behovet påkallad, men båda utgivarna ha tyvärr kallats hädan.

På ett förtjänstfullt sätt har han skildrat den institution, där han verkat de sista tvenne årtiondena, i »Sparbanken i Lund, minnesskrift med anledning av sparbankens 75-årsjubileum» (1908). Många av universitetets och stadens förnämsta män ha där sin minnesruna.

I samma stil gå »Stadsfullmäktiginstitutionen i Lund 1863—1910» och den personhistoriska avdelningen i »Minnesskrift med anledning av stadsfullmäktiginstitutionens i Lund femtioåriga tillvaro» (1913) samt »Sparbanken för Eslöv med kringliggande ort 1866—1916». Sitt studentikosa kynne har han ådagalagt i tvenne små häften om Studentkamraterna 1880—1905 och 1887—1912.

För S:t Knuts gille i Lund, där han intog en bemärkt plats, har han tillsammans med akademisekreteraren O. Ernberg fortsatt utgivandet av dess matrikel för åren 1887—1917 (den äldre tiden har behandlats av stadsfogden C. Sjöström). Minst lyckat blev tyvärr hans sista större arbete, det av Hasse W. Tullberg personligen planlagda, att utge en biografisk matrikel med en del för varje län och omfattande alla mera kända personligheter i de skilda landsdelarna. Uggla skulle behandla Skåne, men stötte på ett envist motstånd i den skånska trögheten. Därför utkom ej heller mer än en del, Malmöhus län (1918).

Ivrig exlibrissamlare hade han lyckats avvägbringa en stortad samling bokägmärken både från in- och utlandet.

Uggla var en hedersman. Kunde han hjälpa någon med sitt rika vetande i personhistoria, särskilt senare generationers, stod han alltid beredvilligt till tjänst. Då »Svenska släkters» första häfte skulle utges 1908, stödde han företaget även genom sitt namns auktoritet. Och mången gång har han senare bistått, t. ex. vid utgivandet av Sjöströms arbete om Smålands nation i Lund 1668—1921.

Frid över hans minne!

Vilh. Ljungfors.

Smärre meddelanden.

— Med innevarande år har Joh. Ax. Almquists stora verk *Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523—1630*, 1—4 (Meddelanden från Svenska Riksarkivet. Ny följd. II: 6, VIII + 400, VIII + 688, VIII + 355, IV + 488 s., Stockholm 1917—1923), nått sin fullbordan. Banbrytande inom den svenska förvaltnings- och kameralhistorien har detta arbete även för svensk personhistoria den allra största betydelse. Några ord om dess rika innehåll äro därför även här på sin plats.

I en inledande översikt orienterar förf. först över källmaterialets art och beskaffenhet. Den synnerligen distinkta och upplysande redogörelsen formar sig delvis till en skarp anklagelse mot den svenska kameralförvaltningens vanvård av densamma anförtrödda dyrbara arkivalier; man erinrar sig i detta sammanhang med största tillfredsställelse, huru- som genom en reform från ett av de senaste åren ifrågavarande arkivalier överlämnats till den ordinarie arkivadministrationen. Den första huvudavdelningen av arbetet ägnar förf. därefter åt en diskussion av lokalförvaltningen i allmänhet, varvid han särskilt uppehåller sig vid furstendömen och livgeding, förläningsväsendet, arv och eget, fögderiförvaltningens grundlinjer och arrendeväsendet. Massor av nytt stoff och nya synpunkter möta läsaren; flera frågor ha också för första gången fått en sammanfattande behandling. Med oförställd beundran följer man förf.:s säkra ledning genom källmaterialets förvirrande mångfald, och man märker genast, att betydande vidder invunnits åt den svenska historiska vetenskapen. Utrymmesskäl förbjuda att här ingå på en detaljerad framställning av de många nya resultat förf. uppnått. Dock torde i förbigående kunna påpekas, hurusom efter förf.:s forskningar Gustav Vasas förvaltningsorganisatoriska insatser te sig i ett något annat ljus än förut. Gustav Vasa har tydligen mer än man hittills föreställt sig varit en fortsättare av medeltida förvaltningstraditioner, och brytningen med det gamla inträder i huvudsak först efter hans tid. På ett intressant sätt stämma dessa iakttagelser överens med de av en annan forskare nyligen gjorda rörande Gustav Vasas ekonomiska politik.

Arbetets andra huvudavdelning, vilken utgör det centrala och mest omfattande partiet, ger en ingående redogörelse för fögderiindelningen i hela det dåvarande Sverige, begynnande med Uppland och slutande med den svenska kronans landvinningar i trakterna öster och söder om Finska viken. Man finner här en detaljerad undersökning av de olika landskapens omfattning, deras växlande kamerala indelning, uppräknig av fogdar och förläningsinnehavare, arv- och egnajordar, kyrkogods, bergslag

och bruksdistrikt, fisken o. s. v. I stort sett har förf. gått fram på alldeles obruten mark, och vad han mäktat åstadkomma måste betecknas såsom en verklig jätteprestation. Hela det äldre Sveriges kamerala och statsekonomiska organisation har på en gång klarlagts, och 1500- och 1600-talens svenska personhistoria har vunnit ett tillskott av utomordentligt värde. Förvisso torde kunna sägas, att få länder kunna uppvisa en så allsidig och för all framtida forskning grundläggande förvaltningshistorisk utredning, som den förf. här framlagt. Den svenska historiska vetenskapen står i djupaste tacksamhetsskuld för en vetenskaplig insats av i sanning monumental räckvidd och betydelse.

Till sist kan påpekas, att det stora verkets användning högst väsentligt underlättas av förträffliga tabeller samt innehållsrika register över personer och orter.

S. T—g.

— Den av landskanslisten Otto Lindberg i Malmö i dec. 1919 utgivna matrikeln över den skånska landsstaten efter den nuvarande länsindelningens införande och till landsstatens omorganisation har icke vunnit det beaktande, som den i hög grad förtjänar. (*Landsstaten i Malmöhus och Kristianstads län 1719—1917*, XII + 381 s. Förf:s förlag, Malmö 1919. När man känner till, med vilken utomordentlig noggrannhet det vidlyftiga materialet hopbragts och granskats, så förstår man kanske bäst, vilken värdefull och tillförlitlig skrift som den personhistoriskt intresserade allmänheten fått i sina händer. För att åstadkomma ett arbete av detta slag har förf. givetvis måst anlita en mängd handlingar, som förut ej varit tryckta, liksom en mängd kyrkoböcker för det rent biografiska genomgåts.

Efter en historik på 47 sidor följa biografier över 20 landshövdingar, 12 landssekreterare, 13 landskamrerare, 12 landsrättmästare, 50 länsnotarier och länsbokhållare, 48 landskanslisters och lika många landskontorister samt 17 landsfiskaler. Vidare upptager arbetet 81 kronofogdar och 64 häradsskrivare samt 348 kronolänsmän, 16 mantalskommisariers och 14 kyrkoinspektors, allt i Malmöhus län. Biografierna äro icke bara nakna data, utan ofta belysta av utdrag ur samtida handlingar.

I Kristianstads län ha fungerat 17 landshövdingar, 12 landssekreterare, 15 landskamrerare och 9 landsrättmästare. Länsnotariernas och länsbokhållarnas antal utgör 36, medan landskanslisternas stannar vid 35 och landskontoristernas vid 40. Landsfiskaler har länet haft ej mindre än 29, alltså fler än Malmöhus län. Kronofogdar, häradsskrivare och kronolänsmän utgöra respektive 45, 58 och 312. Även antalet mantalskommisariers och kyrkoinspektors är något större än systerlänets, nämligen resp. 23 och 15.

Arbetet slutar med en redogörelse för Tolls-generalguvernements tid samt en kronologisk förteckning över avlagda kronolänsmensexamina i de båda länen.

Rent biografiskt är landskanslist Lindbergs arbete av stort värde, då det upptager noter ej blott om giften och barn utan även dessa senares yrken och död, där sådant stått att vinna. Det torde icke vara

många misstag, som kunna uppletas. Ett har anmälares upptecknat: mantalskommisarien Magnus Lötberg är broder, ej son till borgmästaren Elias Löfberg. Korrekturläsningen har varit omsorgsfull. Landskanslist Lindbergs arbete rekommenderar därför sig självt. Det kanske förtjänar påpekas, att han är sysselsatt med ett likartat arbete om Hallands läns landsstat.

Vilh. Ljungfors.

— Till den rad av läroverksmatriklar, som till utgivare haft läroverksadjunkten S. G. Dahl och rektor E. Kölgren, har nu kommit en ny, den av registratorn i skolöverstyrelsen Yngve Dahl utgivna, vilken skall bilda ett slags fortsättning på den av Kölgren senast (1915) utsända (*Lärarmatrikeln 1922*, XXVII + 810 s. Sthlm 1923). Den inledes liksom denna av biografier och bilder av överstyrelsen, dock ej endast undervisningsråden utan även av övriga tjänstemän. Man går därför till läsningen och granskningen av arbetet med rätt stora förväntningar, men dessa bli i hög grad besvikna. Ty det visar sig vara ett hafsverk, vari stora luckor kunna upptäckas. Icke mindre än över 60 av den ordinarie personalen vid läroverk och seminarier saknas helt och hållet. Värst åtgångna äro Lunds folkskoleseminarium, där man förgäves söker rektor, nio tjänstgörande lektorer och åtta övningslärare, Göteborgs latinläroverk, där tre lektorer, tre adjunkter och gymnastikläraren uteglömts, och Stockholmsläroverken, särskilt Norra latinläroverket, med tillsammans 12 blottor.

Därjämte äro transporter i 10 fall ej upptagna, och nyutnämningar, alla före 1923 års ingång, saknas för sex personer.

Även övriga i matrikeln upptagna läroanstalter förete många luckor. Men till en genomgående granskning har saknats fullständigt material. Alla de stora privata läroverken ha uteslutits, under det att de minsta kommunala mellanskolor medtagits. Man frågar sig förgäves varför? Föregående utgivare hava meddelat uppgifter om avskedade och döda, och därigenom har kontinuiteten med föregående arbeten av detta slag uppehållits. Men hr Dahl har uteslutit så gott som alla dylika uppgifter. Det märks alltför väl, att det direkt personliga arbetet på att täcka befintliga luckor varit högst ringa. Så lätt tillgängliga källor som statskalendern och lärov. årsredogörelser ha icke anlitats, ty eljest skulle omöjligen så många personer kunnat uteglömmas.

Massor av e. o. lärare finnas icke heller. De flesta förändringar, som inträffat på nyåret och under matrikelns tryckning, äro ej annoterade. Utgivaren tyckes trots sin ställning icke haft nödig kunskap för uppdraget.

Att få med giftermål är ju alltid en vanskelig sak, då många aldrig meddela något därom. Det väcker därför icke förvåning att dylika saknas i åtminstone ett 40-tal fall.

Totalomdömet om arbetet blir därför icke vidare gott. Rektor Kölgrens matrikel företedde sina brister, men dessa voro dock ett intet mot de många fel och luckor, som förefinnas i Yngve Dahls lärarmatrikel.

Vilh. Ljungfors.

— Bland de många nya stadshistorikerna intager *Jönköpings historia* (D. 1—4. Jönköping 1917—21. XV, 463; XIII, 327; XVI, 491; XV, 726, 75 s. — 58 kr.) redan genom sitt yttre omfång en särställning. De tre första delarna framföra efter några av fackmän utarbetade inledningskapitel om naturförhållanden och fornfynd i en enhetlig skildring stadens öden till slutet av 1600-talet. Forskningarna för denna skildring äro helt och hållet redaktören Rudolf Björkmans verk, och även framställningens yttre form blev det honom i allt väsentligt förunnat att giva, innan han (1916) borttrycktes av döden. De som haft tillfälle att se Björkman under hans forskningar, voro på förhand övertygade om deras grundlighet och vida omfattning, och det utkomna arbetet bekräftar till fullo dylika förväntningar. Förf. har strövat vida omkring i tryckta och otryckta källor; av de sistnämnda komma helt naturligt huvudparten på riksarkivet, kammararkivet och stadens eget arkiv. Framställningen är hållen i en klar och lättläst, enkel och flärdfri stil. Bearbetningen av det insamlade materialet är emellertid ej långt driven; den ligger väsentligen i sovrandet, grupperingen och den orienterande inramningen, som anvisar de många meddelade uppgifterna deras rätta plats. Av den minnesruna, som i tredje bandet ägnas Björkman, erfar man, att hans tvekan inför historikerns konstruktiva uppgifter varit klart medveten: »Av erfarenhet vet jag, sorgligt nog», har han en gång skrivit, »huru envist journalisten med sin fantasi, sin lätthet att fixera intryck, sin brist på full vederhäftighet, sin böjelse för i hast gjorda slutsatser sitter i, även om man beslutat att slakta honom på exakthetens och vetenskapens altare». Huruvida en så vaken självkritik icke skulle måktat övervinna de befarade vådorna, måste naturligtvis förbli en öppen fråga; läsaren kan endast konstatera, att förf. uppnått vad han ville, att ge »precisa detaljer i den riktiga miljön, i tidstrogen inramning och mot den stora historiska fonden», men samtidigt förstått göra detta med en så klar översiktlighet, att ingen skulle behöva »tappa bort sig i detaljernas irrgångar».

Den penna, som föll ur redaktör Björkmans hand, upptogs närmast av lektor Sigurd Schartau, vilken på de 239 första sidorna i fjärde bandet fört skildringen av stadens öden fram från 1690-talet till 1862. Skillnaden i bredd mot den föregående framställningen är i ögonen fallande. Sin förklaring får den däri, att i och med den nye författarens inträde en berättande och sammanfattande framställning ersätter den kommenterande källöversikt, som tillfredsställde på en gång redaktör Björkmans krav på exakthet och hans onekligen mycket vakna sinne för gamla källors märg och karaktärsfulla tidstypiskhet. I fråga om forskningar i tryckt och otryckt material har lektor Schartau fullföljt de Björkmanska traditionerna: hans källförteckning upptager liksom dennes både de lokala och de centrala arkivens flitigt genomplöjda serier. De sista två tredjedelarna av det digra fjärde bandet upptagas av redogörelser för stadens framåtskridande efter stadsfullmäktigeinstitutionens tillkomst. Utarbetade av ett flertal författare, ge de en sakrik och sakkunnig översikt över stadens andel i den nyaste tidens omvälvande utveckling, här liksom eljest framträdande på de mest olikartade områden av mänskligt liv.

Vägarna, som löpte samman vid Vätterns sydspets, gav Jönköping på en gång dess ekonomiska och militära betydelse och därmed även

förutsättningen för dess livskraft och för de många händelser av både politisk och krigisk vikt, som ge liv och omväxling åt ett typiskt svenskt småstadslivs enahanda med borgarnas enkla näring och självstyrelse, konkurrensavund utåt och inåt, förnöjsam idoghet i trånga villkor och trohjärtat enkla seder jämsides med mycken obruten hårdhet och råhet i sinnena, som kräver både kyrkans och lagens tuktande och uppfostrande hand. Jordbruk och handel med oxar eller andra boskapsskötselns produkter äro stadens främsta näringsfång; bland hantverkare lägger man märke till guldsmederna, vilkas anmärkningsvärda blomstring i Jönköping är av gamla anor. Krigets behov skapade i Småland liksom annorstädes ett hantverksmässigt smide på landsbygden. Då smederna 1620 i enlighet med tidens modedoktriner ålades att inflytta till staden, skapades med det nya fabriket en industrigen, som, ehuru till slut emigrerade till Huskvarna, länge intog ett av de främsta rummen i stadens ekonomiska liv i tävlan med hantverkerierna och de för orten mer eller mindre naturliga manufakturer, åt vilka statsmakternas omsorger och ofta efemära tidsriktningar gävo liv, innan den med tändsticksindustrien kulminerande industrialiseringen gav en helt ny prägel åt staden. Landshövding och hovrätt ha väsentligen bidragit till att särskilja stadens liv från en vanlig småstads; åt båda ägnas mycken uppmärksamhet. Det kan emellertid ej tillhöra detta påpekande av den ståtliga Jönköpingsboken att söka sammanfatta arbetets rika innehåll eller utläsa de linjer, som bestämt stadens utveckling. I denna tidskrift bör blott särskilt framhållas den rikedom av personhistoriskt stoff, som de fyra digra banden rymma — en rikedom, som bäst karakteriseras och samtidigt gjorts tillgänglig genom det trespaltiga, sjuttiofem sidor starka registret. De talrika illustrationerna i och utom texten äro en prydnad för arbetet.

B. B—s.

— I Lotten Dahlgrens bok *Nordenfeldtarna på Björneborg. En värmändsk släkt historia* (Sthlm, Wahlström & Widstrand. 1922. XV, 352 s., 1 släktavla — Kr. 10) ligger tyngdpunkten helt och hållet på Nordenfeldtarna. Familjeegendomen är med i skildringen framför allt som det av hemkärlekens och barndomsminnenas romantik omspunna förenande bandet i de olika öden som skymta. Grundlagt vid 1600-talets mitt kom bruket genom giftermåls- och arvskombinationer i vanlig stil till den Nordenswård-Nordenfeldtska ätten under den lysande järnkonjunkturen efter stora nordiska krigets slut, alltså vid en tidpunkt, väl ägnad att konsolidera arvet från det föregående seklet och lägga grundvalen till den uppenbarligen mycket solida förmögenhet, som skulle framgå ur det slutande 1700-talets än mer glänsande järnkonjunkturer — i boken mindre lyckligt betecknade som en »stagnationens tid», tydligen på grund av den monopolistiska produktionsbegränsning, varigenom marknadsläget till det yttersta utnyttjades av den svenska järnhanteringen. Björneborgs historia börjar med generaltullinspektorn Peter Flygges efterkommande — den stridbara och storrådiga sonhustrun Sigrid Ekehjelms och mågen Olof Person Jernfeldts, grundläggarens, generation. Från dem springer skildringen förbi de följande släktleden fram till den av sår och värk hårt medtagne, men

dock sege och kraftfulle karolinen Niklas Nordenswård, så vidare till en ny generation, där husmodern fru Regina Nordenfeldt, född Gråsten representerar kraften och den praktiska dugligheten, medan hennes man Johan Olofsson Nordenfeldt — Nordenswårds brorson och arvinge — med sina mångfaldiga kunskaper (»han var mathematicus, lantmätare, physicus, chemicus, målare i oljefärg och pastell, musicus på fiol, svarvare m. m.») dock till slut låter oss ana en drömmare, djupt inne i tidens mystiska romantik. Med nästa generation börja släktanteckningarna att flyta rikligare, visande ett herrgårdsliv, där ett värmländskt livligt umgänge och lantliga förströelser som jakt, fiske, segling och vintersport bilda den yttre ramen kring allvarligare uppgifter, om vilka papperen eller i varje fall framställningen icke mycket förtälja, med undantag dock för de husliga sysslorna, som handhavas av en ny krafttyp i Regina Gråstens stil, den rivande och ganska bråkiga Anna Posse. Det är emellertid först med hennes mans brorson, Olof Nordenfeldt (f. 14 mars 1790), som källorna bli riktigt givande. Författarinnan har här haft mycket att välja på, studie- och extraordinarieår i Uppsala och Stockholm, som gjorde den unge värmlänningen till en helt visst gärna sedd förbundsbroder i den götiska kretsen, det nöjes- och umgängesliv, som huvudstaden bjöd en ung, rik och vinnande tjänsteman i utrikesdepartementet, diplomatliv i Köpenhamn, Berlin och Wien, där olika kretsar öppna sig och förbindelser vårdas eller knytas både med underliga vagabonder sådana som den irrande artisten Leonard Henrik Roos av Hjelmsäter och med hemlandets framtidsmän — Hartmansdorff, Geijer, Atterbom, Bernhard von Beskow och andra — och så till slut, då Nordenfeldt lämnar diplomattjänsten, åter ett stycke värmländskt herrgårdsliv med svärmisk förälskelse, lyckligt giftermål och ett extra stänk av romantik, som författarinnan — mera måhända än de återgivna brevlapparna — kastat över det även i denna förmildrande belysning ganska trista slutet på Magdalena Rudenschölds stormiga levnadsbana.

Allt detta mångahanda speglas genom det kultiverade och kännande men ej starka temperamentet hos en ung man, som söker personlighetens allsidiga utbildning i tidens stil. Den eftersträfvade harmonien störes — ehuru lätt bruten av ett ärvt drag av melankoli — aldrig av hetare lidelser, och varken inre eller yttre tvång driver den oberoende ynglingen utöver det samvetsgranna uppfyllandet av löpande plikter. Ämnet är sympatiskt men icke betydande. Författarinnans vanliga berättargåva, som är mest vinnande, då händelser och papper få tala för sig själva, har emellertid sammanflätat de många smådragen till en underhållande skildring. En ny del är utlovad och skall säkerligen avvinna sina läsare samma intresse som den nu föreliggande.

B. B—s.

— Få släkter torde kunna uppvisa en så noggrant utarbetad stamtavla som den *Edgrenska*, men så har också intresset härför varit stort under flera generationer. Redan 1881 lämnade Anrep i Svenska släktboken en framställning om släkten, huvudsakligen grundad på uppgifter från fältläkaren P. A. Edgren och disponenten Th. Edgren, vilken sistnämnde samma år utgav *Edgrenska släktens stamtavla* med ättlingar

även på kvinnolinjen. En andra upplaga under titel *Släkten Edgrens stamtavla* utkom 1894 och en utförlig behandling ägnades släkten av K. Leijonhufvud i Ny Svensk Släktbok år 1903. Nu har som släktens genealog och biograf framträtt sjökaptenen Anders H. Edgren, som på ett synnerligen lyckligt sätt synes hava skiljt sig från sin uppgift. (*En Värmlandsläkt*. Från Johan Edgren härstammande släkter. Stockholm 1923. 256 s., 1 släkttavla. — 30 kr).

Den i detta arbete uppställda stamtavlan upptar från stamfadern i första generationen	4
» andra »	18
» tredje »	56
» fjärde »	176
» femte »	234
» sjätte »	67
» sjunde »	2

eller tillsammans 557 ättlingar och av närmare 500 av dessa meddelas porträtt. Boken erbjuder därigenom ett icke alltför ofta förekommande tillfälle att studera släktdragens ärfthlighet även på kvinnosidan. Den prydes dessutom av ett 40-tal utsikter, huvudsakligen från Värmland, där många släktmedlemmar haft sin verksamhet som ämbetsmän eller jordbrukare. Goda register göra de i arbetet förekommande uppgifterna lätt tillgängliga.

G. I.

— Av det av dr Nils Ahnlund på uppdrag av Sundsvalls stadsfullmäktige utgivna verket *Sundsvalls historia* har nyligen fjärde delen utkommit (143 s., J. Sunessons bokhandel. A.-B., Sundsvall 1923. — Kr. 7:50). Denna utgöres av ett av kamrer Bernhard Löfgren samlat porträttgalleri, omfattande stadsfullmäktige och stadsfullmäktiges sekreterare samt magistrat för tiden 1863—1921. Från personhistorisk synpunkt bör särskilt påpekas de synnerligen fullständiga biografierna, som upptaga ej endast föräldrar, giftermål och barn, utan även släktutredningar för en mängd äldre och yngre Sundsvallssläkter, uppgifter som man för övrigt i hög grad saknar för våra norrlandsstäder. Bland släkter som förekomma, kunna nämnas Åström, Bünsow, Berggren, Sundberg, Axell, Åslund, Barthel, Berg, Roberg, Hay, Knaust, Palmqvist, Stackell, Bond, m. fl. Påpekas bör också den fullständiga och säkert mycket svåranskaffade porträttsviten.

G. I.

— *Beiträge zur Geschichte der Kupferschmiedfamilie Schramm aus Ohrdruf und zur Geschichte eines Berufsstandes* von Werner Konstantin von Arnswaldt lyder titeln på ett arbete, som genom kamrer Claës E. Schrams tillskyndan utgivits 1922 i Leipzig på förlag av Zentralstelle für Deutsche Personen- und Familiengeschichte.

Kamrer Schram, som under en lång följd av år sysslat med forskning i släkten Schrams historia, har här lyckats påvisa sambandet mellan den till Uppsala i mitten av 1700-talet inflyttade släkten Schram och den i Tyskland vitt utgrenade kopparslagaresläkten Schramm. Att släktens äldre historia blivit utgiven på tyska språket synes därför riktigt.

Inom kort lär även ett arbete behandlande släkten i Sverige vara att förvänta på svenska.

Arbetet skildrar kopparsmidets utveckling i Tyskland, särskilt i Tübingen, där många hammare voro belägna, och meddelar ägarelängder för desamma. Genom gesällvandringarna kommo de gamla släkterna att utflytta och bilda grenar såväl i Sverige, som även i Norge, Danmark och Nordamerika. Arbetet är sålunda även av stort kulturhistoriskt intresse som ett icke oviktigt bidrag till skräväsendets historia. Förträffliga register och icke mindre än 14 stamtavlor sörja dessutom för att alla berättigade genealogiska fordringar på en släktmonografi blivit tillfredsställda.

G. I.

— Rektor R. Röding har avslutat sina *Bidrag till Göteborgs latinläroverks historia* med tredje häftet innehållande Biografiska uppgifter om lektorerna vid Göteborgs gymnasium (Göteborg 1921, 136 s.). Rödings arbete innehåller ej mindre än 87 biografier från Henric Tors-tani Soterus, som från Leyden hemkallades av Gustaf Adolf för att såsom »rector och scholemästare» ställas i spetsen för det nyupprättade läroverket, fram till August Leopold Trana, som 1850 överlämnade sitt uppdrag till efterträdaren, den förste rektorn vid Göteborgs Högre Elementarläroverk. I den långa raden av lektorer ha funnits ej få, som på olika områden gjort betydande insatser. Biskopsvärdigheten hava J. C. Poppelman, H. Schröder, C. F. af Wingård och A. Bruhn samt M. G. Wallenstråle nått och på biskopsförslag uppsattes 1840 den ej prästvigde B. Wadström. I den svenska lärdomshistorien intaga flera en bemärkt plats såsom astronomen Birger Vassenius, vilken bl. a. har utgivit almanackor 1724—1748. Under mitten av 1700-talet stod gymnasiet på en hög ståndpunkt. Bland dess lektorer funnos t. ex. orientalisten J. Gothenius, vars samlingar angående gymnasiet varit en viktig källa för Röding, den mångfrestande publicisten Johan Rosén och Wallenstråle, stiftaren av Vetenskaps- och vitterhetssamhället. G. Beyer förlorade på grund av sin svedenborgianism möjligheten att vinna prästerlig befordran eller ens nå de genom prebendena givande teologiska lektoraten. Bland dem, som från lektoratet nådde professur, kunna nämnas läkaren J. H. Engelhardt och latinaren J. G. Ek. Matematikern E. D. Björck karaktäriserade Skarstedt i sina gymnasieminnen som »bland alla lektors-huvuden det mest skarpa, som här nånsin tänkte».

E. N.

— Att publicera memoarer om nyligen timade händelser, om vilkas bedömande uppfattningen ännu är skiftande och ömtålig, fordrar förvisso stor grannlaghet och har hos oss icke heller varit alldeles vanligt. På andra håll är det mindre sällsynt och särskilt har i de krigförande länderna genom världskriget framkallats en våldsam ström av memoarer, i vilka de agerande i det stora dramat sökt avlasta sina andelar av skulden och givit förvirrande bidrag till den slutliga sanningens utletande. De ha vanligen karaktär av försvarsskrifter, avsedda att påverka världsoptionens domar. Ett par memoarverk, nyligen utkomna hos

oss, ha med denna litteratur egentligen ingen likhet annat än därigenom att de beröra händelser, som tillhöra vår allra sista historia och särskilt vår utrikespolitiska ställning. Det ena av dessa är f. d. envoyén Ernst Günthers *Minnen från ministertiden i Kristiania 1905—1908*. (Sthlm P. A. Norstedt & Söner, 1923, 126 s.—6 kr.) G. var som bekant den förste svenske ministern i Kristiania, dit han tillsattes i november 1905 efter unionsupplösningen, och man läser icke utan spänning, vad han har att berätta om opinionen och stämningarna i Kristiania under denna övergångstid. Hans framställning har i viss mån formen av en plaidoyer och hans stil kan ibland vid återuppväckande av de gamla minnena ännu få en viss passionerad livlighet. Hans mål var att bygga en brygga mellan de förra brödrafolken och avlägsna alla tvisteämnen, en försökningspolitik, som för övrigt också var den svenska regeringens. Mot »chauvinisterna» i de båda landen, som stodo i vägen för hans syftningar, har han rätt skarpa ord. De små missförstånd, som oundvikligt dök upp, avklarades vanligen utan större svårigheter och utan att medföra några allvarsamma eller ledsamma följder. De norska revolutionsmännen, med vilka förf. på mycket nära håll kom i beröring, skildrar han ingående och icke utan sympati. För den varma uppskattning, som konung Oscar personligen åtnjöt i Norge, ger förf. otvetydiga bevis och från den allmänna sorgen i Norge vid kungens död har han att meddela många rörande drag. Bland mera betydande händelser, om vilka han berättar, märkas särskilt de svensk-tyska traktatunderhandlingarna 1906, som ge förf. tillfälle att skildra en fest hos kejsaren, och förhandlingarna 1906—1907 om novembertraktatens förnyande. Boken prydes av ett stort antal vackra porträtt av huvudsakligen politiker och diplomater i Kristiania. Av ett uttalande i förordet att döma har man att vänta en fortsättning behandlande förf:s ministertid i Köpenhamn.

Den nyligen avgångne amerikanske ministern i Stockholm mr. Ira Nelson Morris har utgivit *Minnen från min ministertid i Stockholm åren 1914—1923* (P. A. Norstedt & Söner 1923, 183 s. — Kr. 5:75). Som av titeln framgår rör hans arbete alltså de upprört händelserika åren under världskriget, men det är i själva verket en mycket älskvärd bok och närmast att betrakta som en minnesgåva avsedd att framkalla sympatiska tankar om givaren. Med sina välvilliga uttalanden om vårt land och folk skall den här säkerligen tacksamt anammas och citeras oss till godo, och en amerikansk upplaga bör vara en god propaganda. Hans bok är för övrigt, utan att ge några egentligt sensationella detaljer, ett dokument om Sveriges roll i världskriget som krigsspionernas mötesplats. Härom har han på grund av den andel, han själv haft häri, helt naturligt åtskilligt att berätta liksom också av samma grunder, det måste även framhållas, om det internationella hjälparbetet till krigsnödens lindrande. Ett vinnande drag är hans amerikanska optimism och praktiska intresse för återuppbyggnadsproblemet — »evigt springer hoppet ur människans bröst».

— Som en särdeles vacker och värdefull volym, helgad åt guldåldern i den svenska porträttkonstens historia, framträder Sveriges Allmänna Konstförenings XXXI publikation *Svensk Sjuttonhundratalskonst*

(Svensk Sjuttonhundratalskonst. Bilder och studier under redaktion av Axel Gauffin. Sthlm 1923. VII, 198 s., m. 107 ill. i koppardjuptryck). Den stora utställning på Charlottenborg 1921, som på ett så ypperligt sätt representerade den svenska 1700-talskonsten och även bragte fram nytt material, särskilt från danska och skånska samlingar, för de svenska konsthistorikerna själva, har här fått ett varaktigt monument, och det är med verklig njutning, som betraktaren tar del av de ypperliga reproduktioner av de främsta dukarna på denna utställning, så gott som genomgående porträtt, vilka här i generös rikedom ha framlagts.

Århundradets alla betydande svenska porträttister äro här representerade. Bland de äldre finner man sålunda David von Krafft, Mikael Dahl (engelska porträtt), Georg Desmarées, Olof Arenius och Gustaf Lundberg. Till dessa hör även den här mindre bekanta, i Danmark verksamme Johan Hörner, som gjort goda och jämna porträtt av borgerlig anstrykning. Pilo-porträtten utgöra verkets glanspunkter. Pilo har knappast tidigare framträtt på ett mera ypperligt sätt än här (18 reproduktioner). Hans äldsta, här återgivna målning är den till honom attribuerade gruppbilden av grevinnan Emilie Königsmarck med sina fyra barnbarn, av vilka dottrarna Ulrica Charlotta och Amalia Beata hålla sin fader Charles Emil Lewenhaupts blomsterkransade bild. I sina porträtt på Övedskloster, i de utomordentliga paradbilderna av den danska kungliga familjen och i en hel rad porträtt ur den danska aristokratien har Pilo fått tillfälle att visa sina bästa egenskaper som målare och människoskildrare. Av Roslín och C. Fr. von Breda meddelas även utmärkt vackra serier av porträtt, varibland av den senare det posthuma, sergel-inspirerade Gustaf III-porträttet från Övedskloster. För övrigt finner man goda porträtt av Krafft d. ä. och y., Lorens Pasch d. y., Wertmüller och Elias Martin samt flera miniatyrister såsom Hall, Lafrensen och Sparregren. Av Per Hilleström finnes hans oljemålning av ett spelparti hemma hos Elis Schröderheim med värden själv, G. M. Armfelt och prinsessan Sofia Albertina.

Volymens tyngdpunkt ligger helt, som utgivaren även framhållit, i bildmaterialet. Bland textbidragen märkas en framställning över Elias Martin av Ragnar Hoppe, vilken lyckats framdraga ett betydligt biografiskt material, och en värdefull översikt av miniatyrmåleriet under 1700-talet av Karl Asplund.

— Av *Handlingar rörande Helga Lekamens gille i Stockholm*, som utgivas av riksbibliotekarien Isak Collijn, har utkommit ett andra häfte *Erogata 1509—1528* (Sthlm 1923, 158 s.), i vilket gillet tre utgiftsböcker för denna tid publicerats. I personhistoriskt hänseende har det nyutkomna häftet intresse särskilt genom att lämna bidrag till kännedomen om de vid Storkyrkan verksamma prästerna vid tiden närmast före och under reformationen. Ett personregister skall bifogas det sista av de två band, som de återstående ännu icke utgivna häftena komma att omfatta. Däremot har utgivaren försett häftet med en glossar.

— *Ätterna von Malmberg, nr 2337, och Malmberg, nr 2318*, som redan skildrats av kapten Oscar Fredrik Strokirk i Kultur- och

Personhistoriska Anteckningar (1918), kommer att av samma förf. behandlas i en utförlig och reviderad släktskildring, avsedd att tryckas i en nummerad lyxupplaga, vartill han utfärdat subscriptionsinbjudan (Kr. 10).

— I sina båda föregående monografier över från Karlskoga utgångna släkter har redaktör A. G. Petersson skildrat sina egna fäderne- och mödernesläkter, Måns-släkten och Kexsunds-släkten. Med prisvärd energi och entusiasm har han fortsatt sin »åt minnet av fäder och hembygd» ägnade verksamhet och tillagt en tredje del, denna avhandlande *Nytorps-släkten* (Nytorpssläkten. En gammal bergsmanssläkt från Karlskoga. Genealogiska och biografiska anteckningar. 143 s. + stamtavlor, Kristinehamn 1923), härstammande från en på gården Högfors i mitten av 1600-talet bosatt bergsman Olof. Dennes efterkommande, kända till ett antal av 532 personer, hava till stor del hållit sig kvar som bergsmän i sin hembygd, en kraftig ätt med starka karlar, men många ha också emigrerat till Amerika, och även dessa har förf. lyckats spåra. Med stor samvetsgrannhet och flit har förf. samlat noter om alla dessa människor och därtill ett stort antal gårdsbilder och porträtt, varmed han kunnat pryda sitt arbete. Boken avslutas med en utförlig släktstatistik och stamtavla. Förf. är värd en honnör för sina mödor.

— I en uppsats *Ulvilda Norica* i Norsk historisk tidskrift (5 r., 5 b., 4 h. 1922) har Hans Toll till kritik upptagit frågan om Sverker d. ä:s drottning Ulvhilds tidigare giften. Enligt en i Fagrskinna lämnad uppgift skulle konung Inge Hallstensson varit hennes man i hennes andra gifte och detta har bl. a. godtagits även av P. A. Munch. Förf. förnekar detta och som förklaring härtill vill han bl. a. göra gällande, att handskriftens författare möjligen sammanblandat henne med den Brigida, som i sitt första gifte ägt konung Inge, i det andra jarlen Karl Sunesson och som troligen varit hennes syster.

— En av de förnämsta handskriftsamlingarna i Lunds universitetsbibliotek är den store naturforskaren och arkeologen professor *Sven Nilssons*, som av hans arvingar 1901 överlämnats till biblioteket och 1916 kompletterats av hans dotter fröken Ida N. Brev finnas i denna bevarade från 800 korrespondenter och dessa omfatta en tidrymd på 65 år (1813—1878). Samlingen i sin helhet, som omfattar 75 band och kapslar, har nyordnats av bibliotekarien Gunnar Wetterberg. Denne har i *Historisk Tidskrift för Skåneland*, band 5, h. 6—8 (1923), lämnat en redogörelse för arkivet samtidigt med att han avtryckt *Sven Nilssons självbiografiska anteckningar*. Den plan över arkivet, som författaren meddelat, förefaller präglad av en något främmande systematisering, som kunde gjorts mindre ovig. Sven Nilssons självbiografi, som skrevs med tanke på Wieselgrens biografiska lexikon, hör onekligen till det mera betydande i vår biografiska litteratur. Den är visserligen icke lång och sträcker sig blott till det år han blev historis naturalis professor i Lund (1832), men den är full av karakteristiska iakttagelser och särskilt levande skildrar han sin barndom och de första utslagen av sitt tidigt väckta naturvetenskapliga intresse. Utgivaren har försett den med värdefulla

anmärkningar och bland dessa även meddelat uppgifter om Sven Nilssons härstamning.

— *Norsk Personalhistorisk Tidsskrift* (3: Norsk tidsskrift for genealogi og personalhist., biografi och literærhist.), som började utgivas 1906 av stadsarkivarien S. H. Finne-Grønn i förening med arkivarien E. A. Thomle och som hittills i tvångsfria häften utgivit trenne band, utgives från 1922 av Grønn och byråchef Chr. M. Munthe. Denne senare har i år i tidsskriften publicerat en norsk genealogisk bibliografi *Kilderregister til norsk slektshistorie* (71 s., även utkommen separat). Detta är att betrakta som en ny upplaga, anlagd i vidare plan och förd à jour, av förf:s »Oversigt over hvad der findes af bidrag til norske slægters historie i den for 1904 trykte literatur», som trycktes i dansk personalhist. tidskr. 1905 (5 række, 1 bind). Denna i sin tur har byggt på professor L. Daaes översikt av »Norges genealogiske Literatur efter 1814» i samma tidsskrift 1882.

I den nya bibliografien lämnas i olika avdelningar förteckningar på dels i Norge utkomna genealogiska verk, dels annan norsk litteratur, vari finnes bidrag till norsk släkthistoria, dels bidrag till norsk släkthistoria i dansk och annan utländsk litteratur. Härtill följer ett särdeles rikhaltigt namnregister över norska släkter, som behandlats i den tryckta litteraturen.

Över norsk genealogisk litteratur, utkommen 1919—1920, finnas förteckningar i den danska *Personalhistorisk Tidsskrift*, 1923, h. 1—2 (8 række, 2 bind).

— I en av Reinh. Hausen uppställd *Bibliografi öfver Åland* (Sammandrag af bibliografien i verket Åland, tom VI, samt en dess fortsättning afsedd att ingå i tom VII. Helsingfors 1923) meddelas även en kort avdelning »personhistoria».

— De gamla tyska östersjöstädernas arkiv gömma som bekant på betydande skatter av material till äldre svensk historia, och att göra detta lättare tillgängligt för forskningen är ett gammalt önskemål. Bland dessa arkiv är Danzigs ett av de allra mest betydande och givande. Ett värdefullt bidrag till kännedomen om dess svenska innehåll föreligger nu i den förteckning över *Handlingar och brev i Danzigs arkiv till Sveriges medeltidshistoria* (Sveatryckeriet, Göteborg 1923, 82 s.), som nyligen utgivits av fil. mag. Georg J. V. Ericsson. Arbetet, i vilket 525 urkunder äro förtecknade, är av stort intresse för den medeltida baltiska personhistorien och dess användande underlättas genom ett i slutet tillagt namnregister. Det skulle onekligen för vår personhistoria vara värdefullt om författaren kunde fortsätta förteckningen även för de närmast följande århundradena.

— Till det nyligen firade operajubileet har även utkommit en framställning av *Kungl. Hofkapellet Enke- och Pupillkassa samt Pensionsinrättning 1794—1922* (Sthlm 1923, 65 s. 4:o.), författad av dess nuvarande kamrerare hovkapellisten O. Fr. Wennberg. Till arbetet äro

fogade fullständiga register med biografiska data över pensionärer och delägare, och av ett antal styrelsemedlemmar meddelas även porträtt.

— Om *Bergsfrälsegården Gamla Staberg* i Vika socken, mest bekant som av traditionen utpekad att ha varit Georg Stiernhielms födelsehem, skriver Helmer Lagergren i Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift 1922, h. 4 (Hedemora 1922) och får därvid tillfälle att ingå på den store skaldens släktförhållanden. Den äldste kände innehavaren av gården var bergsmannen Hans Marquardsson (sexuddig stjärna), som ägde den 1539, och från honom ärvdes den av brodern Olof, Stiernhielms farfars far och efter honom dennes son Marquard. Vid jordaskifte efter den sistnämndes änka 1615 överlämnades gården emellertid icke åt Stiernhielms fader Olof Marquardsson, utan åt hans faster Kerstin Marquardsdotter. Under hennes tid kom gården ur släktens händer genom att pantsättas åt bergsmannen Kristoffer Olsson (Gyllenknoster) av den s. k. Rottnebysläkten. Bland senare ägare märkas medlemmar av släkterna Funck och Naclerus. På Staberg finnes ännu ett betydligt gårdsarkiv (430 nr), vars äldsta del går tillbaka till början av 1600-talet, och på detta jämte material i kammарarkivet och äldre domböcker har förf. byggt sin uppsats, som dessutom sysslar med en legend om drottning Kristinas besök på gården.

— I en liten skrift med titeln *Om rådmannen Joseph Månsson, kapten Erich Furugreen och Djurö kapellförsamlings historia* (65 s. Aktiebolaget August Rietz' förlag, Sthlm 1923. — Kr. 3: —) har Gunnar Hellström lämnat bidrag till Djurö kapellförsamlings historia. Som det redan framgår av den litet omständiga titeln, rör sig boken egentligen på det personhistoriska området, och det har varit de människor, som bidragit till öns kyrkobyggnad eller blivit begravna i det Furugreenska gravkoret därstädes, som utgjort föremål för förf:s sakliga och exakta forskning. Dessa tillhöra den stockholmske 1600-talsrådmannen Joseph Månssons familj, hans barn, som togo sig namnet Furugreen och deras ättlingar inom släkterna Waller, Skutenhielm och Svaretz. En man, som framkallar ett visst allmänt intresse, är onekligen kapten Erik Furugreen, en lärjunge till Johan Columbus. Man vet just icke mycket om honom, men hans rikhaltiga bibliotek, som han skänkte kyrkan och vars katalog förf. avtryckt, gör honom imponerande och har litteraturhistoriskt värde. Ett kapitel om öns äldsta präster ger ett bidrag till ärkestiftets herdaminne. Den väldokumenterade skriften är försedd med stamtavlor och personregister.

— Ett nyligen påbörjat stort danskt biografiskt arbete, som också har betydelse för svensk personhistorisk forskning, är *De danske apotekers historie* av E. Dam, fortsatt och bearbetat av A. Scheffer, varav första delens första häfte nyligen utkommit (Köpenhamn 1923). Verket skall i sin helhet omfatta tre band, av vilka det första behandlar apotek, upprättade före 1672, och kommer att innehålla biografier över samtliga apotekare i Danmark.

— Ur arkivet på Börstorp, där delar av rikskansleren Fredrik Sparres och överståthållaren Carl Sparres korrespondenser förvaras och från vilket den i detta häfte publicerade brevviten från J. F. von Nolcken till den förre är hämtad, har utgivaren av denna överste H. L. von Dardel redan tidigare hämtat material till en biografisk studie, denna gång om Curt von Stedingk, den siste svenske fältmarskalken, och med smak och kunnighet har han vävt samman den långa och intressanta följd av brev, som v. S. under 25 års tid sände sin välgörare Carl Sparre (*Fältmarskalken von Stedingks tidigare levnadsöden skildrade efter brev till överståthållare Carl Sparre*. Örebro 1922. 166 + (4) s. — 9 kr.). Mellan Sparre och v. S—s fader hade under pommerska kriget stiftats en trogen vänskap, och Sparre blev en faderlig beskyddare för sin väns bägge söner Curt och Victor, den sedan berömda generalamiralen, och som om de varit hans egna barn lät han sörja för deras utbildning. Breven äro en framåtsträvande och ärelysten ung mans till en äldre vän, hängivna, förtroliga, respektfulla, ibland litet pockande, särskilt när det gäller ekonomin. Den Stedingska familjens affärer voro ej just de bästa och karaktäristisk för v. S—s uppfattning är hans uttalande om sin 85-årige gamle farfader vid dennes död: »Han slutade sitt liv med brinnande böner för mig och min bror, i det han tillstod den orätt, han gjort sin familj genom att bortslösa en stor del av sin förmögenhet.» Genom Sparres bemedling kom v. S. i fransk krigstjänst till det berömda regementet Royal Suédois, där han stannade till 1773. Det var för honom på det hela en ganska hård skola, och han ger många inblickar i det franska militärlivet, garnisonsförläggningarna, intrigerna och uppvaktningarna. För Creutz, som tog sig an honom på sitt vanliga älskvärda sätt, är han full av entusiasm, och han är smickrad av att få råka dennes vän gubben Marmontel, som hänförd över Gustav III »säger sig vara svensk och undersåte till Gustav den store». För övrigt skildrar han hoven i Versailles och Berlin, där hans krigarhjärta flammar upp för Fredrik den store.

Efter ett uppehåll i hemlandet på fem år reste v. S. tillbaka till Frankrike och deltog 1779 i nordamerikanska frihetskriget, där han i slaget vid St: George vann sin egentliga krigarära. På hösten 1787 var han åter i Sverige, nu en erfaren och berömd soldat, lagom för att kunna taga del i ryska kriget, där han väl behövdes och som chef för Savolaksbrigaden fick göra en betydande insats. I sina brev till sin nu åldrige vän skildrar han kampanjen ingående. I Anjalaaffären spelade han en tämligen passiv roll. Efter fredsslutet blev v. S. som bekant svenskt sändebud i Petersburg och därmed avslutar förf. sin skildring, då korrespondensen kort därefter upphör genom Sparres död på våren 1791.

— Bland de mångskiftande tryckalster, med vilka den topografiskt-historiska litteraturen på senare år blivit riktad finner man icke sällan omtryck av äldre, visserligen ofta svåråtkomliga, bygdebeskrivningar, vanligen tillhörande 1700-talets rika litterära alstring i denna genre. En av docenten Jöran Sahlgren utgiven serie *Svenska bygder* ägnar sig sålunda väsentligen häråt. Att återuppväcka en åldrig bok i modern typografi

är en grannliga sak, och man kan lätt göra sig frågan om icke den nedlagda mödan och kostnaden hellre och med större behållning hade kunnat riktas på modern forskning och produktion. Naturligtvis kan en omsorgsfull och vidlyftig kommentar ge den gamla texten ett högt avsevärt tillskott i värde, som man har anledning att tacksamt erkänna, och man får hoppas, att de gamla beskrivningarna skola stimulera och vidga forskningsintresset i bygderna.

Den av förste bibliotekarien Bert Möller i ovanstående serie utgivna *Warbergs Historia författad och offentliggjord i Götheborgska Magasinet 1759 av Johan Rosén* (Svenska Bygder. Halland II. Lund 1923. 174 s. 3 pl. — Kr. 4: 75) är visserligen ett omtryck av äldre tryck, men texten har blott varit publicerad nummer efter nummer i en löpande tidningsårgång, som dessutom är högst sällsynt, och att nu finna den samlad i en volym har helt nyhetens behag. Den kan läsas med stort nöje. Göteborgslektorn och redaktören Johan Roséns Warbergs-historia är ett ypperligt prov på 1700-talets journalistik, ypperligt även i den mening, att den ännu är underhållande och stilistiskt njutbar. Som journalist var han lärjunge hos Dalin, som bekant även hallänning, och får betraktas som en god upplysningsman, för vilken problemet var att kunna förlika »Moses och Linnäus». Sina antikvariska notiser och ekonomiska rön serverar han i en lätt ironisk form, och man får därvid komma ihåg, att det är en invånare från det stora Göteborg som skriver om småstaden. För dammiga antikviteter och gamla handlingar betonar han gärna sitt förakt, ja, förklarar sig t. o. m. ha avsmak härför, och är angelägen att anses som intresserad allenast för sådana saker som angå levande människor, och riktigt belåten med sig själv känner han sig, när han får göra upp stora projekt ex. till fiskets förbättring. Men han kan icke låta bli att spekulera över historiska frågor och det antikvariska materialet får bli ett tacksamt fyllnadsgods. Han kan emellertid anses som gott initierad både rörande stadens forntid och samtid, och man märker, att han fört långa och vördnadsfulla samtal med borgmästaren, kyrkoherden och stadens äldste, vilka han också respektfullt nämner som sina »värdaste auctorer».

Utgivaren har försett boken med en rikhaltig kommenteringsapparat, såväl anmärkningar som särskilda sak-, person- och Ortsregister samt en av docenten J. Sahlgren uppgjord ordlista. Ett par bifogade kartor från 1750 äro till nytta vid läsningen.

— I den av Dalslands Hembygdsförbund utgivna årspublikationen *Hembygden* (5 årg. 1923. Uppsala 1923. 64 s. — Kr. 1: 25) redigerad av med. dr Emanuel Bergman, har denne publicerat en kortfattad uppsats *Släktforskning och medicinsk ärftlighetsforskning*, närmast med tanke på dalsk genealogi, men även av intresse därutöver. Dalsland är enligt förf:s konstatering det landskap, som har vårt lands rasrenaste befolkning. Här ha hembygdsvärdarens och den medicinske fackmannens intressen fått en föreningspunkt. Förutom en populär översikt av den svenska släktforskningens primärmaterial, huvudsakligen hänvisande till kyrkoarkiven, framhåller förf. den betydelse, som en

rationellt genomförd släktforskning äger för den vetenskapliga rasbiologien, vars resultat han i korthet antyder.

I årsskriften finner man föröfrigt biografiska uppgifter om två berömda dalslänningar, bondeståndstalmannen Hans Jansson i Bräcketorp och generallöjtnant Gustaf Björlin.

— *Verein für niedersächsische Familienforschung* i Hannover har i början av detta år uppgått i Zentralstelle für niedersächsische Familiengeschichte i Hamburg som en särskild »Ortsgruppe».

— Som tidigare i denna tidskrift bebådats har första delen av f. överbibliotekarien Leonhard Bygdéns norrländska herdaminne nu blivit tillgängligt i tryck (*Hernösands stifts herdaminne. Bidrag till kännedomen om prästerskap och kyrkliga förhållanden till tiden omkring Luleå stifts utbrytning*. Första delen. Uppsala 1923. 373 s. Till detta i svensk personhistorisk forskning särskilt betydelsefulla arbete skall tidskriften i nästa häfte återkomma.

Svenska porträttarkivets verksamhet 1916—1922.

En rättelse.

I den redogörelse för Svenska Porträttarkivets verksamhet, som lämnades i årg. 1922, h. 3—4, s. 211, av denna tidskrift, förekom tyvärr en lapsus av beklaglig art. I raden av Porträttarkivets stiftare hade nämligen tre av de mest förtjänta namnen bortfallit: hovstallmästaren *C. G. Platen*, *Riddarhuset* samt generalkonsul *Joseph Sachs*.

Följande av samfundets skrifter utlämnas åt *ledamöter i samfundet* efter rekvisition hos sekreteraren, adr. Riksarkivet, Stockholm 2, till nedan-nämnda pris:

Svenska autografsällskapets tidskrift, Del I, nr 1, 3, 7—12 årg.
1879—1888, (h. 2 o. 4—6 saknas), per nr kr. 3:—.

Svenska autografsällskapets tidskrift, Del II, nr 1—12 årg 1889—
1896, 340 sid.), lämnas fullständig till nedsatt pris av kr. 18:—.

Lösa häften för 3 kr. för varje häfte; dubbelhäfte nr 11—12 för 6 kr.
Ex. tryckt på *bättre papper* (därav några få fullständiga årg. äro tillgängliga)
jämte *Register* till delarna I och II, även på *bättre papper* kr. 45:—.

Personregister till delarne I och II (44 sid.) kr. 6:—.

Personhistorisk tidskrift:

Årg. I (1898—1899) h. 3 o. 4 à kr. 3:75 (h. 1 o. 2 slutsålda).

› II (1900) h. 1 o. 2 à kr. 3:75 (h. 3 o. 4 slutsålda).

› III (1901) (slutsåld).

› IV 1902 — årg. XXIII (1922) à kr. 15 per årg. utom årg. VIII (1906),
som är slutsåld.

Handlingar, utg. genom samfundet:

I. S:t Nikolais kyrkas i Stockholm vigselbok, 1. 1604—1650 och 2. 1651
—1700 (182 sid.), utg. av F. U. Wrangel kr. 9:—.

En adlig och furstlig hofpredikant under 1600-talets senare hälft, P. G.
Öjer; utg. af Karl af Schmidt (82 sid.) kr. 4:50.

III. Släkten Aminoff (slutsåld).

IV. Klosterfolket i Vadstena af C. Silfverstolpe (slutsåld).

D:o d:o tryckt å *bättre papper* (i få ex.) kr. 15:—.

V. Svenska porträtt i samlingarna vid Uppsala universitet, förteckn. af N.
Sjöberg (6+87 sid.) med 31 porträtt; ingår i Personhist. tidskr.
årg. III h. 3 o. årg. IV h. 1—4 (slutsåld).

VI. Svenskarne under dannebrogen 1848—50, med tillägg (102+24 sid.),
af B. Schöldström, med 97 porträtt. Erhålles gm C. E. Fritzes bok-
handel, Stockholm.

VII. Svensk genealogisk litteratur, förtecknad af J. A. Almquist (80 sid.) . kr. 6:—.

VIII. Porträttsamlingarna å Edsberg och Hedensberg (23 sid. och 14 porträtt
+ 56 sid. och 3 porträtt); ingå i årg. VI h. 3—4 och årg. VII h. 4.

Ny serie:

1. Köpings stads tjänstemän 1605—1905 af G. Elgenstierna (106 sid.);
ingår i årg. VIII h. 3—4.

2. Kalmar regementes chefer 1623—1907 af F. Rudelius (160 sid. + 23
porträtt); ingår i årg. IX h. 3—4.

Dödslistor från och med år 1899 till och med år 1903 à kr. 3:—.

3. Register till Personh. Samfundets porträttsamlingar årg. I—III (1906—08);
ingår i årg. XI h. 2—4 och XII h. 1—2; även separat kr. 6:—.

4. Personhistoriska anteckningar rörande Kristianstads magistrat och andra
stadens tjänstemän under åren 1700—1800. Af Karl Enghoff . . kr. 6:—.

5. V. Millqvist, Svenska Riksdagens Borgarstånd 1719—1866. Personhisto-
riska anteckningar (slutsåld).

6. Erik XIV:s almanacksanteckningar, hans dagböcker, ritningar och musik-
noter i urval, utg. af C. M. Stenbock; ingår i årg. XIV h. 2—3.

7. Olof och Caroline Wijks porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg; in-
går i årg. XV h. 4.

8. Grefve Reinhold von Rosens porträttsamling. Beskrifven af Nils Sjöberg;
ingår i årg. XVI h. 1—2.

9. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. männingsregementen till
häst och ståndsdragoner under stora nordiska kriget av V. Hamilton,
C. H. Kretiger och E. Leijonhufvud; ingår i årg. XVIII h. 1—2.

10. Namnlistor över officerskårerna vid svenska s. k. männingsregementen till
fot under stora nordiska kriget av E. Leijonhufvud kr. 15:—.

STOCKHOLM 1923. KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER. 230323